

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3323 - 3325

365

211

491.99-8

U-82

1903

н 4.

I N 29

цр. н 456.

huff

ՅՈՒՆ. ԱՐԱՐԱՋԵԱՆ

Մ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Լ Ե Զ Ո Ւ

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Տ Ա Ր Ի

(Պատկերներով և ընդհանրական վարժովժիմներով զրատը
աշխատովժիմների համար)

Գ Ի Ն Ը 30 Կ Ո Փ Է Կ

Ե Ր Կ Ե Ր Դ Տ Ա Ր Ի Ն

Ա Լ Ե Կ Ս Ա Ն Դ Ր Ա Պ Օ Լ

Տպարան Գէորգ Ս. Սանոյեանցի

1903

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

1. ԾՈՅԼ ԱԶԱԿԵՐՏԸ

«Այսօր չեմ ուզում դասի գնալ. լաւ է՝
գնամ խաղալու.— վճռեց մի փոքրիկ մա-
նուկ և վաղեց դէպի դաշա:

Բայց շուտով նա մենակ ձանձրացաւ:
Չորս կողմը՝ նայեց և տեսաւ, որ մեղուն

թռչկոտում է ծաղկից ծաղիկ:

— Եղն, մեղն, — կանչեց մանուկը. — արի, մի քիչ խաղանք:
— Չէ, — պատասխանեց մեղուն. — Ես քեզ նման ծոյլ չեմ, որ
գործս թողած, խաղն սկսեմ. խաղս մենակ:

Դրանից յետոյ մանուկը տեսաւ մի փոքրիկ թռչուն, որ կտուցով
խոտ էր կրում իւր բունը:

— Սիրուն թռչնակ, — ասաց նրան երեխան. — մի քիչ շխաղանք:
— Ի՞նչ ես ասում, ծոյլ տղայ, — բարկացաւ թռչնակը. — Ես ժա-
մանակ ունիմ խաղալու. ես դեռ պէտք է մեկդներ որսամ՝ ձագե-
րիս կերակրեմ, բուրդ, փետուր հաւաքեմ՝ բունս փափկացնեմ:

Մանուկը մտածմունքի մէջ ընկաւ: Մտածեց, մտածեց և վա-
ղեց դպրոց:

Ի՞նչ մտածեց մանուկը:

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Дозволено цензурою 27 февраля 1903 г. гор. Тифлисъ.

109240 - 62

4406-2010

2. ՏԽՈՒՐ ԵՐԵԽԱՅ

Երբ որ ծագեցաւ պայծառ արեգակ,
Աբլար, աղանի, հաւ ու ծիծեռնակ,
Ձի, ոչխար, գառնուկ, այծ, ուլ, հորթ ու կով
Գնացին իրանց գործին շտապով:

Միայն ծոյլ տղան չգնաց դպրոց,
Գիրքը շարտեց ու փախաւ փողոց.
Իրիկուն ամենք յետ դարձան ուրախ,
Միայն տղան էր տրտում, գլխակախ:

3. ՋԱՆԱՍԷՐ ՄԱՆՈՒԿԸ

Ա.

Ջանասէր մանուկը լուսամուտի առաջ նստած իւր դասերն էր սովորում, իսկ փայլուն արեւը նրան դուրս էր հրաւիրում, ասելով.

—Սիրուն երեխայ, բաւական չէ կարդաս, դուրս արի, մի քիչ էլ խաղա:

—Ո՛չ, պայծառ արեւ, ես դեռ չեմ կարող խաղալ. պէտք է դասերս պատրաստեմ:

Բ.

Մանուկը կարգում ու գրում էր. յանկարծ մի փոքրիկ թռչունակ թրթուարով եկաւ, լուսամուտի առաջ նստեց և ծըլվըլալով ասաց.

—Սիրուն երեխայ, հերիք է, որքան գրեցիր. դուրս արի, խաղա, ուրախացիր:

—Ոչ, սիրուն թռչնակ,—պատասխանեց մանուկը.—ես դեռ չեմ կարող խաղալ. պէտք է դասերս լաւ պատրաստեմ:

Գ.

Մանուկը շարունակում էր գրել ու կարդալ, իսկ պարտէզի միջից կարմիր կեռասը կարծես ասում էր նրան.

—Սիրուն մանկիկ, բաւական չէ աշխատես. դուրս արի, հասած պտուղներս կեր, կշտացիր:

Իսկ մանուկը մտածում է. «Ի՞նչ ախորժակով կեռաս ուտեմ, քանի որ դասերս դեռ չեմ սովորել»:

Դ.

Մանուկը գործը վերջացրեց, գրքերը հաւաքեց, ուրախ-ուրախ դուրս վազեց և համարձակ կանչեց.

—Այն ո՞վ էր ինձ հրաւիրում. եկէք, ես պատրաստ եմ:

Այժմ արեւը նրա համար աւելի պայծառ էր փայլում, թռչունակն աւելի քաղցր էր երգում, իսկ կեռասը նրան անչափ համեղ էր թւում:

Ուշիւ:

4. Հ Ր Ա Խ Է Ր

Հաւը խօսեցաւ, օրը բացուեցաւ,
Արևն էլ վաղուց ելաւ, բարձրացաւ.
Խիլճք մանուկներ, շուտ հագնուեցէք,
Ջուտով դասատուն դուք հաւաքուեցէք:

Մարդ և անասուն, գազան և թռչուն,
Ամենքն էլ իրանց գործին են գնում.
Մրջիւնը բերնով կերակուր տանում,
Մեղուն ծաղկիցը հիւթեր է ծծում:

Գաշտը գոյնգոյն ծաղկով զարդարուած,
 Մարգագետինը կանաչ հագնուած.
 Անտառը ձմեռուայ քնից արթնացած,
 Իւր տերեւները շարժում է կամաց:

Չկնորսներն իրանց ուռկանն են քաշում,
 Հնձողներն իրանց մանգաղը շարժում.

Դուք էլ, մանուկներ, ձեր գրքերն առէք.

Աստուած ծուլութիւն չի սիրում երբէք:

Գ Ի Ը Ի Ո Ր Վ Ը Բ Փ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Բ

1. Գրեցէք այն բոլոր առարկաների անունները, որոնք դուք տեսնում էք գաստան մէջ: Իւրաքանչիւր բառից յետոյ վերջակէտ գրէք: Սկիզբը և վերջակէտից յետոյ գլխատառ գրեցէք:

Օրինակ:—Սեղան: Աթոռ: Գիրք...

2. Արտագրեցէք «Տխուր երեսայ» ստանալուից բոլոր շնչաւոր առարկաների անուններն իրանց սկզբնական ձևով:

Օրինակ:—Արլար: Աղանի: Հաւ...

3. Արտագրեցէք «Ձանասէր մանուկը» յօդուածից բոլոր անշունչ առարկաների անուններն իրանց սկզբնական ձևով:

Օրինակ:—Լուսամուտ: Դաս: Արև...

4. Գրեցէք առանձին-առանձին շնչաւոր և անշունչ առարկաների անունները:

Թռչուն: Բու: Բալ: Թաշկինակ: Բար: Կատու: Չի: Բառ:
 Թել: Կով: Գիւղ: Գայլ: Ժամծ: Թուղթ: Կոունկ: Հաւ: Սեղան:
 Շուն: Գիրք: Բանայի: Պատուհան: Սենեակ: Գետ: Աշակերտ:
 Աթոռ: Կարաս: Մատ: Գլուխ: Գիւղացի: Բաղաքացի:

5. ՀԱՅՐԸ ԵՒ ՈՐԳԻՒՔԸ

Մի մարդ երկու որդի ունէր—մեծը տասներկու տարեկան էր, խկ փոքրը՝ տասը: Մի անգամ հարեաններն ասացին, թէ նրա որդիքը ծիծաղել են մի պառաւ կնոջ վրայ: Հայրը խիստ յանդիմանեց նրանց և երեխաները խոստացան ուղղուել: Բայց մի-

քանի ժամանակից յետոյ մանուկները մոռացան իրանց խոստումը և, մի ծերունու պատահելով, սկսեցին ծաղրել նրան: Այս բանն էլ հօր ահանջին հասաւ:

Միւս օրը հօր տօնն էր: Որդիքը եկան շնորհաւորելու և առողջութիւն ու երկար կեանք մաղթեցին նրան:

—Ձաւակներս,—ասաց հայրը,—ես չեմ ցանկանում երկար ապրել. վախենում եմ, որ երբ ծերանամ, չար մանուկները ծիծաղեն ինձ վրայ:

Երեխաները հասկացան, թէ ինչ է ուզում ասել հայրը և աստիկ ամօթից չզիտէին, ինչ անէն: Այն օրից նրանք այլևս չէին ծիծաղում ծերունիների վրայ:

6. ԳԻՒՂԻ ԳՐԱԳԵՏԸ

Իւր որդուց մայրը
 Նամակ ստացաւ,
 Կարօտած սիրտը
 Վեր ու վար եղաւ:

Որդին հեռու էր,
 Օտար քաղաքում,
 Ծառայում մի տան,
 Գպրոցում սովորում:

Նայում է թղթին,
 Սիրուն նշաններ,
 Բայց այդ գրերի
 Միտքը չգիտէր:

Տղան ինչ է գրել,
 Պէտք է իմանար,
 Բայց նրա տանն էլ
 Կարգացող չկար:

Դուրս եկաւ փողոց,
 Մի քարի նստեց,
 Գիւղի տէրտէրի
 Որդուն հանդիպեց:

Եւ նրան կանչեց.
 —Տէրտէրի տղայ,
 Մօտս եկ, ապրես,
 «Այս թուղթը կարդա՛:

7. ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ

Գիւղացին եօթը որդի ունէր: Հայրը միշտ պատուիրում էր նրանց, որ հաշտ ապրեն միմեանց հետ, բայց եզրաչրները չէին կատարում հօր պատուէրը և իրանց օրը կոտուով էին անցկացնում:

Մի անգամ էլ հայրը հրամայեց մի ցախաւել բերել և ասաց որդոցը.

— Ձեզանից ով որ կտորէ այս ցախաւելը, հարիւր մանէթ կըստանայ ինձանից:

Եղբայրները շատ շարձարուեցին, բայց չկարողացան կտորել:

Այն ժամանակ հայրը քանդեց ցախաւելի կապերը և բոլոր ճիւղոտները ջուկ-ջուկ կտորատեց:

— Տեսէք, — ասաց նա որդոցը. — [Թող այս ցախաւելը ձեզ օրինակ լինի. եթէ դուք հաշտ ապրէք, ձեզ ոչ որ չի կարողանայ յաղթել. իսկ եթէ իրար հետ կռուէք և միմեանց հակառակ լինիք, ձեզ ամեն մարդ էլ հեշտութեամբ ջուկ-ջուկ կըռչնչացնէ:

8. ՈՐԲԻ ՊԱՀԱՆՋԸ

Որք եմ անտուն, անպաշտպան,
Տուէք, խնդրեմ, ապաստան,
Տուէք սնունդ և ուտում,
Ես մարդ դառնալ եմ ուզում:

Ձեմ ցանկանում շրջել զուր,
Անգործ ընկնել զոնէ-զուռ,
Չրի մուրալ ու ապրել,
Ողորմութեան սփորել:

Առէք ձեզ մօտ որդեգիր,
Տուէք ձեռքս արհեստ, գիր,
Լինիմ խելօք ու ազնիւ,
Վայելեմ միշտ սէր, պատիւ:

ԳՐԵՐՈՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

5. Արտագրեցէք հետևեալ բառերը եզակի և յօգնակի թուով.

Հաւ—հատեր: Օր—օրեր: Գործ—գործ...: Դաշտ—դաշտ...:
Քար—քար...: Դոյն—գոյն...: Բոյր—բոյր...: Սար—սար...: Բաղ—
բաղ...: Խոտ—խոտ...: Յանց—ցանց...: Խաչ—խաչ...: Գիւղ—
գիւղ...: Ամպ—ամպ...: Գունդ—գնդեր: Թուղթ—...: Տուն—...:
Գիրք—...: Միրգ—...: Մանուկ—մանուկներ: Թռչուն—թռչուն...:
Բերան—բերան...: Մեղու—մեղու...: Ծաղիկ—ծաղիկ...:

6. Արտագրեցէք «Հայրը և որդիքը» յօդուածից բոլոր գոյական անուններն իրանց սկզբնական ձևով:

Օրինակ.— Հայր: Որդի: Մարդ:

7. Արտագրեցէք հետևեալ նախադասութիւնները և փակագծների մէջ հարցեր աւելացրէք: Հարցերի տակ գիծ քաշեցէք:

Կովը (ո՞վ) ըստաչում է: Արևը (ի՞նչը) ծագեց: Աշակերտը (...) խաղում է: Անձրևը (...) է գալիս: Սառը (...) լողում է: Արծիւը (...) թռչում է: Սոխակը (...) երգում է: Օձը (...) սողում է: Ծառը (...) ծաղկեց:

9 ՎԱՏ ԸՆԿԵՐ

Հայրը տեսաւ, որ իւր որդին վատ ընկերների հետ է ման գալիս:

— Ձաւակս, — ասաց նրան. — հեռու կաց դրանցից. դրանք քեզ կըփչացնեն:

— Ո՛չ, հայրիկ, — պատասխանեց մանուկը. — ճիշտ է, իմ ընկերները վատ են, բայց ես կաշխատեմ նրանց ուղղել:

Հայրը վեր առաւ մի կողով, որտեղ միքանի փչացած խրնձորներ կային և նրանց մէջ մի գեղեցիկ կարմիր խնձոր և մի մաքուր քար դնելով, ասաց որդուն.

— Թո՛ղ սրանք մնան այստեղ, տեսնենք՝ ինչ կըլինի:

Երեք օրից յետոյ հայրը որդուն բերեց կողովի մօտ: Նայեցին և ինչ տեսան: Գեղեցիկ, կարմիր խնձորն էլ արդէն սկսել էր նեխուել, փչանալ, իսկ քարն, իհարկէ, ամենևին չէր փոխուել:

— Տեսնում ես, — ասաց հայրը որդուն. — եթէ դու էլ այս քարի նման պինդ ես, ես քեզ չեմ արգելիլ վատ մարդկանց հետ ընկնել. իսկ եթէ [Թոյլ ես, ինչպէս այս խնձորը, այն ժամանակ ինքդ էլ կըփչանաս վատ ընկերների մէջ:

10. Գ Ի Ր

Կարգան, այ իմ խելօք մանուկ,
Կարգան, գրի՛ր դու ամեն օր.
Գիր կարգողի խելքն է կտրուկ,
Միտքը—պայծառ ու լուսաւոր:

Գիր կարգալով՝ դու աշխարհիս,
Կրճանաչես չարն ու բարին.
Ո՛վ է խնդում, ո՛վ է լալիս,
Ո՛վ է գրկում խեղճ թշուառին:

Գու կիմանաս, ինչու մարդիկ
Պէտք է ապրեն իրար համար.
Ի՛նչ է մարդկանց ցան ու կարիք,
Ի՛նչ է լոյսը, ի՛նչ է խաւար:

Կարգան, դու իմ խելօք մանուկ,
Կարգան, գրի՛ր դու ամեն օր.
Գիր կարգողի խելքն է կտրուկ,
Միտքը—պայծառ ու լուսաւոր:

11. ՈՐԳԻՒՍԿԱՆ ՍԷՐ

Մի երեսայ, փողոցի միջով վազելիս, ընկաւ կառքի տակ.
անին անցաւ նրա ոտի վրայով և ջարդեց: Խեղճ երեսային
վերցրին և տուն տարան: Նրա մայրը տանը հիւանդ պարկած
էր և հէնց որ լսեց որդու լացուկոճը, վախից ուշաթափուեց:

—Երեսան իսկոյն կտրեց ձայնը և մինչդեռ ուղղում ու կա-
պում էին ոտը, նա ամենեին ձայն չհանեց:

—Մի՛թէ դու ցաւ չես զգում,—հարցրեց նրան վերջապէս
բժիշկը:

—Օ՛, սաստիկ,—հառաչեց մանուկը.—բայց ես չեմ ուզում,
որ մայրիկս իմանայ այդ. նա շատ կը վշտանայ:

12. ՕՐՕՐՈՅԻ ԵՐԳ

Արի, իմ սոխակ, թող պարտէզ, մէրին,
Տաղերով քուն բեր տղիս աչերին.
Բայց նա լալիս է, դու, սոխակ, մի՛ գալ.
Իմ որդին չուզէ տիրացու դառնալ:

Ե՛կ, արեղածագ, թող արտ ու արօտ,
Օրօրէ տղիս, քնի է կարօտ.

Բայց նա լալիս է, դու, ձագճիկ, մի՛ գալ.
Իմ որդին չուզէ արեղայ դառնալ:

Թ՛ող դու, տատրակիկ, քո ձագն ու բունը,
Վուժույով տղիս բեր անուշ քունը.
Բայց նա լալիս է, տատրակիկ, մի՛ գալ.
Իմ որդին չուզէ սգաւոր դառնալ:

Կաշաղակ ճարպիկ, գող, արծաթասէր,
Ձահի գրուցով որդուս քունը բեր.
Բայց նա լալիս է, կաշաղակ, մի՛ գալ.
Իմ որդին չուզէ սովազար դառնալ:

Թող որսդ արի, քաջասիրտ բազէ,
Քո երգը գուցէ իմ որդին կուզէ:
Բազէն որ եկաւ, որդիս լոեցաւ,
Ռազմի երգերի ձայնով քնեցաւ:

ԳՐԵՒՈՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

2. Արտազրեցէք «Վատ ընկեր» յօդուածից թէ շնչաւոր և թէ ան-
շունչ առարկաների անունները եղակի և յոգնակի թուով:

Օրինակ:—Եզակի թ.—Ընկեր: Հայր: Որդի:

Յոգնակի թ.—Ընկերներ: Հայրեր: Որդիներ:

6. Գրեցէք ձեզանից միքանի փոքրիկ նախադասութիւններ եղակի թուով:
Իւրաքանչիւր նախադասութիւնից յետոյ վերջակէտ դրէք: Վերջակէտից յետոյ
վիճատառ գրեցէք:

Օրինակ:—Ընկերս եկաւ, ծիտը ծռււղլում է:

10. Աբտաղրեցէք միևնոյնը յոգնակի թուով:

Օր ին ա կէ:—Ընկերներս, եկան:

11. Աբտաղրեցէք և հարցերին յարմար բառեր աւելացրէք:

Մանուկը (նվ) պատասխանեց: Ատողը (խնչը) փայլում է:

..... (նվ) եկաւ: (խնչը) ընկաւ: (նվ) սովորեցնում է:

..... (նվ) երգում է: (խնչը) պայծառ է: (նվ) վերադար-

ձաւ:(նվ) կծում է: (խնչը) մտքուր է:

13. ՀՐԱՂԱՆԻ ԽՈՏ

Երկու աղախին, Աննան ու Կատարինէն, քաղաք էին գնում: Նրանցից ամեն մէկը մի կողով խնձոր էր տանում: Աննան շարունակ տրտնջում էր ու հառաչում, իսկ Կատարինէն ծիծաղում ու կատակներ էր անում:

—Ասա, խնդրեմ, ինչն է պատճառը, որ դու այդպէս ուրախ ուրախ ծիծաղում ես.—հարցրեց վերջապէս Աննան.—չէ որ քո կողովն էլ իմիս պէս ծանր է և դու էլ ինձանից ուժեղ չես:

—Ճշմարիտ ես ասում,—պատասխանեց Կատարինէն.—բայց ես իմ կողովումս մի այնպիսի խոտ եմ դրել, որից ամեն բեռ թեթեւանում է:

—Միթէ. այդ ինչպիսի խոտ է և սրտեղից ես ճարել,—հարցրեց Աննան զարմացած:

—Թէ որտեղից եմ ճարել, այդ ես էլ չգիտեմ,—պատասխանեց Կատարինէն.—միայն անաւնը կարող եմ ասել. դա կոչւում է համբերութիւն, որից դու զուրկ ես, սիրելի Աննա:

Համբերութիւնը կեանք է:

14. ՊԱՊԸ ԵՒ ԹՈՌՆԻԿԸ

Ա.

Պապը սաստիկ ծերացել էր: Նրա աչքերը լաւ չէին տեսնում, ականջները ծանրացել էին. նրա ձեռներն ու ոտները ծե-

րութիւնից դողդողում էին, այնպէս որ՝ գլալը բերանը տանելիս՝ կերակուրը կաթկըթեցնում էր:

Այս բանը դիւր չէր գալիս նրա որդուն ու հարսին: Նրանք ծերին իրանց հետ հացի չէին նստացնում, այլ մի անկիւնում առանձին տեղ էին տալիս հաց ուտելու:

Մի անգամ, ճաշի ժամանակ, ծերի ձեռները դողդողացին, կաէ ամանը վայր ընկաւ և կոտրուեցաւ: Աւելի ևս բարկացան հարսն ու որդին խեղճ ծերի վրայ և դրանից յետոյ փայտէ ամանով էին կերակուր տալիս նրան:

Բ.

Ծերունին մի թոռնիկ ունէր: Մի օր մանուկը, յատակի վրայ նստած, տաշեղներից ինչ-որ բան էր շինում:

—Այդ ինչ ես շինում, սրբի,—հարցրեց նրան մայրը:

—Փայտէ աման եմ շինում, մայրիկ, որ երբ դու և հայրիկս ծերանաք, նրանով կերակուր տամ ձեզ,—պատասխանեց մանուկը:

Հայրն ու մայրը իրար նայեցին և ամօթից կարմրեցան: Նրանք այնուհետև սկսեցին ծերին շատ պատուով պահել:

Պատուիր ծերին, որ ծերանաս: Ծերանաս, ծերի պատիւը կիմանաս:

15. ՄԵԾԵՐ ԵՒ ՓՈՔՐԵՐ

Գարեգինը, պատուհանի առաջ կանգնած, նայում էր դէպի փողոց, որտեղ պառկած էր նրանց գամբուր—Բօղարը և տաքանում էր արեգակի տակ:

Յանկարծ Բօղարին մօտեցաւ մի փոքրիկ քոթոթ և սկսեց սաստիկ անհանդստացնել նրան—յարձակում էր վրան, հաչում էր և կրծոտում նրա ահագին թաթերն ու դունչը:

—Սպասիր,—ասաց Գարեգինը.—նա քեզ խրատ կըտայ:

Քոթոթը շարունակում էր իւր շարութիւնները, իսկ Բօղարն ամենևին չէր բարկանում նրա վրայ և տեղից չէր շարժում:

— Տեսնում ես, — ասաց հայրը Գարեգինին. — Բողարը քեզանից բարեսիրտ է. նա իրանից փոքրին չի դիպչում: Իսկ երբ քո փոքր եղբայրներն սկսեն քեզ հետ խաղալ, այն ժամանակ անշուշտ ձեր խաղը կրվերջանայ նրանով, որ դու նրանցից մէկին կամ միւսին մի զրկանք կըհասցնես:

16. ՀՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ

Ա.

Ժամանակով կատուն ձօն՝ էր,
Հունն էլ գլխին գդակ շունէր.
Միայն, գիտեմ ոչ՝ որտիանց-որտի՝
ձանկել էր մի գառան մորթի:
Եկաւ մի օր, ձմրունամտին,
Կատուի կուշտը տարաւ մորթին.
«Բար՛ յաջողում, ուստա՛ Փիսօ,
«Գլուխս մըսեց, ի սէր Աստոյ,
«Ա՛ռ էս մորթին ու ինձ համար
«Մի գդակ կարի՛ գլխիս յարմար:
«Վարձդ կըտամ. միամիտ մնա՛,
«Միայն խնդրում եմ, շատ չուշանայ»: —
Աչքիս վրայ, քեռի՛ Քուչի,
«Մի գդակ ա, խու՛ մի քուրք չի.

¹ ձօն — դերձակ: ² Որտիանց-որտի — որտեղից-որտեղ:

«Քու թանկագին խաթեր համար
«Ուրբաթ օրը համեցէ՛ք տար.
«Փողի մասին աւելորդ ա.
«Մեր մէջ խօսալն էլ ամօթ ա.
«Ի՞նչ վենձ՛ բան ա, տօ՛ հէր օխնած,
«Հա՛, հա՛, հա՛... մի գդակի վարձ...»

Բ.

Ուրբաթ ծէգին քեռի Քուչին
Ուստից ծէքքին՝, բաց բաց կուճին՝
Թափ թափ տալով, ծանդըր ու մեծ
Ուստա կատուի շէմքում կանգնեց.
— Ուստէն՝ ո՛ւր ա... փափախս ո՛ւր ա...
— Մի քիչ կացի, հրէս կերեայ:
Ուստէն եկաւ քուրքը հագին.
Հանը տեսաւ, բեխի տակին
Իրան-իրան քիչ փնթփնթաց
Ու մուշտարու վրայ թնդաց.
— Յրտատար էլար... վահ, տնանշէն,
«Չես թողնում, որ մի շունչ քաշեն.
«Մհաթ՝ խու չի, դեռ հյա նոր եմ
«Յրցամ տուել՝, թէ որ կարեմ»: —
— Դէ հէր օխնած, էտէնց՝⁶ ասա՛,
«Էդ բարկանանլը էլ ընչիս ա.
«Փող եմ տուել, շուտով կարի,
«Թէ չէ ասա՛, էգուց արի...»
Ասաւ Քուչին ու նեղացած
Վերադարձաւ գլուխը բաց:

Գ.

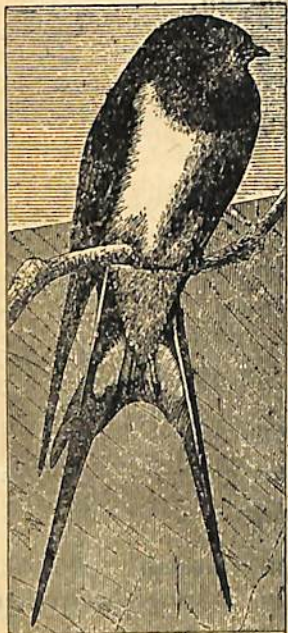
Մին էլ եկաւ, դարձեալ չկար.
էս անգամը դիպան իրար.
էլ անսլատիւ, պետուր՝ խօսքեր,

¹ Վենձ — մեծ: ² Ծէքքին — վաղ, կանուխ: ³ Կուչին — գլուխը: ⁴ Մհաթ — ժամացոյց: ⁵ Յրցամ տալ — ջուր սրսկել: ⁶ էտէնց — այդպէս: ⁷ Գետուր — անպատիւ:

էլ հին ու նոր, էլ հէրն ու մէր,
 էլ գող Փիսօ, էլ քաշալ շուն...
 Բանը հասաւ դիւանբաշուն¹:
 Մինչև շունը գնաց — եկաւ,
 Ուստա կատուն կոտորն ընկաւ²,
 Գլուխն առաւ ու մի գիշեր
 Հայտէ, կորաւ. էն գնալն էր:

Դ.

էն օրուանից մինչև օրս էլ
 ձունն էս բանը չի մոռացել,
 Մտքումը հլա դեռ պահում ա.
 Որտեղ կատուին պատահում ա,
 Վրայ ա վագում, մորթուց քաշում,
 Իրան մորթին ետ ա ուզում.
 Իսկ սևերես կատուն՝ յանկարծ
 ետ ա դառնում ու բարկացած
 Փշտացնում ա, մթամ³ նոր եմ
 ծրցամ տուել, թէ որ կարեմ:

17. ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ՃՆՃՂՈՒԿԸ

Մի անգամ ճնճղուկը կամեցաւ զօռով
 տիրել ծիծեռնակի բնին և այնտեղ բնակուել:
 Բնից արտաքսուած ծիծեռնակն ազադակ
 բարձրացրեց, որի վրայ իսկոյն հաւաքուե-
 ցան նրա ընկերները և սկսեցին յետ ու առաջ
 անել բնի մօտ. նրանք մտիկ էին տալիս
 ներս, ազադակում էին, կարծես այդպիսով
 կամենում էին թշնամուն դուրս անել բնից:
 Բայց կամակոր ճնճղուկը ներս էր քաշուել
 բնի խորքը և դուրս գալու միտք չունէր:

¹ Դիւանբաշուն — գատաւորին: ² Կոտորն ընկաւ —
 սնանկացաւ: ³ Մթամ — իբր թէ:

Վերջապէս, տեսնելով՝ որ ոչինչ չի օգնում, ծիծեռնակները բո-
 լորը միասին յանկարծ անհետացան: Նրանք թռան-գնացին մօ-
 տիկ ճահիճը, կտուցներով մի-մի փոքրիկ կտոր ցելս առան և
 եկան, միքանի ըոպէի մէջ ծածկեցին բնի մուտքը: Այսպէս մեր
 յանդուզն ճնճղուկը բնի մէջ փակուած մնաց և սովամահ եղաւ:

ԳՐԱԲՈՐ ՎԵՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

12. Արտադրեցէք հետևեալ գոյական անունները հղակի թուով:

Տներ: Աչքեր: Բաղաքներ: Մարդիկ: Դէզեր: Երեկոներ: Մա-
 գեր: Օղակներ: Մայրեր: Տեղեր: Աթոռներ: Եզներ: Առիւծներ:
 Բզէզներ: Եղծաններ: Պոզեր: Լորեր: Կանայք: Զուամներ:

Օրինակ: — Տներ — տուն: Աչքեր — աչք:

13. Արտադրեցէք հետևեալ նախադասութիւնները և ենթակաների
 տակ գիծ քաշեցէք:

Բոթոթը խաղում է: Եղբայրս տալանում է: Կատուն շանկոց:
 Պապը ծերացել էր: Որդին բարկացաւ: Զուկը լողում է: Աղախինը
 հառաչում էր: Հիւանդն ատողջացաւ: Ամանը կոտորուեցաւ:

14. Արտադրեցէք նոյնը յոգնակի թուով:

Օրինակ: — Բոթոթները խաղում են...

18. ԾԻԾԵՌՆԱԿԻ ՅԻՃՂՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծիծեռնակը բոյն էր շինում,
 Եւ շինում էր, և՛ հրզում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջուան բունն էր յիշում:

Մէկ անգամ էր նա բուն շինել
 եւ շատ անգամ կարկատել,
 Բայց այս անգամ, վերադարձին,
 Բունն աւերակ էր գտել:

4406-2010

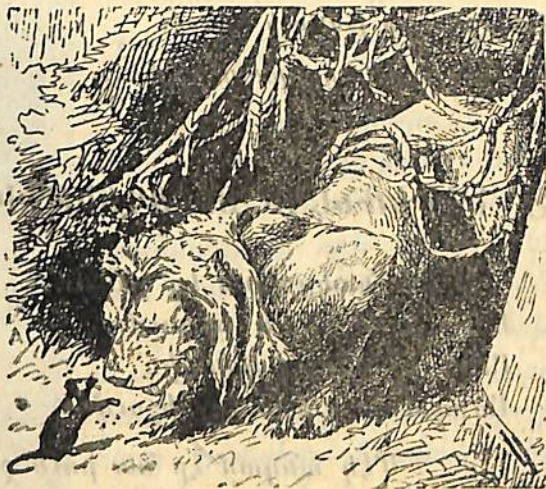
Այժմ նորից բոյն էր շինում,
 Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջուան բունն էր յիշում:

Նա յիշում էր անցած տարին
 Իւր սնուցած ձագերին,
 Որոնց ճամպին յափշտակեց
 Արինարբու թշնամին:

Բայց նա կրկին բուն էր շինում,
 Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջուան բունն էր յիշում:

19. ԱՌԻԻԾՐ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Առիւծը քնած էր: Մի մուկ փազեց, անցաւ նրա վրայով: Առիւծը գարթնեց և բռնեց նրան: Մուկն սկսեց խնդրել, որ արձակէ իրան:

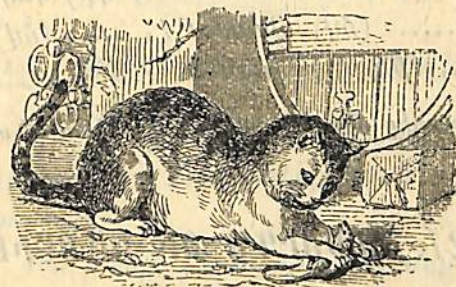

— Թ՛ող ինձ, — ասաց նա. — դրա փոխարէն ես քեզ լաւութիւն կանեմ:

Առիւծը ծիծաղեց այդ խօսքերի վրայ, բայց էլի արձակեց մկանը:

Միքանի ժամանակից յետոյ առիւծը որսորդների ցանցի մէջ ընկաւ: Նա զարնուրելի կերպով մոնչում էր և քաշքշում ցանցի թուկերը, բայց աւելի էր խճրճում նրա մէջ: Մուկը լսեց առիւծի մոնչոցը. նա հաւաքեց իւր ընկերներին, որոնք եկան, իրանց սուր ստամներով կրծեցին, կտրատեցին ցանցի թուկերը և առիւծին ազատեցին թակարդից:

— Յիշում ես, — ասաց այն ժամանակ մուկն առիւծին, — որ դու ծիծաղում էիր ինձ վրայ և չէիր կարծում, թէ ես քեզ լաւութիւն կարող եմ անել: Այժմ տեսնում ես, որ մկնից էլ կարելի է լաւութիւն սպասել:

20. ՄՈՒԿՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ

— Ընկել եմ ճանկդ, դէ՛հ, ուտում ես, կեր, «էլ ինչ ես խառնում իմ դառը ցաւեր. «Գիտեմ, որ իմ վերջս այսօր հասել է, «Խեղճ ձագս բնում անաէր մնացել է»:

Ասաց մի խեղճ մուկ անիրաւ կատուին, Որ ճանկել նրան, դրել էր տակին:

— Մի՛թէ ուտելն է մենակ իմ ուզած, — Պատասխան տուեց կատուն ըարկացած:

— Ամեն մի ձայնդ, քաղցը ծրվծրվոցդ «Որ ականջս է ընկնում, ու այդ թուլանալդ «Տեսնելիս՝ սիրտս այնպէս է ցնծում, «Որ կարծում եմ, թէ նոր կեանք եմ ստանում»:

ԳՐԱԴՐՈՒ ՎԱՐՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

15. Արտագրեցէք հետեւել յատուկ գոյական անունները:

Աստուած: Յիսուս: Աննա: Վարդան: Վահան: Տփխիս: Արարատ: Արագած: Արարս: Շիրակ: Երեւան: Էջմիածին: Ռուսաստան: Հայաստան: Փրանսիա:

16. Արտագրեցէք «Առիւծը և մուկը» յօդուածից բոլոր հասարակ գոյական անունները:

Օրինակ: — Առիւծ: Մուկ:

17. Արտագրեցէք և ենթականեր աւելացրէք:

Չին (նվ) խրխնջում է: (նվ) թռչում է: (նվ) գրում է: (նվ) դառն է: (նվ) կաթկաթում է: (նվ) հազնուեց: (նվ) վարում է: (նվ) նստած է: (նվ) թռչում է: (նվ) քանդուեց:

18. Գրեցէք ձեզանից մի քանի յատուկ գոյական անուններ:

21. ՈՐՄՈՐԿՆ ՈՒ ԿԱՔՆԻԸ

Մի անգամ կաքար, անտառից դէպի դաշտ թռչելիս՝ պատահեց որսորդին:

— Սիրելի որսորդ, — ասաց նա. — Աստուած սիրես, ձագերիս չսպանես. նրանք այս անտառի բոլոր թռչուններից ամենասիրուններն են:

— Չատ բարի, կարճակ, — պատասխանեց որսորդը. — Ի՞՞թէ այդ սիրուն ձագերդ պատահեն ինձ, ես նրանց կըխնայեմ, ձեռք չեմ տալ:

Կաքարը հանգիստ սրտով թռաւ-զնաց իւր գործին: Բայց երկկոչեան տուն վերադառնալիս ինչ տեսնի խեղճ մայրը: Որ-

սորդը մաղախի մէջ դրած՝ տանում է փոքրիկ կաքաներին, նրա սիրասուն ձագուկներին:

— Ա՛խ, անխիղճ որսորդ, — մորմորած սրտով ասաց մայրը. չէ որ դու խոստացար խնայել ձագուկներին. ինչո՞ւ խօսքդ չպահեցիր, ինչո՞ւ սպանեցիր խեղճ ձագուկներին: Ամօ՞թ քեզ, ստախօս մարդ:

— Բայց չէ որ դու ինձ ասացիր, թէ քո ձագերն այս անտառի ամենասիրուն թռչուններն են, այնինչ իմ սպանածները, ինչպէս դու էլ տեսնում ես, ահա այս մոխրագոյն թռչնակներն են, — պատասխանոց որսորդը:

— Ա՛խ, — բացագանչեց որդեկորոյս մայրը. — մի՞թէ դու չըգիտես, որ ամեն մի մօր համար ամենասիրունն ու ամենազուրեկանը իւր հարազատ զաւակն է:

22. ԹՈՒԹԱԿՆ ՈՒ ՍՈՒՍԱԿԸ

Մի թուփակ տան մէջ այնքան ճրգրաց, շրվշրվաց, որ տան աէրը նրան տանից դուրս անել տուեց:

Թուփակի ինքնասիրութեանը դիպաւ այս բանը և նա սկսեց գանգատուել սոխակին, որ եկել էր նրան տեսնելու:

— Աչքիս լոյս, — ասաց թուփակը սոխակին. — ես լսել եմ, որ դու լաւ վարպետ ես երաժշտութեան մէջ. ինչո՞ւ եմ լսես իմ երգերը և ասես ինձ, թէ ինչ պակասութիւն կայ նրանց մէջ, որ իմ տիրոջը դիւր չեն գալիս:

— Չատ լաւ, — ասաց սոխակը. — երգիր, տեսնեմ՝ ինչպէս ես երգում: Ես ուրախութեամբ կըլսեմ քեզ պէս սիրուն թռչունի երգը:

Թուփակն սկսեց իւր բոլոր ճարտարութիւնը թափել. հաւիպէս կըչկըչաց, շան պէս հաչեց, կատուի պէս մլաւեց, մի խօսքով՝ կըկնեց իւր բերան-արած բոլոր բառերն ու երգերը:

—Այժմ, սիրելիս,—ասաց նա սոխակին.—խնդրեմ՝ ասես, դու լսած կան մի այսպիսի բան եղբւիցէ:

—Սիրուն թութակ,—պատասխանեց սոխակը,—դու ինձ կընեընս, եթէ քեզ մի նկատողութիւն անես: Գու երգում ես ուրիշների ձայնով, ուրիշների երգեր ես ելգում: Եթէ ունենաս քո սեպհական երգը, էլ քեզ տանից դուրս չեն անիլ:

23. ԳԵՐԻ ԹՈՒԹԱԿ

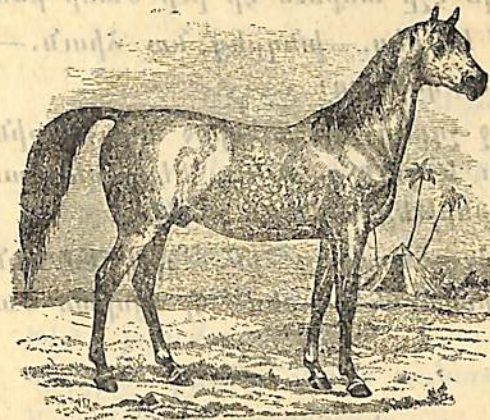
Իմ տիկինը կերակրում է
Ինձ նշերով, շաքարով,
Իմ վանդակը զարդարում է
Իւր քնքշիկ ձեռներով:

Բայց գէթ մի ժամ ուրախ լինել
Ես չեմ կարող իմ կեանքում,
Երբ յիշում եմ, թէ գերի եմ
Այս նեղ, փակուած վանդակում:

24. Զ Ի

Ձին ընտանի կենդանիներից ամենագեղեցիկն է: Նրա մարմինը ծածկուած է կարճ, կոկիկ մազերով: Պարանոցի վրայ ունի երկար բաշ, որի մի փունջը՝ փոքրիկ ականջների միջով՝ իջնում է դէպի ճակատը: Ձիու ազին (պոչը) ծածկուած է երկար մազերով: Ձիերը լինում են զանազան գոյնի—սև, կարմիր, մոխրա-

գոյն, սպիտակ, չալ: Բարակ, գեղեցիկ ոտների վրայ մասների տեղ կան սմբակներ. սմբակներին երկաթէ պայտեր են խփում, որ ոտները չվնասուեն:

Ձին շատ խելացի կենդանի է: Նա ճանաչում է իւր տիրոջը և կատարում նրա հրամանները: Մարդս նրանից շատ օգուտներ է ստանում:

ԳՐԱԴՈՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 19. Արտագրեցէք «Զի» յօդուածից բոլոր հասարակ գոյական անունները:
- 20. Արտագրեցէք հետևեալ հաւաքական գոյական անունները:
Հօտ: Գունդ: Անտառ: Զոկ: Զօրք: Երամ: Վրճմակ: Հորան:
Ամբոխ: Ժողովուրդ:

21. Արտագրեցէք հետևեալ նախադասութիւնները և փակագծերի մէջ հարցիւր աւելացրէք: Հարցերի տակ դիժ քաշեցէք:

Քահանան (ի՞նչ է անում) աղօթում է: Աստուած (ի՞նչպէս է) ողորմած է: Վարդը (ի՞նչ է) ծաղիկ է: Մարդը (...) մտածում է: Ոչխարը (...) մայրում է: Արծաթը (...) մտառ է: Աշակերտը (...) աշխատասէր է: Երկիրը (...) կտր է: Օրը (...) բացումցատ: Կրակը (...) հանգատ:

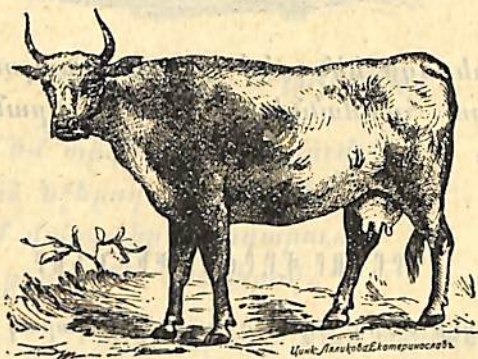
25. ԶԻՆ ԵՒ ԷՂԸ

Մի բեռնաւորուած էշ և մի պարապ ձի միասին ճանապարհ էին գնում: Խեղճ էշը տնքում էր իւր ծանր բեռան տակ:

— Աղաչում եմ քեզ, — խնդրեց նա ձիուն. — օգնիր ինձ, բեռիցս մի քիչ դու վեր առ:

Ձին ահանջ չղրեց իւր ընկերոջ աղաչանքին: Ճանապարհին էշը վայր ընկաւ և շունչը փչեց: Տէրը վեր առաւ իշի բեռը, նրա կաշին էլ քերթեց և ձիուն բեռնեց:

— Վայ ինձ, — հառաչեց ձին. — եթէ ես օգնէի խեղճ իշին, նա կենդանի կըմնար և իմ բեռն էլ այսքան ծանր չէր լինի:

26. ԿՈՎ

Կովն էլ ձիու նման, ընտանի շորքոտանի կենդանի է: Նրա գլուխը լայն է և ունի երկար պոզեր: Կովը պոզերով պաշտպանում է շներից ու գայլերից — նրանցով հարու է տալիս: Նրա ողնաշարը դուրս ցցուած է, կողերը փքուած, ոտները կարճ, պոչը երկար՝ ծայրը փնջամազ: Իւրաքանչիւր ոտի վրայ ունի մի մի գոյգ կճղակներ:

Կովը խոտակեր կենդանի է. բայց նա իւր կերակուրը մի անգամից չի ուտում, վերջացնում. առաջ խոտը բերանն է առնում և առանց ծամելու կուլ տալիս. քիչ յետոյ կուլ տուածը

նորից յետ է գալիս բերանը և այս անգամ կովը լաւ ծամոււ, որոճում է ու դարձեալ կուլ տալիս:

Կովը մարդուն համեղ կաթն է տալիս: Կաթնից պատրաստում են մածուն, թան, իւղ և պանիր:

27. ԿԹԵԼ ԵՒ ՀԱՐԵԼ

— Աստ, տեսնեմ, մեր գիւղերում Կովերն ինչպէս են կթում:

— Անտ այսպէս են կթում.
Հորթը կապում մօր ծնկից,
Ծիծը խլում զաւակից,
Կովկիթն իրանց ձեռքն առնում,
Ապա կողքին կըկըզում—

Փը՛ 22, բը՛ժժ...

Փը՛ 22, բը՛ժժ...

Անտ այսպէս են կթում,
Փորրիկ հորթին լացացնում:

— Ո՛նց են հարում խնոցին.
Հէնց այսօր էլ հարեցին:
— Անտ այսպէս հարեցին.

Թուր ծառից կապեցին,
Հաստ խնոցին կախեցին,
Երկու օրուայ հաւաքսը
Նրա մէջը ածեցին,

Տար ու հով ջուր խառնեցին
Եւ ծայրերից բռնելով,
Տարան, բերին, շարթեցին՝

Թը՛ ըխկ, չը՛ ըխկ...

Թը՛ ըխկ, չը՛ ըխկ...

Անտ այսպէս հարեցին,
Դեղին կարագ հանեցին:

28. ԿԹՈՒ ԿՈՎ

Մարդու մէկը մի կով ունէր: Նա օրական մի կճուճ կաթն էր տալիս իւր տիրոջը: Մի անգամ այդ մարդու մօտ հիւրեր պէտք է գային. նրան շատ կաթն էր հարկաւոր. այդ պատճառով նա տասն օր չկթեց իւր կովը, կարծելով, թէ տասներորդ օրը կովը տասը կճուճ կաթ միանգամից կըտայ: Բայց սրբան դարմապա խեղճ մարդը, երբ վերջին օրը կովն առաջուանից քիչ կաթ տուեց, որովհետև երկար ժամանակ չկթելուց նրա կաթը ցամաքել էր:

ԳՐԱՌՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

22. Արագընցէք հեռեւեալ նախագատութիւնները և ստորոգեալն երի տակ գիծ քաշեցէք:

Կովը որոճում է: Չին վագում է: Խոտը շորացաւ: Ոգնին կենդանի է: Թիթերը միջատ է: Պատկերը գեղեցիկ է: Երկինքն ամպամած է: Հիւրերը կըզան: Գետը ցամաքեց: Մարդը զարմացաւ: Գիւղացին հնձում է:

23. Արագընցէք նոյնը յօգնակի թուով: Ստորոգեալների տակ դարձեալ գիծ քաշեցէք:

Օրինակ:—Կովերը որոճում են:

24. Արագընցէք առանձին առանձին յատուկ, հասարակ և հատքական գոյական անունները:

Յարութիւն: Երկաթ: Կամար: Զոկ: Մարգարիտ: Եղան: Անտառ: Ոսկի: Մարմին: Հրաշեայ: Հեղինէ: Մատիտ: Հրանոյշ: Գունդ: Զօրք: Հայկունի: Արամ: Թուղթ: Եկեղեցի: Մոսկուս: Կուր: Մասիս: Սար: Գետ: Աստղ:

26. ԳԱՌԸ ԳԱՅԼԻ ՄՈՐԹՈՎ

Մի օր մէկ գառը, չգիտեմ ինչ էր, խելքին ինչ տեսակ քամի էր փչել, Գցեց իւր վրայ մի գայլի մորթի, Գնաց, խառնուեցաւ հետը իւր հօտի:

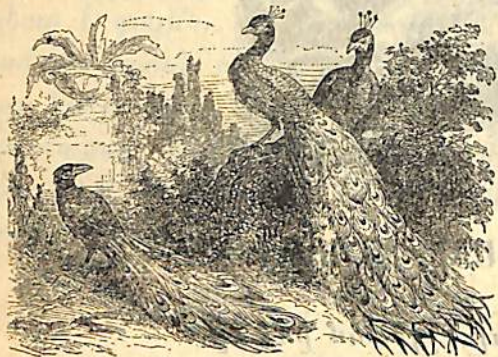
Բայց երբ շների աչքովն ընկաւ, Ասին՝ անտառից ահա գայլ եկաւ, Գոռում-գոչումով վրայ վագեցին, Բերաններն առան ու զըզըզեցին:

Լաւ էր, որ շուտով հովիւը տեսաւ, Փայտ ու մահակով նոյն տեղը հասաւ, Ու խեղճ գառնուկը կատգած շների Սուր ատամներից հագիւ փրկուեցաւ:

Եւ մեր գառը հագիւ-հագ, Արիւնաթաթախ ու նուագ, Թոյլ սաները քաշ տալով Հասաւ գոմը մի կերպով:

30. Ա Գ Ռ Ա Ի

Ազուար տեսաւ, որ սիրամարգնէրը շատ գեղեցիկ են, փետուրներն աչնպէս փայլուն, գոյնզգոյն, որ կարծես թագաւորի ծիրանի լինին:

— Ինչո՞ւ եմ ես այս սև ու յիմար ազուաների շարքն ընկել, — մտածեց նա. — արի, ես էլ այդպիսի սիրուն փետուրներով զարդարուեմ. սիրամարգնէրն ինձ սիրով կընդունեն իրանց մէջ, իսկ անճոռնի ազուաներն, ինձ նայելով, զարմացած, հիացած կըմնան:

Եւ սիրամարգի սիրուն փետուրներ ճարելով՝ զուգուեց-զարդուեց ու գնաց, սիրամարգնէրի հետ խառնուեցաւ: Բայց այնտեղ նրան շուտով ճանաչեցին. սիրամարգնէրը վրայ թափուեցան, կտցահարեցին, կեղծ փետուրներ ի հետ իսկականներն էլ պոկեցին և իրանց միջից դուրս արին:

Անարգուած, փետուրներից զրկուած ազուար գնաց իւր ազականների մօտ, բայց նրանք էլ երես դարձրին և շընդունեցին նրան:

31. Փ Ի Դ

Հնդկացին մի փիղ ուներ: Տէրը նրան շատ վատ էր կերակրում և շարունակ գործ անել էր տալիս: Մի օր էլ փիղը բարկացաւ և իւր տիրոջը ոտնատակ տուեց, սպանեց: Հնդկացու կինը արտասուքն աչքերին բերեց իւր որդոյը, գցեց փղի ոտների տակ ու ասաց.

— Փիղ, դու սպանեցիր հօրը, սրանց էլ սպանիր:

Փիղը նայեց մանուկներին, յետոյ ամենից մեծին կնճիթով վեր առաւ, զրեց իւր պարանոցի վրայ և այնուհետև սկսեց նրան հնազանդուել և աշխատել նրա համար:

32. Փ Ի Դ Ե Ի Ք Ո Ւ Ո Ւ

Մէկ փիղ առած ման կածէին Փողոցներից անցընելով, Յանկարծ քոթոթ մի կուռասէր վրայ վազեց խիստ հաշելով: — Չայնդ կտրիր, դրացի եղբայր, Ասաց գամբուր մեր քոթոթին. — «Չես տեսնում, որ ծաղր եղար «Ռոյոր շների դու առաջին: «Դո՞ւ ով ես և փիղը ո՞վ. «Ահա քո հերզ է բռնուում, «Իսկ նա հանդարտ և անխռով «Հաշելուդ էլ ուշ չէ դնում»: — Հա՛-հա՛, հա՛-հա՛, դու շիմացար, Պատասխանեց մեր քոթոթը, — «Ու իմ միտքը չհասկացար: «Հեռուից կանչեմ, կուռեմ հետը, «Որ մեծ բանի մէջ երեւամ, «Ուրիշներին էլ ասել տամ. — Տեսէք, քոթոթն ինչպէս քաջ է, «Որ փղի դէմ էլ կըհաչէ»:

Գ Ր Ա Ն Ո Ր Վ Ա Ր Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

25. Արտագրեցէր հետևեալ նիւթակաճ առարկաների անունները:

Աղ: Բամբակ: Շաքար: Գնտակ: Սրինգ: Մեխակ: Վարդ: Փետուր: Ծիրան: Մարդ: Արօր: Երկիր: Կացին: Սանձ: Փայտ:

26. Արտագրեցէք հետևեալ մտաւոր առարկաների անունները:

Հոգի: Հրեշտակ: Եռամու: Քաւովիւն: Ապուստ: Իմաստութիւն: Ծուլութիւն: Կամք: Երջանկութիւն: Սէր: Ատելութիւն:

27. Արտագրեցէք և հարցերին համաձայն ստորագեալներ աւելացրէր:

Թիծեռնակը (խնչ է անում) ծըլվըլում է: Գորտը (խնչ է անում) Մշակը (խնչ կանէ) Ագռսը (խնչ է) Կօշկակարը (խնչ արաւ) Հունձը (խնչ եղաւ) Ծովը (խնչալէս է) Մեղը (խնչալէս է)

33. ՈՂԽԱՐՆԵՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԵՐԸ

Մի անգամ գայլերն ասացին ոչխարներին.

—Մեղքերս ինչ թաքցնենք—մենք ձեզ հետ շատ վատ ենք վարում և անմեղ տեղը ձեր արիւնը թափում. դուք էլ, իհարկէ, մեզանից վախենում էք և խիստ ատում էք մեզ: Բայց գիտէ՞ք զրանում ով է մեղաւոր—ձեր չար շները. նրանք միշտ աշխատում են մեզ ջնջել, կոտորել, էհ, մենք էլ մեր վրէժը ձեզանից ենք հանում: Եկէ՛ք, լսեցէ՛ք մեզ, այդ շներից թողէ՛ք, հեռացէ՛ք. մենք ձեզ միշտ կըպաշտպանենք:

Յիմար ոչխարները հաւատացին նրանց և ծածուկ հեռացան շներից: Գայլերն էլ հէնց այդ էին ուզում. նրանք վրայ թափուեցան, անպաշտպան ոչխարներին խեղդեցին ու կերան:

34. ՊԱՌԱԻՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Քաղցած գայլը որսի էր ման գալիս: Գիւղի մօտով անցնելիս՝ յանկարծ լսեց, որ մի խրճիթում երեխան լաց է լինում, իսկ պառաւ տատն ասում է նրան.

—Չայնոգ կտրի՛ր, թէ չէ քեզ գայլին կըտամ:

Գայլը կանգ առաւ և այլևս չհեռացաւ խրճիթի մօտից: Նա սպասում էր, որ պառաւը երեխային իրան տայ: Սպասեց, սպասեց և յանկարծ նրա ականջին հասաւ պառաւի ձայնը, որ այս անգամ ասում էր.

—Մի լար, գառնուկս, ես քեզ գայլին չեմ տալ. նա գայ թէ չէ, իսկոյն կըսպանենք:

«Ինչպէս երևում է, այստեղ ինչ որ ասում են, նրա հակառակն են կատարում»,—մտածեց գայլը և թողեց, հեռացաւ գիւղից:

35. Ա Ր Ա Գ Ի Լ

Ա.

Արագիլները կանգնած էին իրանց բնի վրայ, զլուխները մէկ երկինք էին բարձրացնում, մէկ երկիր խոնարհում, երզում, կըկըլացնում:

—Այդ ինձ են բարև տալիս,—ասում է Մարիամը:

—Չէ, ինձ,—հակառակում է Արսէնը:

—Երկսիդ էլ են բարևում, ամբողջ գիւղին էլ,—ասաց տատը և նրանց վէճը վերջացրեց:

—Տես, տատի, ծտերն ինչպէս ուբախացել են,—ասաց Արսէնը.—ինչպէս քաղցր ձայնով ծըլվըլում են:

—Ուբախացել են, անուշիկս, ուբախացել. չէք տեսնում, քանի հազար ծտեր արագիլի բնի ցախերի արանքումն են իրանց համար բուն շինել: Ծտերը լաւ գիտեն, որ արագիլի աչից ոչ ուրուր, ոչ կատու և ոչ մի ուրիշ թշնամի չի կարող նրանց բնին մօտենալ, նրանց ձուերը խմել կամ ճտերն ուտել: Չէնց զրա համար է, որ արագիլների գալով պատիկ ծտերն այնպէս ուբախանում են:

Բ.

—Տատի,—հարցրեց մի օր Մարիամը պառաւին.—մեր գիւղը արագիլներով լիքն է, այդքան կերակուր զրանք սրտեղից են գտնում:

Մեր դաշտերը, հողիս, լիքն են օձերով. ճահիճների դորտերն իբանց կրուկը ոցով գլուխ են տանում. արտերի մէջ անպիտան մկները հազար տեղ ծակեր են բաց արել. եթէ արագիլը չլինէր, մենք ցորենի երես չէինք տեսնիլ:

— Բա օձն արագիլին չի կծում:

— Չատ էլ ուզում է, շատ էլ հետը կուռի է բռնում, բայց միշտ յաղթում է:

— Ի՞նչպէս:

— Արագիլը թռչելիս վերևից տեսնում է օձին և իջնում, նրա գլխին կտուցով խփում է: Օձը փշշացնում է, վրայ պըրծնում, աշխատում է արագիլի բաց ոտը կծել: Արագիլն իւր թևի ծայրն է օձի բերանին մօտեցնում ու անդադար նրա գլխին կոցում: Կոցում է, կոցում, այնքան կըտկըտալով խփում է, մինչև նրա գլուխը ցրւում է: Օձը երկար ու ձիգ փռւում է դաշտի վրայ: Յետոյ արագիլն օձի մէջ տեղից բռնում է և բերում բունը, բաժին-բաժին է անում, ձագերին ուտացնում, ինքն էլ կշտանում:

ԳՐԵՒՈՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

28. Արտագրեցէք առանձին-առանձին նիւթական և մտաւոր առարկաների անունները:

Միտք: Կարագ: Եղունգ: Զանապիտուկիւն: Բժշկութիւն: Ժարկիկ: Հող: Զուր: Հրեշտակ: Երանդ: Վէճ: Մանգաղ: Արօր: Գութան: Գարուն: Ոյժ: Աշուն: Զովժակ: Գուր: Վաստակ: Տակառ: Ել.ժաղ: Հանգստութիւն: Հատիկ:

29. Արտագրեցէք «Ոչխարներն ու գայլերը» յօդուածը եղակի թուով:

30. Հետևեալ նախագատութիւններից արտագրեցէք ստորագայները լրացուցիչ բառերի հետ: Ստորագայի և լրացուցիչ բառի մէջ հարցեր գրեցէք:

Եղբայրս սպասում է ընկերոջը: Սաթնիկը չուր ընրեց եղբորը: Որսորդը հրացանով արջին սպանեց: Աշակերտը սովորում է դասը: Ուսուցիչը պատժեց աշակերտին: Դարբինը մուրճով երկաթ է ծեծում: Հայրս ինձ խաղալիք զնեց:

Օրինակ:—Սպասում է (ո՞ւմ) ընկերոջը: Բերեց (ի՞նչ) չուր (ո՞ւմ) եղբորը:

36. ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՊԱՏԱՆՈՒ ԵՐԳԸ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Գու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ո՞ւր, ինձ ասա,
Թռչում ես այդպէս արագ:

Ա՛խ, թռիւր, ծիծեռնակ,
Ծնած տեղս—Աշտարակ,
Անգ շինիր քո բունը,
Հայրենի կտուրի տակ:

Անգ հեռու արևոր
Հայր ունիմ սգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն
Սպասում է օրէցօր:

Երբ տեսես դու նրան,
Ինձնից շատ բարև արա՛.
Ասա, թող նստի լայ
Իւր անբաղդ որդու վրայ:

Գու պատմէ, թէ ինչպէս
Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով,
Կեանքս մաշուել, եղել կէս:

Ինձ համար ցերեկը
Մութ է շրջում արեգը.
Դիշերը թաց աչքիս
Քունը մօտ չի գալիս:

Չուտով սառ հողի տակ
Կըպառկեմ այստեղ մենակ,
Թողնելով հօրս սրտում
Միշտ ցաւալի յիշատակ:

Գէհ, սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացիր, թռիւր արագ
Դէպի Հայոց երկիրը,
Ծնած տեղս—Աշտարակ:

37. ԳԱՅԼԸ ԵՒ ՁՈՒՆԸ

Նիհար, քաղցած գայլը գիւղի մօտով անցնելիս՝ պատահեց մի գեր շան և հարցրեց նրան.

—Ա՛յ շուն, ասան, խնդրեմ, դուք ձեր կերակուրը սրտեղից էք ճարում:

—Մարդիկ են տալիս,—պատասխանեց շունը:

—Երևի դուք շատ դժուար ծառայութիւն էք անում նրանց:

—Ո՛չ,—պատասխանեց շունը.—մեր գործը դժուար չէ: Մենք միայն գիշերները նրանց տունն ենք պահպանում:

—Ուրեմն միայն դրա համար են ձեզ կերակրում,—ասաց գայլը:

—Զի՛ լինիլ, որ ես էլ գամ մարդկանց մօտ ծառայելու. թէ չէ, մենք մեծ դժուարութեամբ ենք կերակուր ձեռք բերում:

—Ինչո՞ւ չէ, զնանք,—ասաց շունը.—իմ տէրը քեզ էլ կրկերակրէ:

Գայլն ուրախ-ուրախ վագեց շան յետևից: Բայց դուռն մօտ նա նկատեց, որ շան պարանոցի մագերը պոկուած են:

—Այդ ինչից է,—հարցրեց նա:

—Է՛հ, այնպէս,—պատասխանեց շունը:

—Ի՞նչպէս թէ այնպէս:

—Այնպէս, էլի, շղթայից է: Գու չգիտես, որ ցերեկներն ինձ շղթայով կապում են:

—Կապում են.—ասաց գայլն ու կանգ առաւ:—Գէ՛հ, ուրեմն մնաս բարով: Աւելի լաւ է՝ ես միշտ նիհար, բայց ազատ լինիմ, քանթէ փորիս համար ուրիշների գերին դառնամ:

38. ԼՈՒՄՆԱՀԱՅ

—Հայրիկ, ինչո՞ւ մեր Բօղարը Միշտ հաշում է լուսնի վրան.
Մի՞թէ պայծառ լուսնեակը
Մէկ վնաս է տալիս նրան:

—Ո՛չ, որդեակ իմ, ո՛չ թէ վնաս,

Այլ լոյս, միայն լոյս է տալիս.

Իսկ շանն իբրև գայլի ցեղի.

Լոյս գիշերը դիւր չի գալիս:

Բայց լուսինը խօմ չգիտէ,

Որ իւր վրայ հաշողներ կան.

Նա լուռ ու մունջ, բազ բոլորած,

Զարունակում է իւր ճամպան:

Մենք էլ, որդեակ, լուսնի նման

Պէտք է լոյս տանք մութ աշխարհին

Եւ համարենք, թէ չենք լսում

Մեզ վրայ գուր հաշողներին:

39. ԳԱՅԼ ԵՒ ՍԿԻՒՌ

Սկիւռը, ծառի վրայ թռչկոտելիս, յանկարծ վայր ընկաւ մի գայլի վրայ, որ քնած էր ծառի տակին:

Գայլը վեր թռաւ, բռնեց նրան և ուզում էր ուտել: Սկիւռն սկսեց աղաչել.

—Թո՞ղ ինձ:

—Լաւ,—ասաց գայլը,—ես քեզ կըթողնեմ, եթէ միայն ինձ առես, թէ պատճառն ինչ է, որ ես միշտ ախուր-տրտում եմ, իսկ դուք, սկիւռներդ, այդպէս ուրախ էք և շարունակ թռչկոտում ու խաղում էք ծառերի վրայ:

—Առաջ թո՞ղ ինձ բարձրանամ ծառը,—ասաց սկիւռը,—այնտեղից կըտամ քո պատասխանը. թէ չէ ես վախենում եմ քեզանից:

Գայլը բաց թողեց: Սկիւռը ծառը բարձրացաւ և այնտեղից ասաց.

— Քո տխրութիւնը նրանից է, որ դու չար ես: Չարերն ուրախութիւն չունին: Իսկ մենք ուրախ ենք նրա համար, որ բարի ենք և ոչ ոքի վատութիւն չենք անում:

ԳՐԵՒՈՐ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

31. Հետևեալ նախադասութիւնների մէջ հարցերին համապատասխան լրացուցիչ բառեր աւելացրէք:

Գիւղացին վարում է (ինչը) (ինչով): Կինն աւելց (ինչը) (ինչով): Հօրեղբայրս (ո՞ւմ) ընծայեց (ինչ): Արտաշէսը զրօսնում է (ո՞ւմ հետ:): Շուշանիկը նամակ ստացաւ (ո՞ւմնից).....: Ատաղծագործը սեղանը շինում է (ինչեց): Շունը հաշում է (ո՞ւմ վրայ): Մենք խօսում ենք (ո՞ւմ մասին).....:

32. Արտագրեցէք և ուր որ հարկաւոր է ենթակայ, ստորոգեալ և լրացուցիչ բառեր աւելացրէք:

Հաւը է ածում: քշում է սայլը: Տատը հէքիաթ: քոյն է շինում: ներկում է տունը: Հացթուխը է թխում: ժամացոյց է շինում: Շունը տունը: Աշակերտը գրում է.....:

33. Արտագրեցէք «Գայլը և սկիւռը» յօդուածը յոգնակի թուով:

40. ՊԱՀՊԱՆԵՑԷՔ ԶԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻՆ

Փրանսիայում, զաշտերի և անտառների մէջ, սիւներ են տնկած և այդ սիւների վրայ կպցրած են տախտակներ, որտեղ գրուած է.

«Ողնին կերակրում է մկներով, խխունջներով և որդերով: Չսպանէք ողնիներին»:

«Խլուրդը միշտ զանազան վնասակար միջատների որդերով ու թրթուրներով է կերակրում: Նրա ստամոքսում երբէք բուսեղէն կերակուր չէ գտնուած: Չսպանէք խլուրդներին»:

«Թրթուրները մեծ վնաս են հասցնում ժողովրդին: Թռչունները չափազանց մեծ քանակութեամբ թրթուրներ են ոչնչացնում: Մանուկներ, ձուեր և ձագեր չհանէք թռչունների բներից: Չաւերէք նրանց բները»:

41. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ԱՐՋԸ

Անտառի խորքում մեղուն իւր համար ծառի փշակում, գեանից ոչ բարձր,
Մի բուն էր շինել,
Մէջը ձագ հանել
Եւ անուշ մեղրով
Բճիճը լցրել:

Չգիտեմ ինչպէս, մի օր արջուկը
Առաւ այդ մեղրի անուշիկ հոտը,
Մըթմըթաց, փնթփնթաց,
Ծառն ի վեր կանգնեց
Եւ երկու թաթեր
Բնի մէջ կոխեց:

Մեղուն տրդտրդաց, տրդդացին ձագեր,
Բայց արջը չքաշեց իւր բրդոտ թաթեր,
Քանդեց ողջ բունը,
Ջարդեց խեղճ ձագեր,
Հանեց բճիճը,
Լափեց անհամբեր:

Մեղուն՝ երբ տեսաւ իրան ձագուկներ
Այս անգութ արջի ոտքի տակ ճգմուած՝
Դրողբուաց տխուր,
Խայթեց նրա աչք
Եւ ինքն էլ անշունչ
Ընկաւ ծառի տակ:

42. ՄԻՋԱՏՆԵՐԻ ԿԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈՒՌԻԹԻՒՆԸ

Ամառը կաղամբի տերևների վրայ դուր տեսած կլլիկներ կանաչագոյն որդուները, որոնք թրթուր են կոչուում: Այդ թրթուրները կերակրում են կաղամբի տերևներով. նրանք շատ ազան են և ուրիշ բան ու գործ չունին, բացի ուտելն ու մեծանալը:

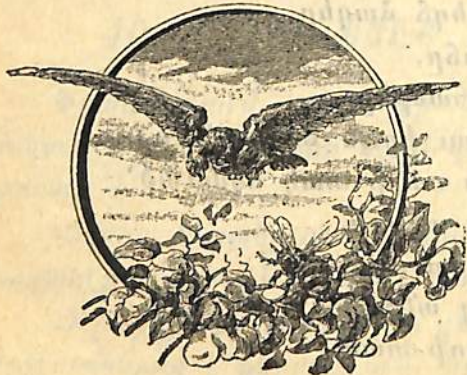
Երբ թրթուրը մեծանում է, պատենաւորւում է. այդ ժամանակ նա ոչ ուտում է, ոչ խմում, այլ

անշարժ ընկած մնում է իւր տեղը:

Միքանի օրից յետոյ պատենանի միջից դուրս է թռչում թիթեւը: Սա ձուեր է ւածում, իսկ այդ ձուաններից դուրս են գալիս ազան թրթուրներ: Աշնանը թիթեւը սատակում է:

Այսպէս կերպարանափոխւում են բոլոր թիթեւները, բզէզները, ճանճերը, մեղուները և պիծակները: Միջատը ձու է ւածում, ձուաններից դուրս են գալիս որդեր կամ թրթուրներ, որդերը պատենաւորւում են, իսկ պատենաններից դուրս է սողում իսկական միջատը:

43. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ԱՐԾԻԻԸ

— Զատ ողորմելի ես դու, — ասաց մի օր հպարտ արծիւը համեստ մեղուին. — չնայելով որ ամբողջ կեանքումդ տանջւում ես, բայց և այնպէս քեզ ոչ որ չի ճանաչում, որովհետև դուք մի փոքրիկ մեղրախորիսի վրայ հազար հոգով էք աշխատում: Ո՞վ կարող է որոշել, թէ ո՞ր մասն է քո շինածը:

— Ինչիս է հարկաւոր այդ, — համեստութեամբ պատասխանեց մեղուն. — ինչ օգուտ, եթէ ճանաչեն ինձ: Բաւական է, որ ճանաչում ու սիրում են մեր մեղրը և ես ինձ բազմաւոր եմ գգում, որ մեղրախորիսի մէջ մի կաթիլ էլ իմ մեղրից կայ:

— Հապա մէկ նայիր ինձ, — ասաց արծիւը. — հէնց որ ես երեւում եմ երկնակամարի երեսին, իսկոյն բոլորը նկատում ու ճանաչում են ինձ. գազաններն ու թռչունները աչք չեն հեռացնում ինձանից. հովիների քունն անգամ աչքերից փախչում է: Ահա այդպէս բոլորը՝ թէ՛ մեծ, թէ՛ փոքր, լու ճանաչում են ինձ:

— Այո, ճանաչում են, որովհետև վախենում են քեզանից, — ասաց մեղուն:

ԳՐԱԻՈՐ ՎԱՐՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

34. Արտագրեցէք հետեւալ նախադասութիւնները և լրացուցիչ բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Ոգնին կերակրում է մկներով, խխունջներով և որդերով: Խլրորն ուտում է որդեր և թրթուրներ: Թրթուրները վնաս են հասցնում ժողովրդին: Թռչունները թրթուրներին ոչնչացնում են:

35. Հետեւալ գոյական անունների մօտ որպիսութիւն ցոյց տուող բառեր (ածական անուններ) աւելացրէք:

Բարձր (խնայիսի) տուն: Խելջօք (խնայիսի) երեխայ: (խնայիսի) թռչուն: (խնայիսի) աշակերտ: (խնայիսի) մեղու: (խնայիսի) վարդ: (խնայիսի) գիշեր: (խնայիսի) գիրք: (խնայիսի) ժամացոյց: (խնայիսի) շուն:

36. Արտագրեցէք հետեւալ նախադասութիւնները և որոշիչ (յատկացուցիչ) բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

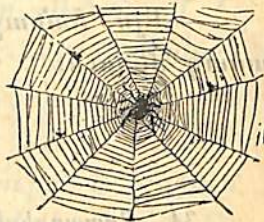
Պայծառ արեւը տաքացնում է երկիրը: Մենք մի հաւատարիմ շուն ունինք: Կոյր աղքատը ողորմութիւն է խնդրում: Փոքրիկ երեխան լալիս է: Ուսուցիչը պատժում է շար աշակերտներին: Ես մի գեղեցիկ պատկերազարդ գիրք գնեցի: Չին ընտանի խոտակեր կենդանի է: Մանուշակը գեղեցիկ հոտաւտ ծաղիկ է: Աղամանը թանկագին քար է:

44. ՄԱՐԳՆ ՈՒ ՉԵՐԱՄԸ

Չերամը մետաքս էր շինում և գոյնզգոյն կոկոնները կախու-
տում կաղնու թարմ ճղներից կա-
պած խուրձի վրայ, իսկ սարդը,
տան մի անկիւնում քաշուած,
իւր ցանցն էր հիւսում և ծիծա-
ղում Չերամի վրայ:

— Չերամ կըրայր, — ասում էր նա. — դու շատ դանդաղ ես
տանում քո գործը և շինածդ էլ մի բանի
նման չէ. իսկ ես, նայիր, տես, ինչ գեղեցիկ
բան եմ շինել և տես, ինչքան երկար են իմ
թելերը:

Չերամը պատասխանեց.

— Սարդ եղբայր, դու գիտես, ինչ է նշա-
նակում բարութիւն:

— Ո՛չ, չգիտեմ:

— Այդ նրանից է, որ դու շար ես, քո գործն էլ շարութեան
գործ է: Դու քո երկար թելերով մի թակարդ ես ցանցում, որ
անմիտ ճանճերին որսաս ու ծծես նրանց արիւնը, իսկ իմ գործը
բոլորովին ուրիշ բան է, քո բնութիւնից և խելքից վեր բան է:

45. ՄԱՐԳԸ ԵՒ ՕՁԸ

(Ն է ք ի ա թ)

Ա.

Մի ձիաւոր երկար նիզակը ձեռքին կամաց-կամաց առաջ
էր գնում դաշտի միջով: Ճանապարհից ոչ հեռու նա նկատեց մի
խարոյկ. այնտեղ թէև կրակ արդէն չկար, բայց տաք ածուխնե-
րի վրայ կծկուած թըշշում էր մի ահագին օձ: Օձը տեսաւ
մարդուն և աղաչեց.

— Մարդ Աստուծոյ, օգնիր, ազատիր ինձ մահից:

Մարդը խղճաց օձին և իւր երկար նիզակը մեկնեց դէպի
խարոյկը. օձը նրա վրայով վեր բարձրացաւ թէ չէ, փաթաթուեց
մարդու պարանոցով և սկսեց սաստիկ սեղմել:

— Ի՞նչ ես անում, — հաղիւ շշնջաց մարդը:

— Մի՛թէ չես դգում, թէ ինչ եմ անում, — պատասխանեց օձը.

— ես կամենում եմ քեզ խեղդել:

— Ի՞նչ, ողորմած Աստուած: 2 է որ ես քեզ մահից փրկեցի:

— Ճիշտ է, բայց աշխարհումս միշտ լաւութեան դէմ վատու-
թիւն են գործում, ես էլ այդպէս պէտք է անեմ:

— 2 է, օձ, — վրայ բերեց մարդը. — այդ ճշմարիտ չէ. բոլորն
այդպէս չեն, միայն դո՛ւ ես այդպիսի անարդար բան բռնում:

— 2 է, միայն ես չեմ, բոլորն էլ այդպէս են, — Ֆշշաց օձը և
աւելի պինդ փաթաթուեց նրա պարանոցով:

— Աղաչում եմ, բաց թող կոկորդս, — խնդրեց մարդը. — լսիր,
թէ ինչ եմ ասում:

Օձը մի քիչ թոյլ թողեց:

— Երեք հոգու հարցնենք, եթէ ասածդ ճշմարիտ է, այն ժա-
մանակ ինչ ուզում ես, արձ, — ասաց մարդը:

— Դէհ, լաւ, տեսնենք, — համաձայնուեց օձը:

Բ.

Առաջ գնացին: Օձն այնպէս պինդ էր փաթաթուել մարդու
պարանոցով, որ խեղճը դժուարութեամբ էր շունչ քաշում: Մօտե-
ցան մի առուակի և կանգ առան:

— Լսիր, այ մարդուր առուակ, — ասաց մարդը. — ես կրակից
ազատեցի այս օձին, իսկ սա՛ փոխանակ շնորհակալ լինելու՝
կամենում է ինձ խեղդել: Ասում է, թէ աշխարհիս մէջ միշտ լա-
ւութեան դէմ վատութիւն են անում: Ճշմարիտ է:

— Ճշմարիտ է, — պատասխանեց առուակը. — այ, տես, սրբան
վճիտ և մարդուր է իմ ջուրը: Դալիս են ինձ մօտ մարդիկ իրանց
ձիերով, ուղտերով և ես նրանց բոլորին թարմ, մարդուր ջուր եմ
տալիս: Եթէ ես չլինիմ, նրանք ծարաւից կըմեռնեն այս ամայի

դաշտում: Բայց գիտես նրանք ինչպէս են դուրս գալիս իմ լաւութեան տակից: Հեռանալիս ամեն տեսակ աղբ ու կեղտով ջուրս կեղտոտում, փշայնում են:

Այս որ լսեց օձը, սկսեց աւելի պինդ սեղմել մարդու կոկորդը: Առաջ գնացին:

Գ.

Ահա նրանք հասան մի բարձր ծառի և կանգ առան: Մարդը պատմեց նրան, թէ գործն ինչու մն է: Ծառն ասաց.

—Ճշմարիտ է ասում օձը: Եւ ահա, թէ ինչու: Դու ինքդ էլ լաւ գիտես, որ այս դաշտում ճանապարհորդները, բացի իմ ստուերից, ուրիշ տեղ չունին հանդատանալու: Բայց նրանք հանգստանալուց և իմ պտուղները վայելելուց յետոյ՝ տերեւներս պոկոտում, ճղներս կոտրատում, կեղևս քերթում են և իրանց համար կրակ անում: Մի օր ինձ էլ, միւս քոյրերիս նման, պէտք է արմատիցս կտրեն, գետնին տապալեն: Ահա այս է նրանց վարմունքը իմ լաւութեան դէմ:

Օձն աւելի պինդ սեղմեց մարդու կոկորդը: Խեղճն այլևս ոչ կարող էր լսուել, ոչ շունչ քաշել, այլ միայն խրոխրուացնում էր: Մարդը ձեռքով նշան արաւ օձին: Օձը քիչ բաց թողեց նրա կոկորդը:

—Սպասիր, գայլ,—կանչեց մարդը.—քեզ բան ունիմ ասելու:

—Լաւ, ասա, միայն ինձ շատ մի մօտենալ,—ասաց վախկոտ գայլը և կանգ առաւ:

Գ.

Մարդն ու օձը քիչ մօտեցան գայլին և պատմեցին բոլորը:

—Ուրեմն դու օձին կրակից ազատել ես,—հարցրեց գայլը մարդուն:—Դա մի քիչ դժուար հաւատալու բան է:

Մարդն սկսեց մէկ-մէկ պատմել, թէ ինչպէս էր եղել:

—Ո՛չ, ո՛չ,—ընդհատեց նրան գայլը.—պատմելն աւելորդ է. աւելի լաւ է՝ ցոյց տուր, թէ ինչպէս արիւր այդ:

Մարդը նիզակը մեկնեց դէպի գետին և օձը նրա վրայով ցած սողաց:

—Դէհ, այժմ ինչ կասես,—հարցրեց նա գայլին:

—Թշնամին ոտներիդ տակ է և դու դեռ հարցնում ես, թէ ինչ պէտք է անես: Սպանիր նրան նիզակովդ,—ասաց գայլը մարդուն:

—Ո՛չ,—պատասխանեց մարդը.—միայն գազաններն են այդպէս վարում. իսկ մեզ Աստուած պատուիրում է սիրել մեր թշնամիներին և ներել նրանց: Միտա բարե, օձ, ողջ կաց և միտդ պահիր այս:—Ասաց մարդը և փախաւ, օձի ձեռքից ազատուեց:

46. Պ Ա Ր Տ Է Չ

Պարտէզները շինում են տների մօտ և շրջապատում ցանկապատով կամ ճագերով: Պարտէզներում տնկում են պտղատու և հասարակ ծառեր ու թփեր, որոնք շատ անգամ գեղեցիկ ստուերախիտ ծառուղիներ են կազմում: Ծառերի մէջ մարդիկ ցանում են զանազան բանջարեղէններ և շինում գեղեցիկ ծաղկաթմբեր, որտեղ ծաղիկներ են տնկում—մեխակ, յափրուկ, կակաչ, շուշան և այլն:

Պարտէզը մշակում է նրա տէրը կամ պարտիզպանը. հողը պարարտացնում են աղբով, իսկ չոր եղանակին ջրում են: Պարտէզներին վնաս են տալիս թրթուրները, որդերը, թռչունները և ընտանի կենդանիները:

47. Բ Ո Ս Տ Ա Ն Զ Ի

Ամառն է: Կարծես կրակ է բարձրանում Գետնի երեսից, այրում, տապալում. Ո՛չ շունն է հաչում, ոչ ճիճին երգում, Գորտն էլ է լուել, էլ չի կրուկրում:

Ամենքն էլ փախել, հով տեղ են գտել, Իրանց բներում լուուել, պապանձուել:

Միայն մի հատիկ մարդ է երևում
Խորընկած դաշտում, առուի եզերքում:

Կանգնած է մարդը արևի տակին,
Ոտն ու ծունկը բաց, բահը դրած ուսին.
Մի շապիկ միայն ունի նա հագին
Եւ մի սպիտակ թասակ կայ գլխին:

— Բայց ինչ մարդ է նա և ինչ է շինում,
Արևի տակին ինչո՞ւ է այրում:

— Նա քոտանչի է, քոտան է ջրում,
Սեխն ու ձմերուկը նա է հասցնում:

48. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆՆ ՈՒ ԻՒՐ ՈՐԿԻՔԸ

Մի ծերունի պարտիզպան շարունակ խրատում էր իւր որ-
դոցը, որ աշխատասէր լինին, բայց որդիքն ականջ չէին դնում
նրան: Երբ ծերունին զգաց, որ մահը մօտ է, կանչեց որդոցն
ու ասաց նրանց.

— Միրելի գաւակներս, իմ ունեցած-չունեցածս այս տունն
ու պարտէզն է: Ուրիշ բան չունիմ, որ ձեզ թողնեմ: Բայց պար-
տիզում զանձ կայ թաղած: Փորեցէք և անշուշտ կըզտնէք:

Ծերունու մահից յետոյ որդիքն սկսեցին փորփրել պարտէզը:
Փորեցին, փորեցին, ոչինչ չգտան. բայց հետեւալ տարին պար-
տիզի ծառերն առատ պտուղ տուին: Այդ ժամանակ միայն նրանք
հասկացան, թէ ինչ զանձի մասին էր ասում հայրը, և այնուհե-
տև սկսեցին ջանաօրով թեամբ աշխատել ու շուտով մեծ հարս-
տութեան տէր դարձան:

ԳՐԱԴՐ ՎԵՐՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

37. Հետեւալ նախադասութիւնների մէջ աւելացրէք որ ու ի շ (յառ-
կացուցիչ) բառեր և նրանց տակ գիծ քաշեցէք:

Հսկարտ արծիւը խօսեց համեստ մեղուի հետ: սարը
ցանց է հիսում: աղուէսը հաւ փախցրեց: Գայլը կեն-

դանի է: նապաստակը խոտ է արածում: Կովն կեն-
դանի է: Աստուած պատժում է մարդկանց:

38. Արտադրեցէք և պատկանելութիւն ցոյց տուող որոշիչ (յառ-
կացուցիչ) բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Իմ (նմ) հայրը իր (նմ) ծին ծախեց: Վարդի (ինչի)
հոտն ախորժեղի է: Իշի (նմ) ականջները երկար են: Երա (ո՞ւմ)
եղբայրը մեր (նմ) հարեանի (նմ) տանն է: Արծիւը իր (նմ)
բունը հիսում է քարձր ժայռերի (ինչի) կատարին: Մեր (նմ)
տան (ինչի) կառուրը հողով է ծածկուած:

39. Գրեցէք միքանի նախադասութիւն լրացուցիչ և որոշիչ (յառ-
կացուցիչ) բառերով:

49. Ծ Ա Ռ Ի Կ

Այնորատունկ իմ ծառիկ,
Զիւեր արա՞ գեղեցիկ,
Արմատ ձգէ՞ դու հողում,
Որ չշարժէ քեզ մըրիկ:

Ես ամեն օր քեզ համար,
Ջուր կըբերեմ սափորով
Եւ քո տակը կըփորեմ,
Որ գօրանաս դու շուտով:

Ծաղիկ, տերև ու պտուղ
Թո՞ղ զարդարեն քո ճիւղեր,
Նրանց վրայ թող երգեն
Անոյշ ձայնով սոխակներ:

Հաստացրո՞ւ քո բունը.
Այն ժամանակ փոթորիկ
Թո՞ղ մունչէ, որոտայ,
Զի վնասիլ քեզ, ծառիկ:

50. ԾԱՌԵՐԻ ՎԷՃԸ

Ծառերը վիճեցին միմեանց հետ, թէ իրանցից ո՞րն է լաւը:
Կազնին ասաց.

— Ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ. իմ արմատը շատ խորն
է թաղուած գետնի մէջ, բունս հաստ է, զագաթս մինչև երկինքն
է հասնում. իմ տերևները շատ գեղեցիկ են, իսկ ճղներս կարծես
երկաթից ձուլած լինին: Ես փոթորիկներէ առաջ չեմ խոնարհ-
ւում, մըրկի առաջ չեմ թեքում:

Խնձորենին լսեց կաղնու խօսքերն ու ասաց.

— Չատ էլ մի պարծենար, սիրելի կաղնի, որ դու այդքան մեծ ես և հաստ. դու այս ասան, թէ քո պտուղներն ո՞վ է գործածում բացի խոզերից. իսկ իմ կարմիր խնձորն արքայական սեղանների վրայ անդամ տեղ ունի:

Լսում է մայրին, շարժում է իւր փշոտ գլուխը և ասում.

— Սպասեցէք մի քիչ, շուտով կըզայ ձմեռը և դուք երկուսդ էլ կըմերկանար, իսկ ինձ վրայ այնուամենայնիւ կըմնան իմ կանաչ փշերը: Առանց ինձ ցուրտ երկրներում ապրել անկարելի է. ինձանով մարդիկ բնակարաններ են շինում և իրանց վառարանները վառում:

51. ԾԱՌԵՐՆ ՈՒ ԿԱՅԻՆԸ

Ծառերն անտառում երբ շատ նեղացան
Կացնի ձեռիցը և էլ չիմացան,

Ինչ անեն, որ իրանց գլուխը պահեն,

Խորհուրդ արին, որ մի հնար գտնեն:

— Կացինն ո՞վ է, որ մեզ կարողանայ

«Ձօռ անել, յաղթել, ինչ մեծ բան է նա.

Այսպէս ձայն տուեց ծառերից մէկը.—

«Մենք որ կոթ չտանք, կացինն ինչ է, որ

«Յանդղնի անել մեզ կտոր-կտոր:

«Թող իմացողն ինքն իմանայ,

«Եւ իզուր տեղը կացնից չնեղանայ.

«Ով որ կոթ կըտայ պողպատէ կացնին,

«Թող հոգացն ասէ առաջ իւր անձին»:

52. ԵՐԿՈՒ ԽՆՁՈՐԵՆԻ

Մի պարտիզպան երկու որդի ունէր: Մայիս ամսին հայրը նրանց մի-մի խնձորենի ընծայեց: Երկու ծառերն էլ միաշափ

և միատեսակ էին, միայն իրարից մի քիչ հեռու էին տնկած պարտիզում:

Մեծ որդին, որ մի աշխատասէր պատանի էր, սաստիկ ուրախացաւ հօր պարգևի վրայ և իսկոյն սկսեց ամեն աշխատութիւն ու խնամք գործ դնել, որ ծառը լաւ աճի, գօրանայ. նա ծառի վրայից թրթուրները հեռացրեց, չորս կողմի հողը լաւը փափկացրեց, որ օդն ու խոնաւութիւնը մինչև նրա արմատներն հասնեն:

Իսկ կրտսեր որդին, որ սաստիկ ծոյլ էր և անուշադիր, բոլորովին մոռացաւ իւր խնձորենին և սեպտեմբեր ամսին միայն, երբ բոլորն արդէն սկսել էին խնձորները ժողովել, նրա միտն ընկաւ ծառը: Բայց սրբան դարմացաւ նա, երբ ծառին մօտենալով, նշ մի խնձոր չգտաւ նրա վրայ. պտուղների մի մասը դեռ խակ ժամանակ թրթուրներն էին կերել, իսկ միւս մասը քամին էր թափել, փչացրել. այնինչ եղբօր խնձորենու վրայ կարմիր, գեղեցիկ պտուղները հեռուից անդամ երևում էին: Արտասուքն աչքերին մանուկը վազեց հօր մօտ և գանգատուեց, թէ ինչո՞ւ էր նա իրան վատ և անպտուղ ծառ ընծայել, իսկ եղբօրը—լաւը և պողպատուն:

— Չեզ երկսիդ էլ ես միևնոյն տեսակ խնձորենի էի նուիրել,— պատասխանեց հայրը.— բայց քո եղբայրը ո՞չ մի աշխատութիւն և խնամք չխնայեց իւր ծառի համար, այնինչ դու ծուլացար և ամենեին ուշադրութիւն չդարձրիր քոնի վրայ:

53. ԽՈՉԸ ԿԱՂՆԻ ԾԱՌԻ ՏԱԿ

Խոչը՝ հաստարմատ կաղնու տակ կանգնած,
 Կերաւ կաղինը, գլուխը կախած.
 Մինչև կոկորդը կերաւ, լցուեցաւ,
 Ապա կաղնու տակ հանգիստ քնեցաւ:

Յետոյ զարթնելով՝ բացաւ աչքերը
 Եւ բռնեց կնճիթով սկսաւ փորել
 Այն կաղնի ծառի հաստ արմատները,
 Որից այդ ժամին սնունդ էր առել:

— 2է որ այդ բանը ծառին վնաս է,
 Նրան վերեւից ազուաւր կասէ.
 «Եթէ այդպիսով արմատը բանաս,
 «Նա կըչորանայ, այդ լաւ իմանաս»:

— Իսկ ինձ ինչ վնաս, թէ կըչորանայ,
 Յաճից ստում է նրան խոզն ազան.
 «Ես դրա մասին բնաւ չեմ ցաւում,
 «Կաղինն է իմս, նա է գիրացնում»:

Ծառը բարձրիցը՝ «Ապերախտ, — ասաց,
 «Ո՛ւտի են թափում կաղինները ցած.
 «Գէթ կարենայիր մի վերև նայել
 «Եւ կոյր աչքովդ այդ բանն ստուգել»:

ԳՐԱԻՈՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

40. Արտագրեցէք և տեղ ցոյց տուող պարագայական բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Աշակերտը գնում է (ո՛ւր) ուսումնարան: Պարտիզում (ո՛րտեղ) գեղեցիկ ծառեր կան: Աստղերը փայլում են (ո՛րտեղ) երկնքում: Եղբայրս եկաւ (ո՛րտեղից) Տփլիսից: Հայրս գնաց (ո՛ւր) եկեղեցի: Աշակերտները վերադառնում են (ո՛րտեղից) դպրոցից:

Ձկները լողում են (ո՛րտեղ) ջրում: Ծոգենաւր լողում է (ո՛րտեղ) ծովի երեսին:

41. Արտագրեցէք և հարցերին համապատասխան տեղ ցոյց տուող պարագայական բառեր աւելացրէք:

Գիւղացիները աշխատում են (ո՛րտեղ)... Մարդիկ բնակում են (ո՛րտեղ)... Մեղրուները թռչում են (ո՛րտեղից)... (ո՛ւր)...: Կրամիր արեւը քարճրացաւ (ո՛ւր)...: ... (ո՛րտեղ) շատ թռչուններ են բնակում: ... (ո՛րտեղ) մարդիկ աղօթում են Աստծուն:

42. Հարցերին նայելով լրացրէք հետևեալ համառօտ նախադասութիւնները:

Ես գրեցի: — Ի՛նչ: Ի՛նչպիսի: Ո՛ւմ: Ո՛րտեղ:

Քոյրը գնաց: — Ո՛ւմ քոյրը: Ի՛նչ: Ի՛նչպիսի: Ո՛ւմ հա՛կար:

Հայրը գնաց: — Ո՛ւմ հայրը: Ո՛ւմ հետ: Ո՛րտեղից: Ո՛ւր:

Ուսուցիչը հարցնում է: — Ո՛ւմ ուսուցիչը: Ի՛նչ: Ո՛ւմ: Ո՛րտեղ:

Մանուկը խաղում է: — Ո՛րտեղ: Ո՛ւմ հետ:

Օր ի՛նչակ: — Դպրոցում ես երկար նստակ գրեցի քոչա:

54. ԱՂԽԱՏԱՄԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Մի անգամ Ագրիան կայսրը զբօսնելիս պատահեց մի զառամեալ ծերունու, որ մի մատաղ թղթնի էր տնկում, և ասաց նրան.

— Եթէ դու երիտասարդութիւնդ անգործ անցկացրած չլինէիր, այժմ ստիպուած չէիր լինիլ այդ զառամեալ հասակումդ աշխատել:

— Մանկութիւնիցս սկսած՝ ես ծոյլ չեմ եղել, տէր-թագաւոր, — պատասխանեց ծերունին, — և անձ մինչև ծերութիւնս էլ աշխատում եմ, ինչքան որ կարող եմ: Աստուած սիրում է աշխատանքը:

— Քանի տարեկան ես, — հարցրեց կայսրը:

— Մօտ հարիւր, — պատասխանեց նա:

—Ի՞նչ,—բացազանչեց կայսրը,—և այդ հասակումդ դեռ ծառեր ես տնկում: Մի՞թէ միտք ունիս գրանց պտուղները վայելել:

—Յոյս ունիմ,—պատասխանեց ծերունին:—Իսկ եթէ Աստուած այդ չկամենայ, գոնէ ուրիշները կը վայելեն և շնորհակալ կը լինին ինձանից. չէ որ ես էլ իմ հայրերի աշխատանքն եմ վայելել:

Այս պատասխանը դիւր եկաւ կայսերը:

—Լաւ,—ասաց նա.—եթէ դու բազմ կունենաս այս ծառի պտուղները քաղելու, իմաց տուր ինձ:

Բ.

Անցաւ միքանի տարի: Ծերունին դեռ ապրում էր և շարունակում խնամել իւր պարտէզը: Ծառը մեծացաւ, ծածկուեց ծաղիկներով և վերջապէս զարդարուեց պտուղներով:

Ծերունին քաղեց պտուղները, ընտրեց նրանից ամենալաւերը, դարսեց մի կողովի մէջ և տարաւ պալատը:

Կայսրը հեռուից նկատեց ծերունուն և հրամայեց ներս կանչել:

—Ի՞նչ ես կամենում,—հարցրեց նա:

—Միքանի տարի սրանից առաջ,—ասաց ծերունին,—եթէ մտաբերում է ձերդ մեծութիւնը, դուք տեսար մի ծերունու, որ իւր պարտիզում մի մատաղ ծառ էր տնկում: Դուք այն ժամանակ ցանկութիւն յայտնեցիք, որ եթէ այդ ծերունուն յաջողութիւն քաղել այդ ծառի պտուղները, ձեզ իմաց տրուի: Ես այն ծերունին եմ և ահա իմ աշխատանքի պտուղը:

Կայսրը սիրով ընդունեց պտուղները և մեծարեց ծերունուն:

55. ԱՆՏԱՌԸ ԵՒ ԱՌՈՒՍԿԸ

Փոքրիկ առուակը, որ խոխոջելով հոսում էր խիտ անտառի միջից, մի օր սկսեց տրտնջալ իւր վիճակի վրայ:

—Ի՞նչ դժբաղդն եմ ես,—ասում էր նա.—այս զգուելի անտառը ծածկում է ինձանից պարզ երկինքը և թոյլ չի տալիս, որ արեգակի՝ պայծառ ճառագայթներն ու զովարար քամին ազատ

խաղան ջրերիս հետ: Ա՛խ, սուր էր, թէ մարդիկ կտրատէին, ոչնչացնէին այս զգուելի անտառը:

—Սիրելի գաւակս,—հանդարտ պատասխանեց անտառը,—դու դեռ փոքր ես և չես հասկանում, որ իմ ստուերը պաշտպանում է քեզ արեգակից և քամուց. եթէ իմ այս պաշտպանութիւնը չլինէր, դու արդէն չորացած կը լինէիր նրանց ներգործութիւնից: Դեռ սպասիր, զօրացիր իմ ստուերի տակ և երբ որ կը մեծանաս, այն ժամանակ հոսիր դէպի ընդարձակ դաշտը և աներկիւղ խաղա՛ փայլուն արեգակի և զօրեղ քամու հետ:

56. ԱՌՈՒՍԿ

Լերկ քարածայռից մի վճիտ առուակ Բղխում է մեղմիկ խոխոջ հանելով:

Խորը ձորերով անցնում են արագ Փրփրած ալիքներն արծաթի փայլով:

Յառաջ է վազում քաղցր շշուկով,

Դաշտեր, արօտներ և մարզեր մտնում

Ու քչքչալով, վեր-վար ոստնելով՝

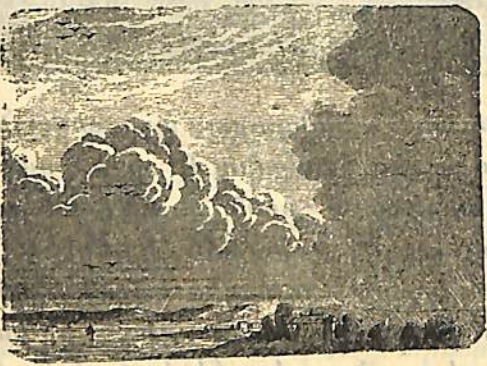
Գարնան կենսատու դալուստն աւետում:

43. Մտազրեցէք և ժամանակ ցոյց տուող պարագայական բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Չմեռն (Մըք) սպիտակ ձիւնը ծածկում է երկրի երեսը: Գիշերները (Մըք) մարդիկ հանգստանում են ցերեկուայ աշխատանքից: Օրը տեսում է (նրբան ժամանակ) քսանուչորս ժամ: Ամառն (Մըք) առատից մինչև երկույ (ո՞ր ժամանակից մինչև ե՞րբ) գիտացիք աշխատում են դաշտում:

44. Գրեցէք հինգ նախադասութիւն տեղ ցոյց տուող պարագայական բառերով: Մտորոգեալի և պարագայական բառի մէջ ո՞ւր, ո՞րտեղ ո՞րտեղից հարցերն աւելացրէք:

45. Գրեցէք հինգ նախադասութիւն ժամանակ ցոյց տուող պարագայական բառերով: Մտորոգեալի և պարագայական բառի մէջ ե՞րբ, ո՞րքան ժամանակ, ո՞ր ժամանակից մինչև ե՞րբ հարցերն աւելացրէք:

57. ՋՐԻ ՃԱՆԱԳԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Ջուրն, ում ասես, որ հարկաւոր չլինի: Բոյսերին, գազաններին, թռչուններին և մարդկանց հարկաւոր է նա: Ահա թէ ինչու Աստուած ծովերն ու ովկիանոսները լցրել է ջրով:

Բայց ծովերի ջուրն ազի է և դառն: Այդ վնաս չունի, սրով հետև ամենքը ծովի մօտ չեն բնակուում: Սակայն ինչպէս մարբենք ջուրը: Ինչպէս տանենք նրան ծովերից հազարաւոր մղոն հեռու: Ինչպէս բարձրացնենք նրան սարերի գլուխը:

Աստուած այս գործն յանձնել է աշխատասէր արեւին: Իւր տար ճառագայթներով արևը ջուրը թեթև գոլորշի է դարձնում. գոլորշիներն իրանց աղային մասերը թողնում են ծովերում, իսկ իրանք վերև են բարձրանում և թանձրանալով՝ արծաթափայլ ամպերի ձևով երևում են կապոյտ երկնականարի վրայ:

Բ.

Սակայն ամպերը չեն կանգնում, մնում ուղղակի ծովերի վրայ: Այստեղ քամին սկսում է իւր գործը և ահագին ամպերը թեթև փետուրի նման քշում է դէպի լոյս աշխարհի ամենայն կողմերը: Ամեն մի ամպի մէջ այնքան ջուր կայ, որ եթէ նա միանգամից ցած թափուէր, կըծածկէր քաղաքներ, զիւղեր, մարդկանց ու կենդանիներին: Բայց Աստուած գործն ուրիշ տեսակ է կարգադրել. ամպերից կաթկաթում են անձրևի մանր կաթիլները, ինչպէս ալիւրը մաղի միջից, կամ սառչում ու թափւում են, ինչպէս ձիւն:

Գ.

Ջուրը թարմացնում է հովիտներն ու արտերը և հողը նրան իւր ներսն է ծծում: Գետնի մէջ կաթիլները միմեանց յետևից հաւաքւում և կազմում են ստորերկրեայ փոքրիկ առուներ. միքանի այնպիսի առու խառնւում են միմեանց հետ և, մի ճանապարհ գտնելով, դուրս են բղխում երկրի երեսը սառն աղբիւրի ձևով: Հոսում է աղբիւրը և առուակ կազմելով, առաջ է խաղում: Առուակն էլ իրան համար ճանապարհ է պատրաստում—փոքր առփոքր հողը բանդում է և սկսում է քարերի վրայ խոխոջելով առաջ գնալ: Ճանապարհին նա պատահում է իւր նման մի շատախօսի և նրա հետ ձեռք-ձեռքի տուած՝ առաջ է խաղում: Ճանապարհին նրանց դարձեալ պատահում է երրորդը, չորրորդը, հինգերորդը... Սրանք բոլորը խառնւում են միմեանց հետ և բարեկամաբար առաջ են հոսում: Նայում—տեսնում ես, որ ահա այս հղբայրական միութիւնից մի կանոնաւոր գետակ է կազմուել: Այս գետակը ջուր է տալիս մարդկանց, կենդանիներին, թարմացնում, գովացնում է դաշտերի ծարաւ բոյսերը, պտըտացնում է ջրաղացների քարերը, կրում է իւր վրայ լաստեր և թե-

թե նաւակներ. իսկ նրա ջրերի մէջ խաղում են ուրախ ձկները՝
փայլեցնելով իրանց արծաթափայլ թեփուկները:

7.

Գետակը վազում, խառնում է ուրիշ գետակի հետ և միասին
առաջ են գնում: Ճանապարհին նրանց պատահում է երրորդը,
չորրորդը... և այսպիսով կազմում է մի անագին գետ, որն ունե-
նում է բազմաթիւ վտակներ և անցնում է մի թագաւորութիւ-
նից միւսը. երբեմն միեւնոյն գետն անցնում է շատ մանր տէրու-
թիւնների միջով և նրանց ամենքին էլ բաշխում է իւր առատ
ջրից: Լողում են գետերի վրայ ծանր նաւեր, որոնք բարձած են
լինում զանազան ապրանքներով, անցուղարձ են անում շոգե-
նաւեր. իսկ ավերին շինում են արհեստագործական գիւղեր ու
քաղաքներ՝ մէկը միւսից հարուստ: Գետը մեծամեծ հարստու-
թիւններ է տանում երկրից-երկիր կամ դէպի հեռաւոր ծովեր և
իւր բերանով ո՛չ միայն փոքրիկ նաւակներ, այլև մեծամեծ առա-
գաստանաւեր և շոգենաւեր է ծովը մտցնում:

Գետերից շատ ջուր է թափւում ծովերի մէջ, բայց արեգակն
հանդիստ չի մնում. նա առատ գոլորշի է բարձրացնում, ամպեր
կազմում և ամբողջ աշխարհին անձրև է բաժանում:

Գետերը դարերով թափւում են, թափւում ծովերի մէջ, բայց
նրանց չեն լցնում. արևն էլ յաւիտեան գոլորշի է բարձրացնում
ծովերից, բայց դարձեալ նրանց չի ցամաքեցնում: Այսպէս ամե-
նիմաստ կերպով է կարգադրել Աստուած այս բանը:

58. Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

Աղբիւր, դու հոսիր, վազիր, կարկաչիր,
Ջուր տուր արտերին, պարտէզը ջրեր:

Ծարաւ ծաղիկներ քեզ են սպասում,
Սիրոյդ կարօտով այրւում, պապակում:

Առանց քեզ, անգրիւր, աշխարհ չի լինի.
Առանց աղբիւրի ինչ կեանք կըլինի.
Դ՛ու ես կեանք տալիս թառամած վարդին,
Դ՛ու ես զովացնում ծարաւը մարդին:

Ո՛վ աղբիւրի պէս նախանձ չի պահում,
Ո՛ւմ հողին այնպէս պայծառ է փայլում,
Ո՛վ է նրա պէս միշտ ներդամիտ,
Ո՛ւմ միտքն է այնպէս պայծառ ու վճիտ:

Չարերը նրա մէջ քարեր են դցում,
Նրա յատակը խառնում, պղտորում,
Իայց նա թշնամուն կրկին ներում է,
Նրա ծարաւն էլ զովացնում է:

Երանի կըտամ ես այն մանուկին,
Որ աղբիւրի պէս մաքրէ իւր հողին,
Նրա պէս պայծառ պահէ իւր սիրտը,
Նրա պէս մաքուր պահէ իւր անձը:

59. Օ Գ Ե Ի Ք Ա Մ Ի

Օղբ մենք չենք տեսնում և ոչ էլ լսում ենք նրա ձայնը, քա-
նի հանդարտ է: Սակայն նա մեզ մօտ է և ամեն կողմից շրջա-
պատում է մեզ: Փորձի համար՝ եթէ մենք վազենք, իսկոյն
կըզգանք, թէ ինչպէս է օղբ խփում մեր երեսին և կըլսենք նրա
շվվոցը: Առանց օղի մենք մի բոպէ էլ չենք կարող ապրել,
որովհետեւ նրանով ենք շունչ քաշում:

Երբ ձմեռը բաց ենք անում սննեակի դուռը, իսկոյն դրսի
ցուրտ օղբ ցածից սկսում է ներս վազել, իսկ սննեակի տաք
օղբ բարձրից դուրս է գնում: Փորձի համար վեր առէք մի վա-
ռած մոմ, բռնեցէք դռան մէջ և դուր կընկատէք այդ: Մոմը ցած

բռնելիս՝ կրակի բոցը դառնում է դէպի ներս, իսկ երբ բարձրացնէք—դէպի դուրս: Այս նրանից է, որ ցուրտ օդը ծանր է և այդ պատճառով էլ միշտ ներքեն է լինում, իսկ տաքացած օդն, ընդհակառակը, թեթև է և վեր է բարձրանում:

Դուք լաւ գիտէք, որ քամին երբեմն մի կողմ է փչում, երբեմն—միւս: Դա էլ օդն է, որ շարժւում է, մի տեղից միւսն է վազում: Իսկ ինչից է առաջ գալիս քամին.—երբ երկրի մի որևէ տեղում օդը շատ է տաքանում արեգակից, իսկ միւսում քիչ, իսկոյն վերևից տաքացած օդն է սկսում վազել դէպի ցուրտ կողմերը, իսկ ներքևից սառը—դէպի հակառակ կողմը՝ ճիշտ այնպէս, ինչպէս որ լինում է տաք սենեակի դուռը բանալիս:

ԳՐԱԽՈՐ ՎԱՐՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

46. Հետեւալ նախադասութիւնների մէջ հարցերին համապատասխան որոշիչ (յատկացուցիչ), լրացուցիչ և պարագայական բառեր աւելացրէք:

Վայրենի այժն արածում էր (նրտեղ)....: Ես (Մըք).... կը-գամ (նր).... (խնչպիսի) մամուկները արժանի են (ինչի).... (Մըք) մեզ լօտ հիւրեր կըլինին: Բոյրս (Մըք).... (նրտեղ) գնեց մի (խնչ)....: Մեր դպրոցում՝ պարսպամունկները տեսում են (նր ժամանակից մինչև Մըք)....: Ժիծեռնակները (Մըք).... հե-ռանում են (դէպի նր)....:

47. Հետեւալ նախադասութիւններից արտագրեցէք ստորոգեալներն ու գործողութեան կերպը ցոյց տուող պարագայական բառերը իրանց հարցերով:

Աշխատասէր սշակերտը միշտ իւր դասերը լաւ (խնչպէս) է պատրաստում: Երուանդը քարձը ձայնով (խնչպէս) գիրք է կարդում: Ոստոցիչը խիտ կերպով (խնչպէս) պատժում է ծոյլ սշակերտին: Ատոտած ամենիմաստ կերպով (խնչ կերպով) է կարգադրել ամեն բան: Խեղօք երեխան ուշադրութեամբ (խնչպէս) յտում է միձերի խրատները:

Օրինակ.—Պատրաստում է (խնչպէս) լաւ:

60. ԲԱՐԻ ԳՈՐԾ

Սարի լանջում, ժայռի տակ,
Ջուր էր բղխում սաւնորակ
Եւ ցրուելով խոտերում,
Իզուր ճահիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր գուռ
Չինեց հովին ու տարաւ,
Խաղ ասելով նա անուշ,
Ջրեց հօտը իւր ծարաւ:

Պախրէն անցաւ այն սարից,
Չոգից հանած չոր լեզուն,
Կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրից,
Ապա նայեց Աստըծուն:

Անցուորն եկաւ տօթակէզ,
Մառն աղբիւրը որ տեսաւ,
Գլխարկն առաւ ու չոքեց,
Խմեց, սիրտը հովացաւ:

Ապա թէ իւր օրհնանքը
Մաղթեց մարդը այն բարի.
—Քո շինողիդ օր-կեանքը
Ջրի նման երկարի:

61. ՔԱՄԻՆ ԵՒ ԱՐԵՒՐ

Մի անգամ արեգակն ու հիւսիսային զօրեղ քամին վէճ բաց արին, թէ իրանցից որն է ուժեղ: Երկար վիճելուց յետոյ, նրանք վերջապէս վճռեցին իրանց ոյժը փորձել այն ճանապարհորդի վրայ, որը նոյն ժամին ձիով անցնում էր մօտից:—Նայիր, թէ ինչպէս կըյարձակուեմ նրա վրայ,—ասաց քամին,—և մի ակնթարթում կըխլեմ նրա վերարկուն:—Այս ասաց թէ չէ, սկսեց փչել՝ որքան յոյժը կտրում էր. բայց որքան շատ էր աշխատում քամին, այնքան աւելի պինդ էր փաթաթւում ճանապարհորդը վերարկուի մէջ և աւելի շտապով շարունակում իւր ճանապարհը: Քամին բարկացաւ, կատաղեցաւ և անձրև ու ձիւն թափեց ճանապարհորդի վրայ: Անիծելով քամուն՝ նա վերարկուի թևերը հագաւ, վրայից էլ գօտին կապեց: Նոր հասկացաւ քամին, որ էլ չի կարող նրա վերարկուն խլել: Տեսնելով իւր հակառակորդի անզօրութիւնը, արեգակը ժպտաց, դուրս նայեց ամպերի յետևից, տաքացրեց երկիրը, դրա հետ էլ մեր խեղճ, սառած ճանապարհ-

հորդին: Արեգակի ճառագայթներինց տաքացած՝ նա սիրտ առաւ, որհնեց արեգակը, հանեց վերարկուն, ծալեց ու կապեց թամբին: — Տեսնում ես, — ասաց այն ժամանակ հեզիկ արևը բարկացկոտ քամուն. — քաղցրութեամբ ու բարութեամբ աւելի բան կարելի է անել, քան թէ բարկութեամբ:

62. Ա Ր Ե Ի

Արև՛, արև՛, դու մեզանից եչր հեռացար դէպ հարաւ, Զմեռն եկաւ և ամեն ինչ Յափշտակեց ու տարաւ:

Աստուած սիրես, էլ մի գնար, Մեզ մի թողնիր քեզ կարօտ. Քեզ կրպատուենք, քեզ կրգովենք Միշտ — իրիկուն, առաւօտ:

Որքան գոհ ենք, որ դու բերիր Գարնան անուշ եղանակ. Ա՛խ, երանի գարուն լինի Տարին բոլոր ժամանակ:

Տես, թէ ինչպէս փթթել են Ծառ ու ծաղիկ, կանաչ խոտ. Տես, թէ ինչպէս տաքածուել է Ամենայն տեղ անուշ հոտ:

Քեզ են զովում թռչնիկները Իրանց քաղցր դայլայլով, Հովիւն իւր մեղմ սրինգով, Հօտաղն անուշ հոլովով:

Զէ, արև ջան, էլ չգնաս, էլ չթողնես մեզ կարօտ. Գնա՛, քնիր գիշերները, Առաւօտը եկ մեզ մօտ:

63. Կ Ր Ա Կ

Սիմէօնը գնաց դաշտը: Չատ ցուրտ էր և անձրև էր գալիս. նա դողդողում էր ամբողջ մարմնով: Սիմէօնը մտաւ անտառը, չոր ցախ հաւաքեց, զրպանից հանեց լուցկին և կրակ արաւ: Այտտեղ նա տաքացաւ, շորերը չորացրեց և հետը վերցրած հացը կերաւ, կշտացաւ:

Կրակի առաջ նստած՝ Սիմէօնը մտածում էր.

— Ի՞նչ լաւ բան է կրակը. առանց նրան ո՞չ կերակուր կարելի է եփել, ո՞չ տաքանալ: Տես, թէ որքան գործ է շինում դարբնա-նոցում և գործարաններում: Եթէ կրակը չլինէր, մենք երկաթից

ինչպէս պէտք է պայտեր, խոփ, կացին և ուրիշ շատ բաներ շինէինք: Ճշմարիտ է, թէ երբեմն մենք կրակից վնաս ենք ստանում, բայց այդ էլ մեր անզգուշութիւնից, մեր յիմար անհոգութիւնից է պատահում:

Գ Ր Ե Ի Ո Ր Վ Ե Ր Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

48. Լուծեցէք հետեւալ նախադասութիւնները:

Բարի Սիմէօնն երէկ դաշտն էր գնացել: Արամն այսօր անտառից չոր ցախեր բերեց: Մեր ուսուցիչը դասի ժամանակ մանրամասնաբար պատմեց երկրի մասին:

Օրինակ. — Բարի Սիմէօնն երէկ դաշտն էր գնացել — սա մի ընդարձակ նախադասութիւն է: Ռ՛վ էր գնացել: Սիմէօնը — ննթակայ է: Սիմէօնը ի՞նչ էր արել: Գնացել էր — ստորոգեալ է, եւայլն:

49. Արտազրեցէք և գործողութեան պատճառն ու նպատակը ցոյց տուող պարագայական բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Զինը հալում է (ինչի՞ց) տաքութիւնից: Մոմը հալում է (ինչի՞ց) կրակից: Բերանս պատակում է (ինչի՞ց) ծարաւից: Գրքերը տպում են (ինչո՞ւ համար) կարդալու համար: Ես այսօր տանից դուրս չեկայ: (Ի՞նչ պատճառով) հիւանդութեան պատճառով: Ես կարմրեցայ (ինչի՞ց) ամօթից: Շատ քաղաքներ ամայի են դառնում (ինչի՞ց) ժանտախտից:

50. Լրացրէք հետեւալ նախադասութիւնները:

Հօրեղբայրը վերադարձաւ. — Ռ՛ւմ հօրեղբայրը, Ե՛րբ: Ռ՛րտեղից, Ինչո՞վ, Ի՞նչո՞ւ համար: Շունը խաղում է. — Ի՞նչպիսի շունը, Ի՞նչպէս, Ռ՛րտեղ, Ում հետ:

51. Լուծեցէք ձեր կազմած նախադասութիւնները:

64. Դ Ա Ր Բ Ի Ն

Կռանը ձեռքին, գնդանն առաջին,
Քիթ, երես մրոտ, դարբնոցի միջին,
Կաշուէ գոգնոցը սուաջը կապած՝
Լռիկ կանգնած է մեր Խաչօ դարբին:

Փուքսը փոհ-հա-փոհ փչում է, փչում,
Կայծեր ու մոխիր դէսուղէն փռում,
Երկաթի մի շերտ հնոցը կոխած՝
Սաստիկ տաքիցը վառում, կարմրում:

Խաչօն հանում է երկաթի շերտը,
Ջնդանի վրայ կռանով ծեծում,
Չինում նրանից պայտ, մեխ ու կացին
Եւ իսկոյն ջրի տաշտակը կոխում

Թըշշում է երկաթը ցուրտ ջրի միջին,
Ամպի պէս փռում տաք-տաք գոլորշին,
Կրկին պնդանում, կրկին փափկանում,
Մինչև պատրաստուած շպրտում գետնին:

Այսպէս ամբողջ օր մեր դարբին Խաչօն՝
Կրակի առաջ, այն կեղտ ու մուրում,
Մի կտոր չոր հաց ճարելու համար,
Կուշ-ձիգ անելով՝ իւր կեանք է մաշում:

65. Ե Ր Կ Ո Ւ Խ Ո Փ

Միևնոյն երկաթի կտորից և միևնոյն արհեստանոցում շինուած էին երկու խոփ: Դրանցից մէկը գնեց մի երկրագործ և սկսեց գործածել նրան, իսկ միւսը երկար ժամանակ բոլորովին անօգուտ ընկած էր վաճառականի խանութում: Պատահեցաւ, որ միքանի ժամանակից յետոյ երկու ընկերները դարձեալ տեսան իրար: Երկրագործի մօտ եղած խոփն արծաթի պէս պըս-

պղում էր և առաջուանից աւելի գեղեցկացել էր, իսկ միւսը սևացել էր ու ժանգոտել:

—Ասա՛, խնդրեմ,—հարցրեց ժանգոտած խոփը իւր ընկերին.—այդ ինչիցն է, որ դու այդպէս փայլում ես, իսկ ես այսպէս սևացել եմ ու ժանգոտել:

—Աշխատելուց, սիրելիս,—պատասխանեց միւսը.— իսկ դու որ ժանգոտել և առաջուանից աւելի վատացել ես, այդ էլ նրանից է, որ սյւքան ժամանակ կողքիդ ընկած՝ ոչինչ չես արել:

66. Ե Ր Կ Ո Ւ Ք Ո Յ Ր

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգով դեռ արի, գլխով ալևոր:

Մեծ ծով էր պատել նրա աշխարհը.
«Ոսկի» ասացին գիտունք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատաղհաս աղջիկ:

Մինը խիստ տղեղ, միւսը գեղեցիկ:

Մի օր տղեղը ասում է միւսին.

«Երթանք ծովի ափ, քոյրիկ, միասին:

Սիրունը գնաց առաջից տրտում,

Տղեղը յետնից ոխ պահած սրտում.

Հազիւ թէ ծովի ափին էր հասած,

Իւր սիրուն քրոջ գլորեց նա ցած:

Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից.

—Քոյրիկ, իմ քոյրիկ, փրկէ ինձ մահից.

«Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,

«Ա՛ռ, էն քեզ լինի, պարգևէ ինձ կեանք»:

—էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ.

Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի յուսալ»:

—Քոյրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական,

Կըտամ քեզ ոսկի պսակ պատուական»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ.
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի յուսալ»:

— Քոյրիկ, մի թողնիլ դու ինձ անտէրունջ,
Քեզ սիրուն փեսաս կըտամ անտրտունջ»:

Տգեղի սիրտը դառել էր ժեռ քար,
Քրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:

Ձկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջկան.
Ջրիցը հանեց, դրեց ափի մօտ,
Չատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ:

Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջկան,
Լացեց ու առաւ, դրեց ուսի վրան,
Տարաւ իրա տուն այդ անգին գիւտը,
Չորացրեց նրա մարմնի ողջ հիւթը.
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկրերից,
Քաղցրաձայն լարեր հիւտեց մազերից:

Երբ որ ամեն բան պատրաստեց կարգին,
Գնաց արքունիք՝ տաւիղը ձեռքին:

Երբ մտաւ դահլիճ շքեղ զարդարած,
Տեսաւ տգեղին փեսի մօտ կանգնած.
Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
Հիւրերի առջև քաղցրաձայն երգեց.

«Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ պտակ.
«Լսէ, իմ ծնող, լսէ, սիրական,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ փեսան.
«Լսէ, ժողովուրդ, լսէ անխոռով,
«Հարազատ քոյրս գլորեց ինձ ծով»:

Միւս օրը դահիճը խարոյկ շինեցին,
Մահապարտ քրոջ մէջը գլորեցին.
Հուրը պըլպըլաց. աղջիկը կանչեց.
«Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց»:

Գ Բ Ա Ի Ո Ր Վ Ա Ր Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

52. Հետեւայ նախադասութիւններից արտագրեցէք բոլոր ստորագեալ-
նիւրը պարագայական բառերի հետ: Ստորագեալի և պարագայական բառերի մէջ
հարցեր աւելացրէք:

Մանուկները սովորում են ուսումնարանում: Գարնանը տար
երկրներից երգող թռչունները վերադառնում են իրանց բները:
Գարնանից մինչեւ աշուն գիւղացիք դաշտային աշխատանքով են
պարապում: Արադաղները առատուններն ու երեկոները ըարձրա-
ձայն կանչում են:

Օրինակ:—Սովորում են (որտեղ) ուսումնարանում:

53. Գրեցէք ձեզանից հինգ ընդարձակ նախադասութիւն լրացուցիչ,
որոշիչ, յատկացուցիչ և պարագայական բառերով:

54. Արտագրեցէք հետեւայ նախադասութիւնները և կոչական բա-
ռերի տակ գիծ քաշեցէք:

Երթանք ծովի ափ, քոյրիկ, միասին: Քոյրիկ, մի թողնիլ
դու ենձ անտերունջ: Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ: Լսէ, իմ
ծնող, լսէ, սիրական, հարազատ քոյրս խլեց իմ փեսան: Լսէ,
ժողովուրդ, լսէ-անխոռով, հարազատ քոյրս գլորեց ինձ ծով:

ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

67. Զ Ի Ի Ն

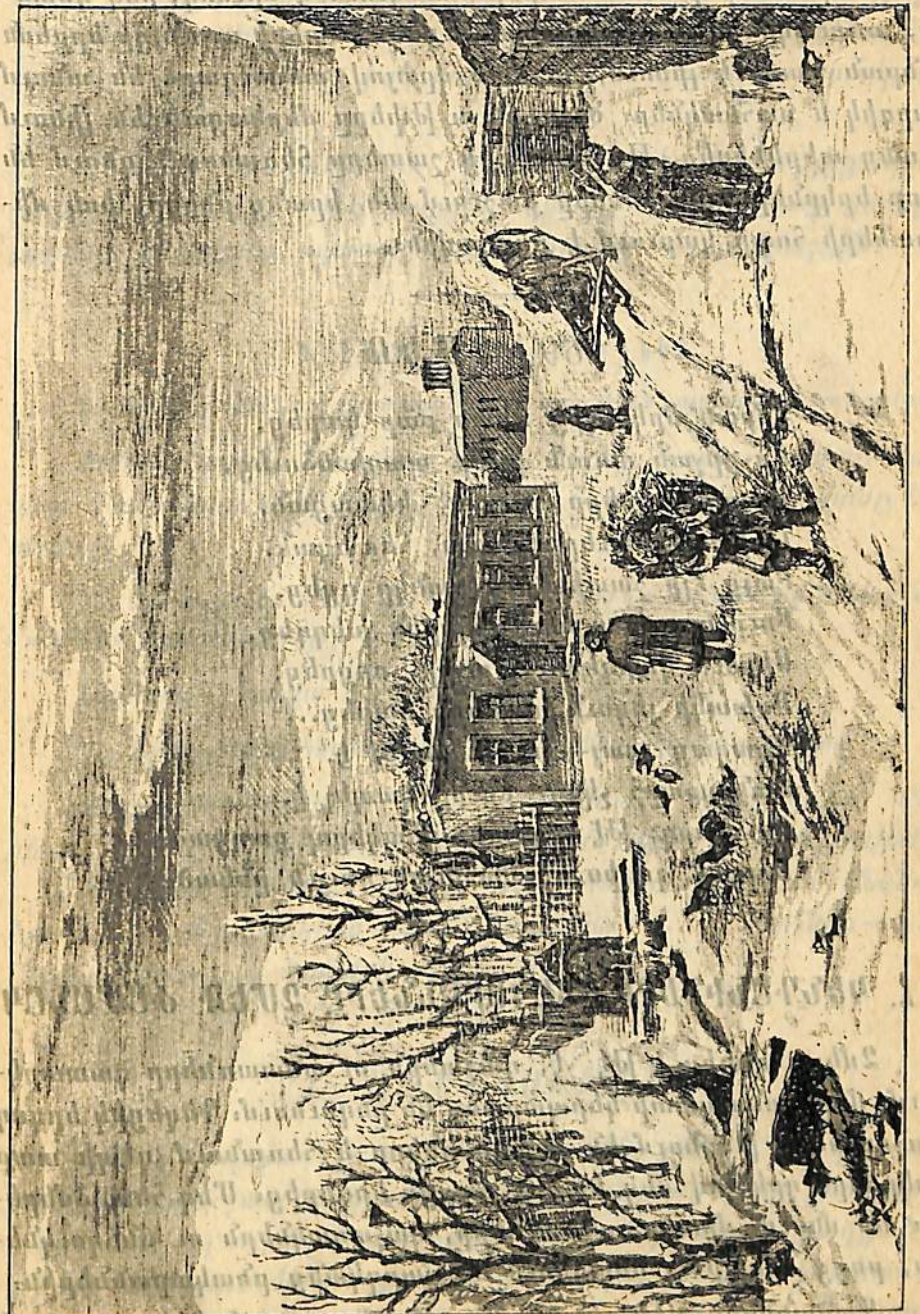
—Ա՛խ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կըզայ պող ձիւնը,
 Նորից ամիսներ պիտ' մնամ տանը,
 Տեսնելու չեմ ես կանաչ ծառ, արօտ,
 Հոտոտ ծաղիկին պիտ' մնամ կարօտ:

—Զիւնը որ կըզայ երկնքէն ի վար,
 Իմացիր—մեծ բաղդ է մարդուս համար.
 Վերմակի պէս տաք կըծածկէ գետին,
 Որ բոյսի արմատն դիմանայ ցրտին:

Նա հողին կըտայ հիւթ, պարարտութիւն,
 Գաշտին ու արտին մեծ առատութիւն.
 Մի տրտնջալ, մարդ, դու բնութենէն.
 Թէ տաք և թէ ցուրտ մեզ միշտ օգուտ են:

68. Զ Մ Ե Ռ Ը

Զմեռն արեգակը երկար չի մնում երկնակամարի վրայ և շատ քիչ էլ տաքացնում է, այդ պատճառով ձմրան օրերը կարճ են լինում և ցուրտ: Մարդիկ վառում են վառարանները, որ իրանց բնակարանները տաքացնեն, իսկ տանից դուրս գալիս՝ տաք հա-

դուստներ են հաղնում: Գետինը ծածկուում է ձիւնով, իսկ գետերը, առուակներն ու լճերը—սառուցով: Գետերի սառույցը երբեմն այնքան հաստ է լինում, որ նրա վրայով անցուղարձ են անում մարդիկ և սահնակներ: Ծառերն ու թփերը մերկացած են լինում իրանց տերևներից, թռչուններից շատերը հեռանում, գնում են տաք երկրներ, գազանները քաշուում են իրանց բները, իսկ միջատների հոտը կտրուում է բոլորովին:

69. ՉՄԵՌ

Չմրան երկիւղից գետը քար կտրեց,
Քրչքրչան առուն լոեց, պապանձուեց,
Գալար բոյսերը սառան, փետացան,
Նախշուն հաւերը թռան, հեռացան.
Բայց էլի շատին իւր ճանկը գցեց,
Բուք-բորան արաւ, բոլորին խեղդեց.
Սիրուն վարդենու թուփը չորցրեց,
Սոխակի լեզուն տակիցը կտրեց...
Ջրադաց չկայ—ջուրը սառել է,
ձանապարհ չկայ—ձիւնը կապել է.
Թէ մարդ, թէ տաւար, միակերպ քաղցած՝
Ողբում, լալիս են մահուան դուռն ընկած:

71. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ ՉՄԵՌ ԺԱՄԱՆԱԿ

Չմեռը գալիս է թէ չէ, դաշտերն ու անտառները դատարկուում, մերկ անապատի կերպարանք են ընդունում: Գեղեցիկ երգող թռչունները թողնում են իրանց բները և հեռանում դէպի տաք երկրներ, զրկելով մեզ իրանց քաղցը երգերից: Մեզ հետ ձմերելու են մնում միայն ազուաները, կաշաղակներն ու ճնճողկները, բայց նրանք էլ մօտենում են մարդկանց բնակարաններին: Գազանները թէև չեն փախչում ձմեռուայ երեսից, սակայն նրանք քաշուում-մտնում են իրանց որջերն ու բները: Արջը և

ոզնին սաստիկ ցրտից թմրում, ննջում են մինչև գարնան սկիզբը: Խորամանկ ազուէսը և քաղցած գայլը դէսուղէն են ընկնում մի բան ճանկելու համար, իսկ մոխրագոյն նապաստակը ցատկոտելով է տարանում:
Ընտանի կենդանիներն, իհարկէ, ցրտից և քաղցից կրկնատորուէին ձմեռը, եթէ մարդիկ նրանց համար տաք գոմեր և յարմար կերակուր չպատրաստէին, նրանց հոգսը չքաշէին:

ԳՐԱՆՈՐ ՎԱՐՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 55. Գրեցէք հետևեալ գործողութիւն և դրութիւն ցոյց տուող բառերը (բայ):
Խմել: Հագնել: Կանգնել: Գնալ: Մնալ: Ծառել: Խտալ: Կարդալ: Գրել: Նայել: Տեսնել: Ուշանալ: Ծտապել: Բարձրանալ: Մօտենալ:
- 56. Արտագրեցէք « Կ ե ն գ ա ն ի ն ե ռ ի բ ն ա կ ա ռ ա ն ն ե ռ ը ձ մ ե ո ժ ա մ ա ն ա կ » յօդուածից բոլոր բայերը:
Օրինակ:—Գալիս է: Դատարկում է...:
- 57. Արտագրեցէք հետևեալ բայերն իրանց սկզբնական ձևով:
Կարդացի—կարդալ: Մնում եմ—մնալ: Կածէ—.....: Քնեցի—.....: Կանչեցին—.....: Պատրաստում ես—.....: Կըքաշեմ—.....: Ստիպում են—.....: Կերայ—.....: Կերակրիք—.....: Ընկնում էք—.....: Թռչկոտեցին—.....: Լուսացաւ—.....: Օրհնեց—.....: Անցնում էք—.....: Կըթմարի—.....:

71. ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

Չմեռը բոլորն էլ տաք և կուշտ չեն լինում: Գիւղերում և քաղաքներում շատ ազրատներ կան, որոնք ոչ տաք բնակարան ունին և ոչ էլ ուտելու չոր հացի կտոր: Տուրտն ու քաղցածու-թիւնն ստիպում են ազրատին դուրս գալ տանից. թափառում է թշուառ ձերուկին փողոցից-փողոց, տանից-տուն՝ Գրիստոսի սիրուն մի կտոր հաց մուրալու: Խեղճը չունի տաք հագուստ,

նրա վերարկուն պատառոտուած է, տրեխները ծակծկուած: Ցուրտն անխնայ անցնում է մինչև նրա ոսկորները, ձայնը դողդողում է, աչքերից արտասուքի կաթիլներ են գլորում, ձեռներն ու ոտները ցրտից սառել, փետացել են... Ողորմեցէք այդ թշուառին: Թոյլ մի տաք, որ նա այդ ծեր հասակում մեռնի սովատանջ մահով: Տաքացրէք, կերակրեցէք, ողորմութիւն տուէք նրան և նա միշտ կօրհնէ ձեզ՝ ձեր բարերարութեան համար:

72. ԹՈՒՉՈՒՆ

Մի ձմրան օր էր. փշում էր քամին,
 Չիւնի քուլէքը ամեն տեղ ծածկում.
 Մարդ և անասուն ցրտի երեսից
 Փախչում էր, մտնում, տան մէջը փակում:

Իմ պատուհանին, որ պինդ փակուած էր,
 Յանկարծ մօտեցաւ մի փոքրիկ թռչուն.
 Նա դողդողում էր, թևերը շարժում
 Եւ իւր կտուցով խփում ապակուն:

Տեսնելով թռչնի այս դառն վիճակ,
 Յուզուեց իմ սիրտը, զթացի վրան.
 Չթողի երկար տանջուել այն ցրտում,
 Իսկոյն սենեակս առայ ես նրան:

Դադարեց ձիւնը, հանդարտուեց քամին,
 Իմ սիրուն թռչնակը նորից ոյժ առաւ.
 Ուղղեց թևերը, սաւառնեց օդում
 Եւ մի քաղցր երգ երգել սկսաւ:

Անուշ էր երգը, մեղմ ու զրաւիչ.
 Նա շարժեց իմ սիրտ, ազդեց իմ հոգուն.
 Բռնեցի նրան զրի վանդակում,
 Որ զօհ չգնայ կատաղի քամուն:

Բայց մի ժամ չանցած, նա տխուր-տրտում
 Գլուխը կախեց, արձակեց մի ճիչ:

Մօտեցայ նրան, նա յետ-յետ քաշուեց,
 Կասես ես նրան լինէի դահիճ:

— Այո, դժուար է, — ասացի նրան, —
 «Աննման երգիչ, սիրելի թռչնակ,
 «Ընկերից զատուած, քո բնից հեռու
 «Վարել քեզ այսպէս բանդարկեալի կեանք:

«Ահա կըբանամ քո բանդի դուռը,
 «Թուի՛ր դէպի դաշտ և կամ խոր անտառ,
 «Գտի՛ր ընկերիդ, սիրէ քո բունը.
 «Մահ ու զերութիւն մի է քեզ համար»:

73. ԳԱՐՆԱՆ ՍԿԶԲԻՆ

Հրաշալի եղանակ է այսօր: Դուրսը տաք է և պարզ. արեգակն ուրախ-զուարթ խաղում է հալած ձեան հետ, ջրի կաթիլները պսպղում են նրա ճառագայթների տակ, խոնաւ գեանի երեսից գլորըն է բարձրանում: Փոքրիկ ճնճողկները գժուածի նման աղմկում են կտուրի վրայ... Ահա այնտեղ թռչկոտում է նրանցից մէկը. նա աղաղակում է, — նրա ձայնի ամեն մի հնչիւնը, նրա փոքրիկ մարմնի ամեն մի անդամն առողջութիւն և ոյժ է արտաշնչում:

74. ՀՐԱԻԷՐ ԳԱՐՆԱՆ

Կարօտ ենք տեսքիդ, աննման գարուն,
 Չուտ արի, մեզի բեր ծաղիկ սիրուն.
 Բեր պայծառ արև, բեր մեզ տաք օրեր,
 Ճրովըռող թռչուն, բեր կանաչ դաշտեր:

Բայց մեր դռները, բայց մեր պատուհան,
 Թող բացուեն, ծաղկեն վարդ, մեխակ, շուշան.
 Փակուած սենեակից ելնենք, ազատուենք,
 Կանաչ դաշտ երթանք, խաղանք, գլորուենք:

ԳՐԵՒՈՐ ՎԱՐՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 58. Արտագրեցէք «Գարուն» յօգուածից բոլոր բայերը:
- 59. Գրեցէք նոյն բառերն իրանց սկզբնական ձևով:
- 60. Արտագրեցէք հետևեալ վարժութիւնը:

Ն ե ը կ ա յ ժ ա մ ա ն ա կ
(Ա յ ժ մ)

- Նգ. թ. Նա կարդում եմ: Յոգ. թ. Մենք կարդում ենք:
 - Գու կարդում ես: Գուք կարդում էք:
 - Նա կարդում է: Նրանք կարդում են:
61. Գրեցէք միևնոյն ձևով գրել, կանգնել և խօսել բառերը

75. Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ը

Մարտի իննին ցերեկն ու գիշերը իրար հաւասար են լինում, իսկ յետոյ հետզհետէ ցերեկն սկսում է երկարիլ, գիշերը կարճանալ: Չիւնն ու սառույցը հալում են արեգակի ներգործութիւնից. գետերը լցւում, բորձրանում են և, դուրս գալով ափերից, շորս կողմը ջրով ծածկում են: Գաշտերում և մարգագետիններում, անտառներում և պարտէզներում կանաչ խոտն է սկսում դուրս գալ և զլուխ են բարձրացնում դարնան առաջին ծաղիկները—ձնծաղիկն ու մանուշակը: Թռչունները խումբ-խումբ վերադառնում են հեռու երկրներից, այստեղ-այնտեղ սկսում են երևալ և միջատները: Հովիւը իւր հօտը դուրս է տանում դէպի արօտ: Գարնան դալով սկսում է և գիւղացու դաշտային աշխատանքը: Նա պէտք է արտերը վարէ, ցանէ, որ իւր դատարկուած ամբարներն աշնանը նորից լցնէ հացահատիկներով:

76. ՀԱՍՕՅԻ ԵՐԳԸ

Անն ծագեց կարմիր արև,
Տար և պայծառ է օրը.
Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
Յառնջ տարէք արօրը:

Պարտէզ

Վարը վարենք, աղօս փորենք,
 Խոր աղօսներ հողի մէջ.
 Սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
 Յորեն դիզենք կալի մէջ:
 Կրգայ ձմեռ, — մենք վախ չունինք. —
 Ուրախ կանցնի մեր օրը.
 Ուտելու միշտ պաշար ունինք,
 Լի և կուշտ է մեր փորը:
 Գէ՛հ, քաշեցէ՛ք, սիրո՞ւն եզներ,
 Հուտով վարենք արտերը.
 Թող չասեն մեր դրացիքը՝
 «Ծոյլ են Հասօյի եզները»:

77. Ա Պ Ր Ի Լ

Մեր Ադամ նախահայրն իւր կեանքում առաջին անգամ տեսած ձմեռուայ ցրտիցն ազատուեց. զարունքուայ կարմրաշաղարկից նրա մրսած մարմինը տաքացաւ. նրա կեանքի անբաժան ընկերը, մեր Եւա տատը, մի փունջ ծաղիկ ձեռքին՝ ուրախ ուրախ տուն ընկաւ: Կարծես մի ծանր բեռ վեր ընկաւ Ադամի սրտից: Ծաղիկը ձեռիցն առաւ, հոտ քաշեց, Աստուծոն փառք տուեց ու ասաց. — «Թող այսօրուանից սկսած այս ամսի անունը Ապրիլ կոչուի. ես վախենում էի, թէ ձմեռը մի օր մեզ ցրտահար կանի, կըսառեցնի, կըմեռցնի. բայց հիմի հաւատում եմ, որ այսուհետև մենք ցրտից երկիւղ չունինք, կապրենք ու կեանք կըքաշենք»:

Ապրիլ, իրաւ որ ապրիլ: Ի՞նչ դրուժեան էին միքանի օր առաջ չքաւորները, ինչպէս են այսօր՝ Ապրիլ ամսին: Նրանք աշունքուան դառը քրտինքով ձեռք բերած ապրուստի պաշաքը ձմեռուայ սկզբին կերել-վերջացրել էին:

Հայր թուրքին, թուրքը հային պատահելիս՝ յունուարին հարցնում էին՝ «այիւր ունիս», փետրուարին հարցնում էին՝ «փայտ ունիս», մարտին էլ իրար սիրտ էին տալիս, որ քաջ լինին, միքանի օր էլ համբերեն:

Գնացին, կորան ձմեռուան ձիւնն ու սառույցը, ցուրտն ու սառնամանիքը: Անց կացաւ զիժ Մարտը, անց կացան բուքն ու քամիքը, եկաւ Ապրիլը, ապրեցրեց ամենքին:

Կատարեալ ապրելու ամիս է. դաշտը լիքն է տեսակ-տեսակ բանջարներով. փոզով չէ, դնում են, քաղում, բերում, ուտում: Ոչխարը ծնել է. գառները դմակները խաղացնելով խոտերի մէջ թռչկոտում են. կաթը ջրից առատ է. ոչխարի մածուցն ազրատից խնայել չկայ, հարուստն իւր չունեւոր հարեանին կաթնով, մածնով, նոր պանրով, կարագով լիացնում է:

Աշնանավար ցորենի արտը երկու թիղ բարձրացել, ցնծալով ցնծին է տալիս. նրա կողքին Մարտ ամսումը վարած ու ցանած գարնանավար արտը նոր ծլել է. մտիկ աուողի հողին է փառաւորում: Ծառերն արդէն ծաղկել են, անուշահոտութիւն են բուրում: Ծառերի վրայ ծաղկից-ծաղիկ ոսկեգոյն մեղուններն են թռչկոտում. ամեն մի ծաղկի վրայ մի-մի աշխատասէր մեղրաձանձ է նստել. նա ծաղիկների քաղցր հիւթից մեզ համար մեղր է շինում: Չմեռուայ ցրտից փախած թռչուններն օտարութիւնից չետ են եկել: Գրանցից միքանիսը իրանց բներն են շինում, ոմանք ձու ածում, միքանիսն էլ ածել, պրծել, թուխս են նստել:

ԳՐԵՒՈՐ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

62. Արտագրեցէր հետևեալ վաշտութիւնը:

Անցեալ ժամանակ

(Առաջ)

Եզ. թ. Ես կարդում էի:

Դու կարդում էիր:

Նա կարդում էր:

Յոգ. թ. Մենք կարդում էինք:

Դուք կարդում էիք:

Նրանք կարդում էին:

Եզ. թ. Ես կարդացի:

Դու կարդացիր:

Նա կարդաց:

Յոգ. թ. Մենք կարդացինք:

Դուք կարդացիք:

Նրանք կարդացին:

63. Փոփոխեցէր միենայն ձևով մեալ, խնդալ և երևալ բայերը:

64. Գրեցէր հետևեալ բայերը ներկայ ժամանակով:

Մըսել: Տեսնել: Բաղել:

78. Հ Ա Տ Ի Կ

Լոյսը բացւում է. շուտ արտը գնամ,

Պատուեմ սուր խոփով ես կուրծքը հողի.

Ի՛մ սիրուն հատիկ, քեզ նրան պահ տամ,

Մինչև օրերը ամբան արևի:

Թողեմ քեզ, հատիկ, և դարդս քեզ հետ.

Թէ Աստուած ուզեց, դու կանաչեցիր,

Թող դարդս մեռնի գետնի տակ անհետ,

Դու ինձ մխիթար կրկին տուն դարձիր:

Եւ ջերմ աղօթքով՝ Տիրամօր առջև

Ես մոմ կը վառեմ, ես խունկ կը ծխեմ,

Որ քեզ պարզէ մի առատ անձրև,

Որ քեզ միշտ սիրով նայէ խնդաղէմ:

Բայց թէ այդ շնորհին մեղքերիս համար

Արժանի չլինիմ, ծով կը դարձնեմ

Ես տաք քրտինքը ճակտիս արևառ,

Որ քեզ, իմ հատիկ, ծարաւ չթողնեմ:

Ծլիր, կանաչիր, ոսկէ սաւանով
Ծածկիր իմ արտը ողջ ալէժածան.

Նոր այն ժամանակ անուշ շշխնով

Տնւր ջարդուած սրտիս մի քուն հանգստեան:

79. ՄԱՅԻՍՈՒԱՅ ԱՌԱԻՕՏԸ

Ինչպէս թարմ և գեղեցիկ է մայիսուայ առաւօտը. Դաշտերը ծածկուած են կանաչ խոտերով ու ծաղիկներով: Կարծես բնութիւնն օրէցօր աւելի քաղցրանում է և գարնանային մէզի միջից ժպտում է ամառը:

Երբ ես գնում եմ անտառ, այնտեղ, թփերի ստուերների տակ, ծաղկապատ հովիտներում, փռուած եմ տեսնում մայիսուայ որդին—սպիտակ և անուշահոտ շուշանը: Ամեն կողմ աչքիդ առաջ կանաչ գորգեր են փռուած, որոնց վրայ առաւօտեան ցօղը ցանցել է իւր մարգարտեայ կաթիլները: Արևի առաջին ճառագայթներն, ընկելով ծառերի տերևներից և խոտերի թերթիկներից կախուած այդ կաթիլների վրայ, փայլեցնում են նրանց, ինչպէս աղամանիկայ ակներ: Թռչունները ծըլվելում են չորս կողմդ. իսկ այնտեղ, վարդի կիսաբաց կոկոններով ծածկուած թփերի մէջ, լսում է սոխակի գմայլելի ձայնը. նա երգում է, սպասելով վարդի սիրուն կոկոնների բացուելուն:

80. Ա Մ Ա Ռ

Ստեղծողն իւր առատ ձեւքը բաց արեց,

Արտեր, անտառներ հարստացրեց.

Ծառեր ու թփեր զարդով ծածկուեցան,

Ամենայն կողմում ծաղիկուք փայլեցան:

Ազատ շրջում են հօտերը դաշտում,

Ազատ լողում են ձկները ծովում.

Այգում պտուղները դեղնիլ սկսան,

Արտերում հարուստ ցանքսերը հասան.

Դաշտում գերանդին սկսաւ փայլել

Եւ անտառներում թռչնակներն երգել:

«Ինչքան սիրուն է այս ստուերներում.
 «Ե՛կ, հանգստացիր, մանկիկ, հովերում.
 «Ականջ դիր, ինչպէս մենք երգ ենք երգում,
 «Առատ անառուան փառք վերընծայում»:
 —Ո՛չ թէ ամառուան, ասաց, փառք տուէր,
 «Ով ամառ տուեց, նրան օրհնեցէք»:

81. Մ Մ Ս Ռ Ը

Ո՛րքան երկար են ամառուայ օրերը և ինչպէս սաստիկ է այրում արեգակը երկնքից: Տօթից և փոշուց քաղաքներում կենսին անտանելի է, այդ պատճառով բնակիչներից շատերը թողնում, հեռանում են գիւղերն ու ամարանոցները՝ մաքուր օդ շնչելու համար: Ամառուայ այս շոգերի ժամանակ շատ անգամ երկինքը ծածկում է թուխ ամպերով, բարձրանում է սաստիկ քամի, փայլատակում է կայծակը, գոռգոռում են ամպերը և յորդ անձրև է սկսում տեղայ: Սուփորաբար այսպիսի մրրկից յետոյ օդը թարմանում է, ամեն ինչ զուարթանում, ուրախ տեսք է ընդունում:

Ամառը պտուղներն սկսում են հասունանալ: Անտառներում հասնում են հատապտուղները, իսկ դաշտերում հացաբոյսերն են դեղնում և հնձուրներին իրանց մօտ հրաւիրում: Գիւղացին եռանդով սկսում է հունձը:

Գ Ր Ը Ի Ո Ր Վ Ե Ր Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

66. Արտագրեցէք հետեւեալ վարժութիւնը:

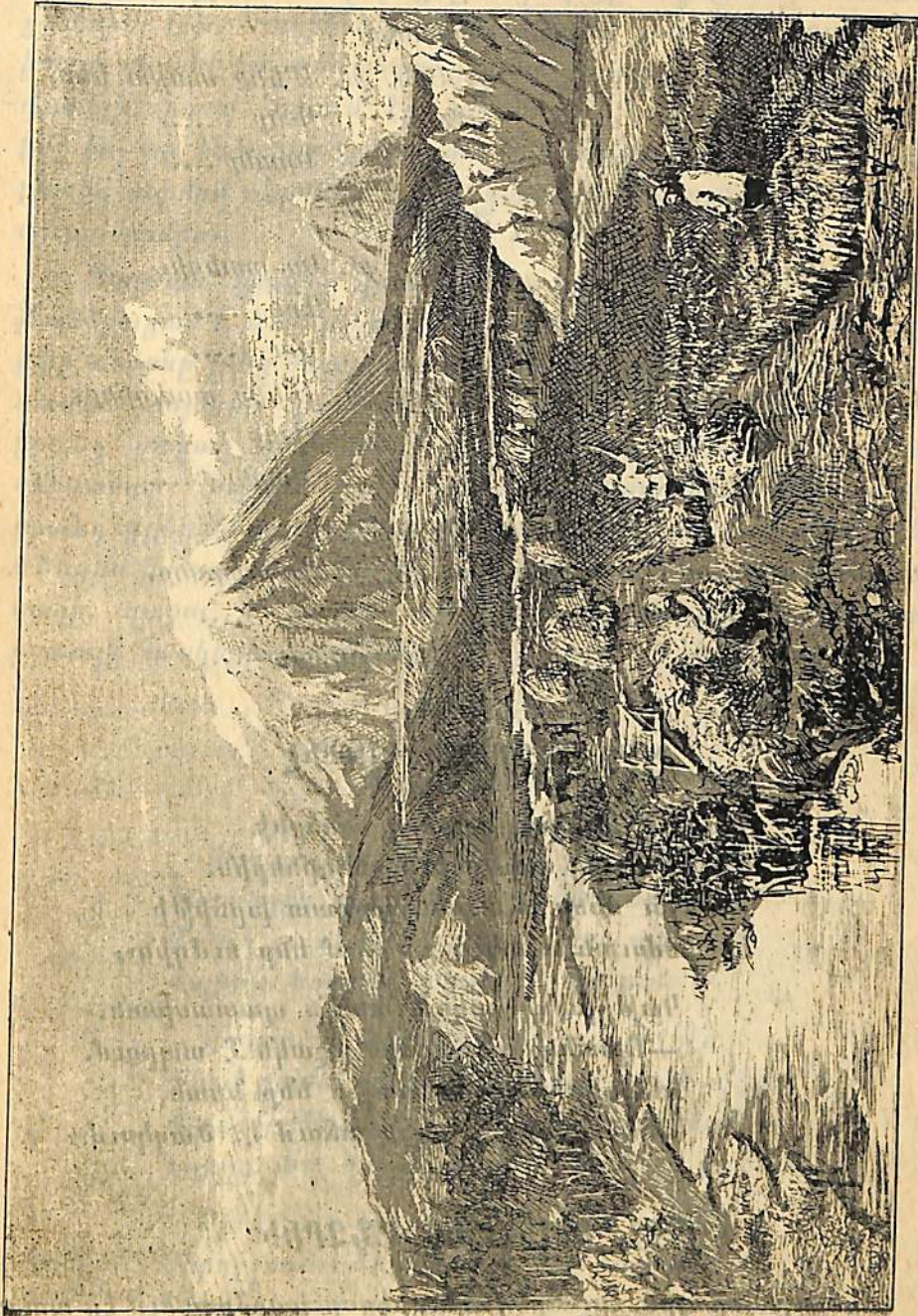
Ապառնի ժամանակ

(Յետոյ)

Եզ. թ. Ես կրկարդամ: Յոգ. թ. Մենք կրկարդանք:
 Դու կրկարդաս: Դուք կրկարդաք:
 Ես կրկարդայ: Նրանք կրկարդան:

66. Փոփոխեցէք միևնոյն ձևով լողալ, հասնել և թռչել բայերը:

67. Լրացրէք հետեւեալ վարժութիւնը:

Ա մ ա ո

Տալ.

Ներկայ ժամանակ

Նգ. թ. Ես տալիս եմ:	Յոգ. թ. Մենք տալիս ենք:
Դու	Դուք
Նա	Նրանք

Անցեալ ժամանակ

Նգ. թ. Ես տալիս էի:	Նգ. թ. Ես տուեցի:
Դու	Դու
Նա	Նա
Յոգ. թ. Մենք տալիս էինք:	Յոգ. թ. Մենք տուեցինք:
Դուք	Դուք
Նրանք	Նրանք

Ապառնի ժամանակ

Նգ. թ. Ես կըզամ:	Յոգ. թ. Մենք կըզանք:
Դու	Դուք
Նա	Նրանք

82. ԱՆՁՐԵԻ ԿԱԹԻԼ

Փայլուն կաթիլը գարնան անձրևի
 Մի օր հարց տուեց իւր ընկերներին.
 — Ինչո՞ւ մենք այս հին, աղքատ խրճիթի
 Լուսամուտն այսպէս բախում ենք ուժգին»:

Կաթիլներն իսկոյն տուին պատասխան.
 — Այստեղ երկրագործ մշակն է ապրում.
 «Քաղցը աւետիք տալիս ենք նրան,
 «Որ արտում ցորենն աճում է, ծաղկում»:

83. ԵՐԱՂՏ ԵՒ ԱՆՁՐԵԻ

Ամառը չորային էր: Արեգակն օրէցօր բարձրանում էր պարզ
 երկնքի վրայ: Փոշին ամպի պէս կանգնած էր ճանապարհներին:

Գետինը քարի նման պնդացել և սկսել էր ճարճքոտել: Առունները
 ցամաքել էին: Ծաղիկները տխրութեամբ կախել էին գլուխները,
 խոտը դեղնել էր, դեռահաս ցորենը թառամել էր: Երկրագործը
 վշտալի սրտով նայում էր իւր արտին և մտածում. «Աստուած
 իմ, ինչ որ ինձանից էր կախուած, արեցի, արտս խորը վարեցի,
 ընտիր սերմով սերմեցի և լաւ ցաքանեցի, — այժմ թող լինի Քո
 սուրբ կամքը»:

Պայծառ երկնքի վրայ ամպեր երևացին. հետզհետէ նրանք
 թանձրացան և ծածկեցին երկնակամարը, իսկ երեկոյեան զովա-
 ըրար անձրևը ջրից մարգագետիններն ու արտերը: Դաշտային թա-
 ռամած բոյսերը զուարթացան. նրանք անտեսանելի կերպով
 իրանց բարակ արմատների օգնութեամբ ծծեցին թաց հողի
 սննդաբար հիւթը: Խոտը կանաչեց, ծաղիկները բարձրացրին
 իրանց գլխիկները, ծառերի փայլուն տերևներն ազահարար ներս
 ծծեցին խոնաւ օդը: Ուրախ-զուարթ տատանուիլ սկսան վար-
 սակի, դարու և ցորենի արտերը և արագ-արագ լցրին իրանց
 քստալի հասկերի հատիկները:

84. Հ Ո Ւ Ն Ձ

Անա բանուորներն շարէշար կանգնած,
 Գերանդին ձեռքին, գոգնոցը կապած,
 Մինչև գօտկատեղ բարձրացող արտում
 Ժպիտն երեսին՝ ցորեն են հնձում:

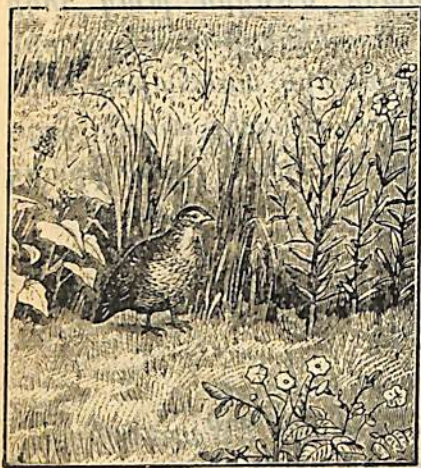
Ընդարձակ դաշտը, որն ամիսուկէս
 Մեղմ քամու դիմաց, կապոյտ ծովի պէս,
 ձկոււմ, թերւում էր ու հօրանց գնում,
 Նորից յետ դառնում, իւր տեղն էր բռնում,

Այժմ բաց-դեղին ոսկու գոյն առած,
 Տիրոջ օգնութեամբ հասկերը լցրած,
 Արևի դիմաց փայլում է, խաղում,
 Ամբողջ հովիտը հուր ու ծով շինում:

Կարծես հրեշտակը տիրոջ հրամանով ծիծաղ է սփռել իւր առատ ձեռքով, Ուրախ ու քրքիջ, խինդ ու բերկրութիւն Դաշար բռնած է կասես օրնիրուն:

Ան՝ բանուորներն շարէշար կանգնած, Գերանգին ձեռքին, գոգնոցը կապած, Հնձում են ցորեն ու խուրձեր կապում, Կապած խուրձերից տասնեակներ կազմում:

85. ՕՏԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լորը բուն էր գրել զիւղացու արտում և ձագեր հանել: Հնձի ժամանակ էր: Մի օր արտատէրը իւր կնոջ հետ եկաւ, արտի գլխին կանգնեց և ասաց.— «Արդէն ժամանակն է հնձելու—հատիկները թափու՞մ են. վաղը ես կը խնդրեմ հարեաններին, որ գան, ինձ օգնեն»: Ճուտիկները լսեցին այս խօսքերը և սաստիկ վախեցան: «Հեռանանք այստեղից»,— ասացին նրանք իրանց մօրը: Բայց մայրը պատասխանեց.— «Մի վախե-

նար, վտանգը դեռ այնքան էլ մօտ չէ»: Գիւղացին գնաց հարեաններին խնդրելու. նրանք խոստացան առաւօտը գալ, բայց խարեցին ու չեկան:

Միւս օրը երեկոյեան գիւղացին դարձեալ եկաւ արտը և ասաց.— «Վաղն իմ ազգականներին կրկանչեմ աշխատելու. նրանք անշուշտ ինձ չեն խարիլ և կը գան»: Ճուտիկները այս անգամ աւելի ևս վախեցան: «Գնանք, գնանք շուտով»,— կանչեցին միաբերան: Բայց փորձուած մարին ասաց նրանց.— «Մի վախենաք, դեռ տեղափոխուելու ժամանակը չէ հասեր»: Գիւղացու ազգականներն էլ չեկան նրան օգնելու: Վերջապէս գիւղացին ասում է,

կնոջը.— «Ուրիշ ճար չկայ. մնում է, որ մենք ինքներս անենք մեր գործը. Աստուծոյ օգնութեամբ մենք էլ կարող ենք հնձել մեր արտը»: Լորն այս խօսքերը որ լսեց, իսկոյն ձայն տուեց իւր ճուտերին.— «Ձաւակներս, այժմ ասն այստեղից հեռանալու ժամանակն է. քանի դեռ գիւղացին իւր յոյսն օտարների վրայ էր դրել, ես չէի վախենում. իսկ այժմ, երբ նա վճռել է անձամբ կատարել իւր գործը, հաւանական է, որ շատ շուտով արտը հնձուի»:

Այս ասաց ու ձագերին առաւ, արտից հեռացաւ:

ԳՐԸՒՈՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լրացրէք հետեւալ վարթութիւնը:

Եզակի թիւ	Յոգնակի թ.	Եզակի թիւ	Յոգնակի թ.
Ասն	Ասացէք	Բարձրացի՛ր
Կանգնի՛ր	Կանգնեցէ՛ք	Ապրի՛ր
....	Գնացէ՛ք	Հնձեցէ՛ք
Խօսի՛ր	Հեռացի՛ր
Կարդն	Գցի՛ր
....	Խաղացէ՛ք	Կտրեցէ՛ք

69. Արտագրեցէք հետեւալ նախադասութիւնները և թ ու ա կ տ ն անունների տակ գիծ քաշեցէք:

Գիւղացին երեք կով եւ եօթը եզ ունի: Տարին ունի տասներկու ամիս, ամիսը չորս շաբաթ եւ շաբաթը եօթն օր: Առաջին ամսի անունն է յունուար, երկրորդինը—փետրուար, երրորդինը—մարտ, իսկ վերջինինը—դեկտեմբեր: Յուլիսը տարուայ եօթներորդ ամիսն է: Հայրս չորս օր առաջ երեք փուլն ու կէս իւղ գնեց մեզ համար:

70. Լուծեցէք հետեւալ նախադասութիւնները:

Երեկոյեան զովարար անձրելը ջրեց մարգագետիններն ու արտերը: Դաշտային թառամած բոյսերը զուարթացան: Նրանք

անտեսանելի կերպով իրանց քարակ արժատների օգնութեամբ
ծծեցին թաց հողի սննդաբար հիւծը:

71. Գրեցէք հինգ նախադասութիւն կոչնական բառերով:

86. Ա Ղ Ո Ւ Ն

Աշունը եկաւ, թափուեցաւ սաղարթ,
էլ մի փնտրիլ դու մանուշակ ու վարդ.
Բնութիւնը ախուր, պարտէզը տրտում,
Զմեռուայ հոգսն է ամենի սրտում:

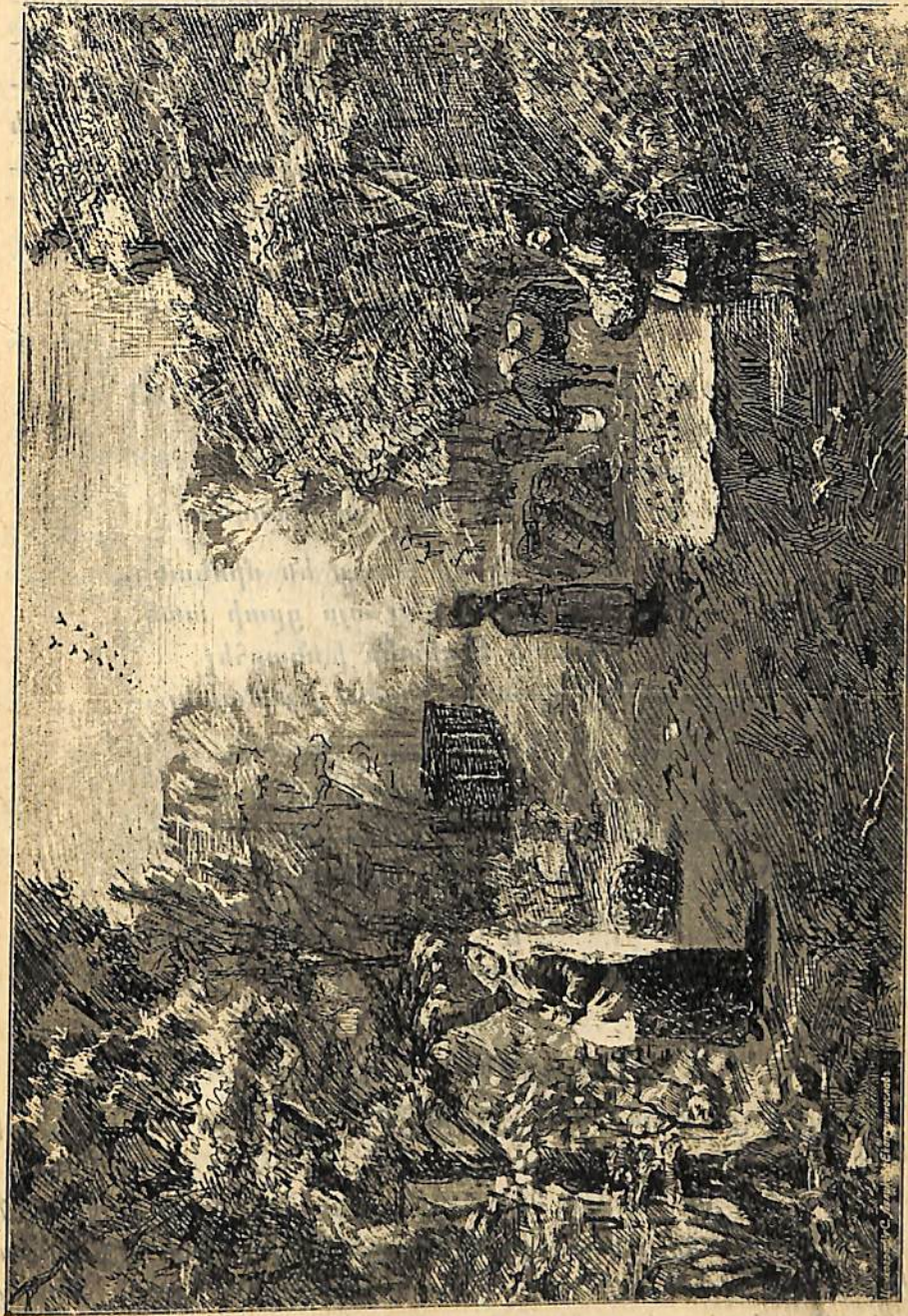
Երեխան փակուած մենակ սենեակում,
Պատուհանիցը պարտէզ է նայում.
Միտքը բերում է դարձան օրերը,
Մարգերի վրայ գուարթ խաղերը:

Մի տրտմիլ, տղայ, թող անցնի մարտը,
Նորից կըբացուին նարգիզն ու վարդը.
Նորից ստիակը պիտի գայ հանդէս,
Նորից խաղալու դու կերթաս պարտէզ:

87. Ա Ղ Ն Ա Ն Ը

Ամառը վերջանալուն պէս՝ ծառերի կանաչ տերեւներն սկսում
են փորը առ փորը դեղնիլ, թառամել, դերանդին ու մանգաղը
իրանց գործը վերջացնում են արտերում. սարերի և հովիտների
կանաչ ծածկոցները չորանում են. ծառերի և թփերի հասած
պտուղները քաղում:

Աշնան նշաններն ամեն կողմից մարդու աչքին են դիպչում.
ահա այստեղ, հնձած արտերի տեղ, դեղին ծղօտներ են երևում
միայն. այնտեղ, այգիներում, պտուղներից մերկացած ծառերն
են տխրութեամբ շարժում իրանց գլուխները և պատրաստուում
ձմեռուայ քունը մանելու: Կալերում արագ-արագ կալսում են
հնձած հացաբոյսերը:

Ա. Շ. Ու Ն

Քանի գնում, օրերն զգալի կերպով կարճանում են. արեգակն արդէն կորցրել է իւր զօրութիւնը. երկինքն յաճախ ծածկում է մոխրագոյն ամպերով և բարակ անձրևը մաղում է վերեւից: Չուող թռչունները շարան-շարան հեռանում են դէպի տաք երկրներ: Գայրոցներում, ամառուայ արձակուրդներից յետոյ, ուսումն է սկսում:

88. ՉՀՆՉԱԾ ԱՐՏ

Աշուն է խորին. ծիծառը թռաւ,
Անտառն է դատարկ, դաշտը մերկացաւ.
Միայն դաշտում անհունձ մնացած
Տխուր ու տրտում մի արտ կայ կանգնած:

Կարծես հասկերը ասում են միմեանց.
— Ի՞նչպէս մըտում ենք այս ցրտի տակ.
«Չատ տխրալի է գետին խոնարհել
«Եւ ատօք պտուղդ հողում թաթախել»:

«Ամենայն գիշեր մեզ մօտ իջնում են
«Անցնող թռչուններն ու մեզ ուտում են.
«Գազաններն տրորում, քամին մեզ ծեծում.
«Ո՛ւր է մեր տէրը, ո՛ւմ է սպասում»:

Քամին տալիս է նրանց վատ համբաւ.
«Մահը ձեր տիրոջ երկրից վեր առաւ»:

ԳՐԸԻՈՐ ՎԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

72. Արտագրեցէք հետեւալ նախադասութիւնները և դերանունները տակ գիծ քաշեցեք:

Ես այսօր իմ դասը լաւ եմ՝ պատրաստել: Դու չարութիւն ես անում: Նա վեր ասաւ իւր գիրքը եւ ինձ տուց: Մենք այս ամառ ձեզ մօտ հիւր կրգանք: Դուք եղբայրներ էք: Նրանք երանց տանն են: Կովը, եզը եւ շունը վիճում էին միմեանց հետ, թէ նրանցից որին տէրն անելի է սիրում:

73. Հետեւալ նախադասութիւնների մէջ գոյական անունների տեղ յարմար դերանուններ դրէք:

Հովիւը բշեց իւր նախիրը դէպի դաշտ. հովիւը մինչեւ երեկոյ նախիրն արածացնում էր դաշտում: Աղանին տեսաւ, որ դեղձանիկն ընկել էր թակարդը եւ աղանին սկսեց ծիծաղել դեղձանիկի վրայ: Արամն ու Գուրգէնն ընկերներից յետ են մնացել, որովհետեւ Արամն ու Գուրգէնը երկար ժամանակ հիանդ են եղել:

74. Արտագրեցէք «Օ տ ա ռ ի օ գ ն ու թ իւ ն ը» յօդուածից բոլոր դերանունները:

75. Լուծեցէք հետեւալ նախադասութիւնները:

Արեգակն արդէն կորցրել է իւր զօրութիւնը: Երկինքը յաճախ ծածկում է մոխրագոյն ամպերով: Բարակ անձրևը մաղում է երկնքից: Չուող թռչունները շարան-շարան հեռանում են մեզանից դէպի տաք երկրներ:

Ա Ր Ե Ի Ա Մ Ա Ն Ո Ի Կ

Ա.

Մի գեղեցիկ գարնանային առաւօտ էր:

Արեւը նոր դուրս էր եկել ու իւր բարի լոյսը տուել Մասիս սարին: Մասիսի ձիւնապատ գագաթը սկսել էր այնպէս փայլել, փայլփլել, այնպէս կանաչ-կարմրին տալ, որ տեսնողի խելքը գնում էր: Մի ժամից յետոյ սարի գանազան մասերից քուլայ-քուլայ ամպեր բարձրացան և աջ ու ձախ, վեր ու վայր շարժուելով, մեծանալով ու փոքրանալով, փռուելով ու խմբուելով՝ գանազան ձևեր ստացան:

Այս հիանալի պատկերներն ամենայն առաւօտ նկարում էին Մասիսի վրայ, բայց ոչ ոքի ուշադրութիւնը չէին գրաւում:

Ոչ որ ժամանակ չունէր նայելու, ոչ որ ճաշակ չունէր հիանալու: Դա մի սովորական երևոյթ էր, որ շողշողալով՝ ամենքին իմաց էր տալիս, որ վեր կենան, իրանց գործին կենան, իրանց բանին գնան:

Այգեպանն շտապում էր, որ շուտով այգին գնայ ու անցած օրուայ կիսատ թողածն աւարտէ. տաւարածը տաւարն էր արօտ տանում. աղջկերքն ու հարսները դէպի աղբիւրն էին վազում. պառանները կերակուրի պատրաստութիւնն էին տեսնում:

Բայց այս անգամ մէկը կար, որ Մասիսին էր նայում, նրա փայլուն տեսքից հիանում ու զուարճանում:

Այդ մի մանուկ էր:

Մի առոյգ, զուարթ ու սիրուն մանուկ:

Մի ոսկեթել մազերով, նախշուն աչքերով մանուկ:

Նրա երեսն արևի նման լոյս էր տալիս, ձիւնի նման փայլում: Նրա աչքերն արեգակի նման ճառագայթներ էին արձակում: Նա կարծես հողեղէն չէր, այլ հրեղէն:

Նա, հէնց իմանաս, արեգակի ծնունդը լինէր, Արևի ուղիւն: Եւ հէնց անունն էլ Արևամանուկ էր:

Բ.

Ամեն առաւօտ, երբ արևի շողքն ընկնում էր Մասիսի վրայ՝ Արևամանուկը պէտք է վեր կացած լինէր, որ մայր արևի սուաջին սղջոյնը, առաջին բարի լոյսն ընդունէր:

Նա շատ էր սիրում ամպեղէն երևոյթների, ամպեղէն ձևերի վրայ նայել:

Առաւօտեան արշալոյսը, թէ երեկոյեան վերջալոյսը — որ կրակէ գոյնով նկարում են հօրիգոնի վրայ կուտակուած ամպերը — հազարաւոր պատկերներ են ցոյց տալիս նրան:

Ամպերի շարժումները, նրանց ձևափոխութիւնները գրաւում, յափշտակում էին նրա ուշքն ու միտքը:

Առաւօտ էր լինում թէ երեկոյ, խաղաղ էր լինում երկինքը թէ փոթորկալից, կուտակուած էին լինում ամպերը թէ ցրուած, մի ուղղութեամբ էին շարժում թէ զանազան, — նա այդ ամեն ձևերին ու շարժումներին մի միտք, մի նշանակութիւն էր տալիս, և ամեն ինչ, որ լսել էր հէքեաթներում՝ տեսնում էր նրանց մէջ:

Այդ ամպերը շատ անգամ նրա աչքումը վիշապների կերպարանք էին ստանում և մէկ մէկու կուլ տալիս: Երբեմն գազաններ էին դառնում ու իրար հետ կուում:

Երբեմն դառնում էին ոչխարի հօտեր ու մի լեռնաչափ հովիւ էլ, գերանաչափ մի սրինդ բերնին դրած ածում էր:

Երբեմն դառնում էին մեծ-մեծ վրաններ ու նրանց մէջ ներս ու դուրս էին անում վիթխարի հսկաներ:

Երբեմն դառնում էին զօրախմբեր ու իրար դէմ պատերազմում: Այդ լինում էր աւելի փոթորկի ժամանակ, երբ որոտում էր երկինքը, փայլատակում կայծակն ու ամպերն իրար էին խփում:

Արեամանուկը ոչ միայն չէր վախենում այդ որոտմունքից, այլ բարձրանում էր մի քարի վրայ ու ամպերին հրամաններ էր տալիս, գոչելով — «յառաջ, յետ, աջ, ձախ, միասին, կարգով, արագ»...

Այսպէս բղաւում էր հեռուից, մինչև կարկուտը կամ տարափը վրայ էր տալիս ու մեր մանուկ գորապետին փախցնում, ձգում քարայրերի ու ծառախոռոչների մէջ:

Ինչպէս տեսնում էք՝ մեր Արեամանուկը թէպէտ դեռ փոքր էր, — հազիւ տասը կամ տասներկու տարեկան կըլինէր, — բայց շատ սրտոտ էր ու սրամիտ:

Երևում էր, որ ժամանակով մեծ ու երեւելի մարդ պէտք է դառնայ: Այդպէս էին ասում բախտ գուշակողները, այդպէս հաւատացած էին ամենքը:

Բայց նա այժմ դեռ մի գառնարած էր:

Գ.

Այս, ինչ որ ասում եմ՝ ո՛վ է իմանում, թէ մեզանից քանի քանի տարի առաջ է եղել: Եթէ ասեմ հազար տարի, երկու հազար տարի, երեք հազար տարի՝ էլի քիչ կըլինի:

Այդ հին ժամանակներում Մասիսի ու Արագածի արանքումը, ուր որ հիմա Արարատեան մեծ գաշտն է, ուր որ մեր սուրբ Էջմիածինն է, Երևան քաղաքն է, Երասխ գետն է, Գեղամայ ծովն է՝ ահա այդ գաւառումը մի մեծ գիւղ է լինում, Արևան թէ Արմաւան անունով, հաստատը չգիտեմ և յատուկ տեղն էլ չեմ կարող ձեզ ասել:

Արմաւանի օդն ու ջուրը շատ մաքուր էր ու առողջարար: Նրա աղբիւրը քառասուն ակն ունէր, քառասուն տեղից բղխում էր ու յետ միանում, դառնում մի այնպիսի գետ, որ եօթը ջրազաց էր պտրտեցնում: Բացի զրանից՝ գիւղի հանդերն էլ լիքն էին անմահական աղբիւրներով: Այս աղբիւրներն ամենքն էլ մի մի անուն ունէին, իրանց յատկութեան յարմար տրուած. որին ասում էին «կաթնաղբիւր», որին «սառնաղբիւր», որին «տղաբերուկ», որին «պարկակերի», որին «գառնակերի» և ուրիշ անուններ:

Լաւ աղբիւրը շատ սիրելի բան է: Նա իւր խմողի երեսին խնդում, ծիծաղում է, ականջին քշքշում, թաքուն բաներ ասում, մօտը պառկողի միտքն օրօրում է ու վրան անուշ քուն բերում: Երանի, հազար երանի այն մարդուն, որ իւր մանկութեան ժամանակ այդպիսի տեղերում է անցկացրել իւր կեանքը, անմահական աղբիւրների ու ծաղկունքների ծոցում է մեծացել...

Արմաւանի հայերը, թէ մարդիկ և թէ կանայք, բոլորն էլ գեղեցկադէմ, վայելչակազմ, ուժեղ ու բարձրահասակ էին: Գլխացաւ, փորացաւ, սրտացաւ, բկացաւ, ծաղիկ, կարմրուկ և ուրիշ բոլոր մեր տեսած ցաւերի անունը նրանք չէին լսած: Մարդիկ հիւանդ էին լինում միայն այն ժամանակ, երբ վիրաւորուած էին լինում գազանից կամ թշնամուց և կամ ծառից վայր ընկած: Նրանց կեանքը շատ երկար էր, շատ էին ապրում: Չատ քիչ ապրողը՝ հարիւր տարի էր ապրում, բայց սովորաբար երկու և երեք հարիւր տարի էին ապրում ու միքանի անգամ ատամները փոխում, նոր ոյժ ստանում:

Ծերացած հայրը ունենում էր քսան, երեսուն դաւակ, երեք չորս այդչափ էլ թոռներ, մի այդքան էլ ծուռներ: Մի գերդաստանի, ընտանիքի մէջ մինչև երեք-չորս հարիւր հոգի էին լինում, բոլորն էլ իրար հնազանդ — ամենափոքրը՝ իրանց մեծին, և ամենքն ի միասին մեծ հօրը:

Մեծ հայրը միւս բոլոր հայրերի գլխաւորն էր, գլուխն էր, և այդ պատճառով ասում էր հայրապետ, այսինքն հայրերի գլուխ, կամ նահապետ, որ միևնոյն նշանակութիւնն ունի:

Գերդաստանի բոլոր անդամները մի յարկի, մի ծածկարանի տակ չէին մնում, այլ ջոկ-ջոկ յարկերի ու ծածկոցների: Ամեն անգամ, երբոր մէկին պսակում էին՝ նրա համար առաջուց մի վրան էին գործում բրդէ կամ մազէ թելից: Այսպիսով տարէց-տարի շատանում էր վրանների թիւը: Վրաններն այն յարմարութիւններն ունէին, որ շարժական էին, և ուր ուզում էին՝ տանում էին, ամառը՝ աւելի բարձր ու լեռնային տեղեր, ձմեռը՝ ցածր ու դաշտային: Քարաշէն տներ էլ ունէին, բայց հասարակ: Գրանք մի տեսակ ձմերանոցներ էին, աւելի անասունների հա-

մար, քանթէ մարդկանց: Միայն մեծ նահապետն էր ունենում լաւ քարաշէն տուն:

Մեծ նահապետը որ վախճանում էր՝ նրա մեծ որդիքը հեռանում էին միմեանցից և դառնում էին ջոկ-ջոկ նահապետներ: Նրանք երկիրն էլ էին բաժանում իրանց մէջ և ամեն մէկը մի ջոկ գաւառում էր բնակում:

Իմ ասած ժամանակը նահապետներ շատ կային, բայց ամբողջ Արարատեան դաշտը, Երասխի ափերը, Արադածի արևմտեան և Մասիսի հիւսիսային երեսները, Գեղամայ ծովի արևմտեան ափերը, Գառնու և Հրազդան գետերի հովիտներն իրանց շրջակայ լեռներով մի նահապետի ձեռքին էին և այդ նահապետն էր մեր Արեւամանուկի հայրը:

Արեւամանուկի հօր անունն էր Արեւամանեակ, բայց նրա որդին ու թոռները դժուարանում էին ասել «Հայր-Արեւամանեակ», որովհետև շատ երկար էր, այդ պատճառով ասում էին «Հայր Մանեակ», կամ նրա մօրն էլ փոխանուկ ասելու «Մայր-Արեւատ»՝ ասում էին «Մայր-մա» կամ «Մամար»: Նոյն իսկ Արեւամանուկին չէին ասում Արեւամանուկ, այլ «Արմիկ» կամ «Արամիկ»:

Բայց թէ ինչո՞ւ ամենի անունի մէջ էլ «արև» կայ՝ այդ ես չգիտեմ. միայն շատերն ասում են՝ այդ նրանից է, որ մենք, հայերս, մի ժամանակ արևապաշտ ենք եղել, մեր նահապետն էլ համարում է եղել արևի փոխանորդ, նրա ազգական, ցեղ, ծնունդ. ահա այդ պատճառով նրանց մեծ մասի անունն էլ արևով էր սկսւում: Բայց այս տեսակ մութ բաները մենք յետոյ կիմանանք. հիմա մենք դառնանք մեր Արեւամանուկին:

Դ.

Ահա այսպէս մեր սիրելի Արեւամանուկը Արեւամանեակ նահապետի որդին էր:

Գեռ եօթը տարեկան հասակում նրա թիկունքն ու կուրծքն այնքան լայն էին ու մէջքն այնքան բարակ, որից երևում էր, որ նա մի փոքր առիւծ էր, որի նմանին մեր հէքիաթներում ասում են ասլան բալասի, այսինքն՝ «առիւծի ձագ»,

կորիւն առիւծի: Նրա աչքերը խոշոր-խոշոր և կրակոտ էին, երկայն թերթերունքները մինչև վարի կոպերն էին հասնում, գլխի մազերը խիտ էին ու երկայն:

Հին ժամանակները մազ ածելելու սովորութիւն չունէին, բայց խուզում էին ուսերի հասարկութեամբ, սանտրում էին դէպի յետ ու կապում վարսակալով, այսինքն մի մազակապ ժապաւէնով: Արեւամանուկի մազերի գոյնը հրաշէկ էր, այսինքն կրակի գոյն ունէր և փայլում էր ջուհարի նման: Նա համարում էր «հրահեր», այսինքն կրակէ մազեր ունեցող: Այդ տեսակ մազեր ունեցողին մեր հէքիաթներում ասում են ոսկեքանքուլ: Արեւամանուկի մազերը չէին խուզում: Այս տեսակ մազեր ում վրայ էլ լինում էր՝ չէին կտրում: Նա իւր մազերը երկու հիւս էր անում և աջ բաժինը դէպի ձախ, ձախինը դէպի աջ տանում, բկովը երկու անգամ պատ տալիս, վզին կապում ու ծայրերը կախ վցում մէջքին: Նրա համար էր այսպէս անում, որ խաղալիս ու վազվզելիս մազերն իրան չխանգարեն:

Երբոր Արեւամանուկը ծնւում է՝ նրանից յետոյ նրա մայրը երկար ժամանակ երեխայ չէ բերում, այդ պատճառով նրան եօթը տարի շարունակ ծիծ է տալիս և ծծից չէ կտրում: Ամբողջ օրը խաղում էր Արեւամանուկը, բայց հէնց որ ճաշելու ժամանակը գալիս էր՝ նա առաջ մի նախաճաշիկ էր անում մօր ծծովն ու յետոյ ճաշն ուտում. մէկ էլ ճաշելուց յետոյ էր վրայ ընկնում մօր ծծին ու բերանը քաղցրացնում. գիշերն էլ մօր ծոցումն էր քնում և ամեն զարթնելիս ծիծը բերանն էր առնում:

— Բաւական է, որդի, էլ ինչ կայ, որ ինչ ծծես, ծծերս ցամաքել են,— ասում էր շատ անգամ մայրը, բայց էլի ծիծը գնում էր բերանը և գլուխը շփելով քնացնում:

Արեւամանուկը սիրում էր և կովի ծիծը ծծի:

Չատ անգամ, երբոր հանոները կովերը կթելիս էին լինում, նա անցնում էր միւս կողմը և կովի ծծերից մէկը բերանն առնում, ծծում: Հարսները քթին խփում էին, որ յետ քաշուի, բայց նա էլ ջիգրու արձակում էր հորթի կապը, խփում էր կովին ու այսպիսով ինքը յաղթում էր հարսներին և ուզածի չափ ծծում:

Պատահում էր, մինչև կովի կթելը՝ ինքն արդէն ցամաքեցրած էր լինում ծծերը և խեղճ հորթին էլ չէր լինում բաժին թողած: Կերակուրներից նա ամենից շատ սիրում էր իւղն ու մեղրը: Իւղը նա կաթի պէս էր խմում, իսկ մեղրաբլթը գաթի պէս ձեռքն էր առնում, կծոտում:

Էլ ինչ ասել կուզէ ուրեմն, ով որ տարով կրմեծանայ՝ մեր Արևամանուկը օրով էր մեծանում ու զօրանում: Գեռ տասը տարեկան հագիւ կըլինէր, այնպէս էր աճել, զարգացել, որ տեսնողը կարծում էր, թէ առ նուազն տասնեհինգ կամ տասնեվեց տարեկան կըլինի. բայց երբ դառաւ տասնեհինգ տարեկան՝ արդէն մի կատարեալ շինարի ծառ էր և էլ իւր հասակին վայել չէր համարում իւր տարիքն ունեցող մանուկների հետ խաղալ, այլ քսան-երեսուն տարեկանների հետ էր խաղում, նրանց հետ կպչում, նրանց հետ մրցում և ամեն տեսակ մարզմունքների մէջ յաղթում էր ամենքին:

Միշտ յաղթելը և ոչ մի անգամ չյաղթուելը մեր Արևամանուկի համար դառաւ մի այնպիսի յատկութիւն, որ յաղթուելն ու մեռնելը—նրա համար միևնոյնն էր: Այդ բանը նկատել էին նրա խաղընկերները, և երբ պատահում էր իրանից աւելի ուժեղներին՝ նրանք խնայում էին Արևամանուկին և չէին ուզում յաղթել, որ նրա սիրտը չկոտրուի: Այս տեսակ վեհանձնական սովորութիւն ունէին Արմաւանցիք. նրանք նշանաւոր քաջին և ուժեղին միշտ խնայում էին, նրան սիրում, պաշտում էին և իրանց պարծանքն էին համարում:

Ե.

Արևամանուկն արդէն դառել էր տասնեհինգ տարեկան, բայց իւր ծնողների հսկողութիւնիցը դեռ չէր ազատուել: Նրա ընկերներիցը որք տաւարած էր, որք հովիւ, որք եզնաւրած էր, որք հօտաղ, բայց նրան գառներն էին միայն պահ տալիս, այն էլ միայն գարունքը, իսկ մնացած ժամանակ տանիցը չէին դուրս թողնում: Չէին դուրս թողնում, որովհետև գիտէին, որ նա ոչ մի տեղ հանգիստ չի մնալ, իւր ուժը կըփորձէ ամեն բանի վրայ ու փորձանքի մէջ կընկնի:

Բայց որքան շատ էին զսպում նրան ու հսկում վրան՝ նա այնքան աւելի էր ցանկանում վաղել, ընկնել անտառները, ձորերը, բան տեսնել, բան շինել. իւր պարսատիկն ու նետաղեղը փորձել:

—Մայրիկ, ինձ ուղարկեցէք տաւար,—աղաչեց նա մի անգամ իւր մօրը:—Ես աւելի լաւ տեղեր կըտանեմ արածացնելու, կովերն էլ աւելի կաթ կըտան և շուտ չեն ցամաշիլ:

—Ի՞նչ հարկաւոր է, որդի,—պատասխանում է մայրը:—Մենք այնքան տաւար չունինք, որքան պահողներ ունինք. նրանք էլ գիտեն, թէ որտեղ պէտք է արածացնեն:

—Բայց ես, մայրիկ, մինչև երբ պէտք է տանը պարապ մնամ ու երեխանց հետ խաղամ: Աղջիկ էլ չեմ, որ բուրդ գզեմ, գուլպայ գործեմ, իլիկ մանեմ: Չէ որ ես սղայ եմ: Իմ ընկեր տղայքը բոլորն էլ տաւար են դնում. ես ինչո՞ւ չգնամ:

—Տաւարածութիւնը հեշտ բան չէ, հոգիս: Տաւարը շատ հեռու տեղեր են տանում: Գող է, գազան է, ամեն ինչ պատահում է տաւարածներիս:

—Ես էլ հէնց դրա համար եմ ուզում տաւար գնամ, որ մի քիչ հեռու տեղեր տեսնեմ: Ինձ ինչ պիտի անեն գողերն ու գաղանները: Բա մեր շներն ինչանցու են: Մեր Կտրանն ու Խեղդանը որ մօտս լինին, էլ ինչ գող, ինչ գազան կըմօտենայ մեր տաւարին: Չէ, մայրիկ, ես պիտի գնամ տաւար: Բայց եթէ չթողնէք՝ ես կըփախչեմ, կընկնեմ Մասիսի ձորերը, կերթամ քաջերին կը գտնեմ, կասեմ. «Եկել եմ ձեզ մօտ, որ ինձ սովորեցնէք լաւ ձի հեծնել, նետ ձգել, թուր ու նիզակ գործածել»:

—Արմիկ, Մասիսի քաջերը սուր ու թուր չունին, ոչ ձի հեծնել գիտեն, ոչ նետ ձգել:

—Բա էլ ինչի՞ քաջեր են, մայրիկ:

—Չէնց նրա համար չունին, որ շատ քաջ են: Նրանք այնքան քաջ են, որ կարիք չունին գէնք ու գրահի: Այնքան ուժով են, որ ահագին կաղնի ծառը արմատահան կանեն, և այդ կըլինի նրանց համար՝ ինչպէս մի թեթեւ մահակ. բայց այդ մահակով նրանք հագար ձիաւորի պատասխան կըտան: Նրանք ինչ կանեն

նետաղեղը, քանի որ Մասիսի ստորոտից բլրաչափ ժայռերն աչնալէս են շալտում, որ սարի գլխովն անց են կացնում, միւս կողմը գցում:

— Այդ ինչքան ուժով են, մայրիկ. ո՞վ գիտէ, իրանք էլ ինչ ահագին հսկաներ են:

— Իհարկէ, այնքան մեծ-մեծ են, որ նրանց տակին ոչ թէ ձի, այլ ոչ ուղտ և ոչ փիղ կրկարենայ դիմանալ: Ամեն մինը մի սարի չափ կայ: Երբ որ նրանք դուրս են գալիս իրանց խոր ու մութ այրերից ու որսի յետևից ընկնում, Մասիսի ձորերը զրմ-զրմբում են ու գաշտերը զողոզողում: Երբ որ նրանք կրակ են անում, որ ճաշ եփեն, ո՞վ գիտէ, քանի-քանի գերան են դարսում իրար վրայ: Նրանց խարոյկի ծուխն ու ալիքը Մասիսի գագաթիցն է դուրս գալիս ու վրան ամպանում:

— Եթէ այդպէս է, մայրիկ, նրանց մօտ գնալ չի լինի. նրանք ո՞վ գիտէ, մարդ էլ են ուտում:

— Զէ, հոգիս, նրանք մարդակեր չեն: Իմ պապը մէկ անգամ գնացել է նրանց մօտ: Ես այդ ժամանակը շատ փոքր եմ եղել, ինձ յետոյ են պատմել: Ասում են. «Գու ո՞վ ես». նա էլ ասել է՝ «Ես Արևազանց ցեղից եմ»: Այդ որ լսել են, ասել են. «Որովհետև դու Արևազանց ցեղիցն ես՝ քեզ վնաս չենք տալ. բայց եթէ Վիշապազանց ցեղիցը լինէիր՝ մեծ կտորդ ականջդ կըթողնէինք»:

— Ուրեմն նրանք մեր ցեղին սիրում են, մայրիկ, իսկ Վիշապազանց ցեղին ատում:

— Այո, մեր ու դրանց մէջ կարծեմ մի տեսակ ազգականութիւն կայ: Այժմեան քաջերի մայրը մեր ցեղիցն է եղել:

— Որ այդպէս է՝ ես կերթամ նրանց մօտ, կասեմ. «Ես ձեր պապոնց երեխան եմ. նրանք էլ ինձ լաւ պատիւ կըտան»:

— Գու այդպէս ես կարծում, բայց ո՞վ գիտէ, վնչ թէ քեզ այնտեղ պահեն ու էլ բաց չթողնեն: Կրկցեն մի խոր ու մութ այրի մէջ, մի ահագին ժայռով էլ բերանը կըփակեն, յետոյ գնահ կաց այնտեղ ու սպասիր, թէ քեզ երբ պէտք է ազատեն:

— Գէ որ այդպէս է՝ ես էլ չեմ գնալ նրանց մօտ, բայց տաւար պիտի գնամ, ինչ կուզէք, արէք:

— Իհարկէ, որդի, էլի լաւ է տաւար գնաս, քանթէ քաջերի մօտ: Բայց գիտես, սիրելի Արմիկ. քո հայրը քեզ ուրիշ տեսակ է ուզում պահել: Նա ուզում է, որ դու տունը պահել, տունը կառավարել սովորես, գնացող եկողի հանդիպես, նրացից խելք ու շնորհք վերցնես, մարդավարութիւն սովորես, և ոչ թէ ընկնես ձորերն ու վայրենանաս: Ահա պատճառը, որ հայրդ քեզ տաւար չէ ուզարկում: Բայց նա դէմ չի լինի, որ դու լաւ գիտենաս ձի նստել, նետ ձգել, նիզակ ու վահան գործածել, շասկացանք. բայց որովհետև սիրտդ շատ է ուզում տաւար գնալ՝ վնաս չունի, միքանի ժամանակ էլ տաւար գնահ: Այդ քո առաջին փափագն է, թող կատարուի. թող կողքդ ու մէջքդ մի քիչ էլ տաւարումը հաստանան:

2.

Արմաւանի երեխայքը շատ ուշ էին սկսում տնային հոգսերին մասնակցել: Մանուկները դառնում էին տասնհինգ-քսան տարեկան, բայց ղեռ էլի համարում էին տղայ, այսինքն երեխայ: Մինչև տասնհնորս-տասնհինգ տարեկան դառնալը ոչ մի պարապմունք չէին ունենում, բացի ուտելուց ու խաղալուց:

Նրանց սկզբնական ուսումնաւորութիւնն էլ խաղն էր: Եւ պէտք է ասենք, որ պակաս ուսում չէր և շատ էլ լաւ էր: Լաւ էր նրանով, որ մեզ նման վաղօրօք չոր պատի մէջ չէին փակում ու կորցնում իրանց առողջութիւնը, մէկ էլ նրանով որ նրանց խաղերն անմիտ ու անօգուտ խաղեր չէին: Նրանք իրանց խաղերով աւելի լաւ էին պատրաստում իրանց ապագայ գործունէութեան, ապագայ պարապմունքների համար, քանթէ հիմա մենք:

Նրանց հարկաւոր էր շինել ուժեղ, ճարպիկ, սրամիտ, հնարազէտ, առաքինի. պէտք է իմանային լաւ ձի հեծնել, լաւ վազիլ, լաւ լողալ, ծառերի վրայ մագլցել, պառակների և ժայռերի վրայ բարձրանալ, մեծ ոստիւններով ցատկել, սուր ու նիզակ գործ ածել, վահանով պաշտպանուել, ուղիւ պարսատիկ ու նետ ձգել, պէտք է իմանային անսունապահութիւն, վար ու ցանք:

փայտաշուծիւն, քարտաշուծիւն, դարբնութիւն... և այս բոլորը այն ժամանակուայ երեխայքը սովորում էին խաղալով:

Մեծերը նրանց չէին ասում, թէ այս արէք և այն շինեցէք, այն խաղացէք և այն մի խաղա՛ք: Երեխայքը իրանց կամքովն էին անում՝ ինչ որ անում էին:

Փոքրերը՝ փոքրն ու հեշտը, մեծերը՝ մեծն ու դժուարը, և աչքիքան սիրով և ուրախութեամբ, այնքան ոգևորուած, որ շատ անգամ հացն էլ էին մոռանում:

Նրանց գիշերուայ խաղերն ուրիշ էին, ցերեկուանը ուրիշ, ամառուանը ուրիշ, ձմեռուանը ուրիշ. ուրիշ էր տղերանց խաղը, ուրիշ էր աղջկերանցը: Ամեն տեղի, ամեն դէպքի, ամեն ժամանակի յարմար խաղեր ունէին:

Խաղում էին ամենախիստ կարգապահութեամբ:

Եթէ խաղացողները լինում էին մինչև հարիւր հոգի, էլի այնպէս կարգով էին խաղում, որ ոչ մի անկարգութիւն չէր պատահում, և եթէ պատահում էլ էր երբեմն՝ մեղաւոր երեխային խաղչն հեռացնում էին իրանցից, որ մեծ պատիժ էր համարում:

Խաղերի մեծ մասը երկու խմբով էին խաղում: Առաջ երկուսին մայր էին նստեցնում, միւսները ձագեր էին դառնում: Ձագերը գոյգ էին դառնում և վիճակով ընկնում մէկը մէկ և միւսը միւս մօրը: Այսպիսով բոլոր խաղացողները դառնում էին երկու խումբ, ամեն մէկը իւր մօր հովանաւորութեան և պաշտպանութեան տակ: Մայրը իւր ձագերից ամեն մէկի պաշտօնն իրան հասկացնում էր, և նրանք պիտի կատարէին իրանց մօր պատուէրը ամենայն ճշտութեամբ և ճարպիկութեամբ: Այս խաղերի մէջ շատ լաւ սովորում էին պաշտպանուելու և յարձակուելու կերպերը. սովորում էին շարքով կանգնել, շրջան կազմել, խմբուել, ցրուել, մէջք մէջքի տալ, վայր թափուել, չորեքթաթ վազել, փորսոզ տալ, մի ոտքով վազել, ծեծի դիմանալ, հակառակ խմբի բոլոր շարժմունքները դիտել, նրա մտադրութիւնը նախագուշակել:

Այս խաղերի մասին էլ չեմ ուզում երկարացնել խօսքս: Դուք ինքներդ, եթէ զիւղի երեխայք էք՝ կարող էք ասել, թէ ինչ

տեսակ խաղեր գիտէք. միայն պէտք է գիտենաք, որ իմ ասած հին խաղերի կէսի կէսն էլ չկայ հիմա, և ինչ էլ որ կայ՝ այն ժամանակուայ եղածի ստուերն է և ոչ իսկականը: Բայց ինչ որ լինեն՝ զրանք էլ են հարկաւոր և շատ բաւական են մեզ:

Մեր Արեւամանուկը խաղալ շատ էր սիրում: Պառաւններն ասում էին, որ նա մօր արդանդումն էլ խաղալիս է եղել, և սուտ չէին ասում: Բոլոր խաղերի մէջ նա այնպէս շուտ ճարպիկացաւ, որ էլ ձագ չէր դառնում, այլ իրանից մեծերի վրայ էր մայր նստում, և ամեն երեխայ աշխատում էր, որ իրան վիճակուի, իրան ընկնի նրա ձագը դառնալ, նրա գօրեղ պաշտպանութան տակը գտնուել:

Ը.

Ահա այս աստիճան գօրացած էր մեր Արեւամանուկը՝ երբ որ սկսեց տաւար գնալ: Տաւարումն էլ երկու թէ երեք օր միայն փոքրութիւն արաւ. շուտով տաւարածապետ դառաւ, այսինքն տաւարածների գլխաւոր: Տաւարածապետ լինելը հեշտ բան չէ: Նա պէտք է ամենիցը գօրեղը լինի և ամենից ճարպիկն ու սրտոտը:

Ճշմարիտ է, նրա գօրծը հեշտ էր նրանով, որ պիտի նստէր սառն աղբիւրների մօտ, հով ու գով տեղերումը, միւսներին հրամայէր, որ տաւարը մակաղից դուրս անեն, գոմէշները՝ ցեխերից, այս կողմը քշեն, այն կողմը տանեն, յետ տան, ժողովեն, ականեն, բայց և գժուար էր նրանով, որ եթէ տաւարներից մինը կորչէր՝ նա պիտի ման գար, գտնէր, գող ու զազանի ճանկերից փրկէր: Իսկ զազաններ այդ ժամանակ շատ ու շատ կային. հիմա այնքան գայլ ու աղուէս չկայ, ինչքան որ այն ժամանակ քաւթառներ ու փալանդներ (վագրներ) կային: Արեւամանուկը մի քանի շաբաթ շարունակ շատ լաւ պահեց տաւարը, այնպէս որ ոչ մէկի քիթը չարնեց, բայց ասած է. «Տատն ամեն օր գաթայ չի թխի»:

Մէկ անգամ մի եզր կորցրեց. շատ ման եկաւ, վերջը մի գոռոցի ձայն հասաւ ականջը: Մինչև ինքը ականջ կըղնէր, որ տեսնէր՝ որտեղից է գալիս ձայնը՝ իւր քաջ շները Խեղդանն ու

Կտրանք, աւելի շուտ իմացան տեղը և նետի պէս թռան դէպի ձայնը: Գոռոցը հասարակ բառանչ չէր. այդ ձայնը հանում են միայն գազանների ճանկը ընկած ժամանակը, և այդ գիտեն ինչպէս տաւարներն ու մարդիկը, նոյնպէս և շները:

Արեամանուկը ոչ մի զէնք չունէր, բացի մի հաստազուլի մահակից: Մահակը ձեռին՝ վազեց շների յետևից և նրանց գտաւ մի ձորակի մէջ հաջելիս: Հեռուից նկատեց, որ մի գազան վայր էր ձգել ահագին եզանը, թանթուլները դրել նրա մէջքին, իսկ գլուխը դէպի շները ծռած՝ այնպէս կատաղի կերպով նայում էր, որ աչքերից կրակ էր թափւում: Չները հաջում էին հեռուից, պոչերը ներս քաշած և սիրտ չէին անում գազանին մօտենալ:

Արեամանուկը էլ չմտածելով, թէ ինչ պէտք է անէր արդեօք՝ սաստիկ բարկացաւ շների վրայ և գոռաց. «Խեղդան, խեղդիր, Կտրան, կտրիր», ու ինքը մի ճարպիկ ոտիւնով թռաւ ընկաւ գազանի մէջքի վրայ և բռնեց նրա վզիցը: Այդ տեսնելով՝ շները սիրտ առան ու բռնեցին գազանի յետևից: Գազանը բարկացաւ և ցատկեց տեղիցը, բայց նրանից պոկ չեկան ոչ Արեամանուկը և ոչ շները: Գազանն աւելի կատաղեց. երեսը շրջեց, բաց արաւ ահագին ուխը և ուզում էր Արեամանուկի գլուխը բռնել ու փշրել. բայց սա իսկոյն ձեռքը ձգեց գազանի բերանն ու լեզուի տակից այնպէս պինդ բռնեց-քաշեց, որ գազանի թանթուլները թուլացան և նա սկսեց խոխոացնել: Երբ գազանը խեղճացաւ, թուլացաւ՝ Արեամանուկը նրան իւր տակն առաւ, աջ ոտքը նոյնպէս կոխեց նրա բերանը և երկու ձեռքով քաշեց նրա լեզուիցը: Այդ միջոցին Խեղդանը բռնեց գազանի բկիցը, Կտրանն էլ փորատակերիցը: Այսպէս միացած ուժով գազանին անշնչացրին, սատկեցրին:

Քափ ու քրտնքի մէջ կորած՝ յետ քաշուեց Արեամանուկը և նոր տեսաւ, թէ ինչ վիշապ էր իւր սպանածը: Վազր էր, մի ահագին ու քաւթաւ վազր, որ բոլոր շրջակայքի վրայ իշխում էր: Նրա երկիւղից ոչ ոք չէր համարձակւում տաւար կամ ոչխար տանել այն տեղերը, ուր որ տարել էր Արեամանուկը: Ամբողջ գիւղերով աշխատում էին նրան սպանել, բայց չէին կարողանում:

Եզր վաղուց արդէն շունչը փչել էր: Անիրաւ գազանը մի հատ հարուածով կոտրել էր նրա մէջքի սեռը և մի ծուէն կաշի էր հանել:

Արեամանուկը մաշկեց գազանն ու մորթին քաշ տալով գնաց տուն: Նրա այս քաջագործութեան համբաւը շուտով տարածուեց ամեն տեղ: Տասնեւհինգ տարեկան հասակում վազր խեղդել—հեշտ բան չէ: Բայց ով որ իմանում էր, թէ այդ քաջութիւնը Արեամանուկն էր արել՝ չէր զարմանում. ասում էին, նա կարող է առիւծի բերանն էլ ճղել մէն մէնակ, առանց շների օգնութեան:

Արմաւանցիք սովորութիւն ունէին, որ երբ մէկը մի քաջութիւն էր անում՝ նրա վրայ զովասանական երգ էին շինում ու երգում ամեն տօն օր: Երբում էին տղերքն ու աղջկերքը ձեռք ձեռքի բռնած, խմբով ու պարելով: Այս անցքից յետոյ Արեամանուկի վրայ էլ շինեցին մի զովասանական երգ, որ ասում էին տղերքն ու աղջկերքը փոխ սու փոխ:

Ո Ս Կ Ի Զ Կ Ն Ի Կ

Ա.

Մի ծերուկ ձկնորս և իւր պառաւ կին
Բնակուում էին Մեծ ծովի ափին.
Ծերը գնում էր, ձուկ բռնում ծովից,
Պառան էլ տանը թել մանում բրդից:
Այսպէս միասին մի հին գետնատան
Երեսուն երեք տարի ապրեցան:

Ահա մէկ օր էլ ծերը գնաց ծով,
Որ ձուկը որսայ իւր մաշուած ցանցով.
Նա ուրախ-ուրախ ցանցը ծով ձգեց,
Առաջին անգամ միայն տիղմ հանեց:
Երկրորդ անգամը ցանցը ծով ձգեց,
Ցանցը դուրս եկաւ ծովային խոտով:
Իսկ երրորդ անգամ որ ցանցը ձգեց,
Ո՞վ կարէ ասել, թէ ինչ դուրս հանեց,—
Նա բերաւ իւր հետ մի ոսկի ձկնիկ,
Չկանց արքայի դուստրը գեղեցիկ.
Ծերի ցանցն ընկաւ՝ իբրև խեղճ գերի՝
Ոսկի աղջիկը ձուկ—թագաւորի:

Խեղճ ոսկի ձկնիկ. ինչպէս է խնդրում,
Մարդկային լեզուով ծերին աղաչում.
«Թո՞ղ ինձ, թո՞ղ, ծերուկ, թող ինձ անվտանգ,
«Քեզ կրվճարեմ թանկագին փրկանք.
«Ինչ սիրտդ ուզի, ինչ որ կամենաս,
«Ուղիղն եմ ասում, ինձնից կըստանաս»:

Վախեցաւ ծերը, մնաց զարմացած.
Նա այնքան տարի ձկնորս էր եղած,
Բայց ձկան մասին երբէք չէր լսել,
Թէ նա մարդու պէս կարող է խօսել:

— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, — ասաց ծերունին, —
«Ինձ չէ հարկաւոր փրկանք թանկագին.
«Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով
«Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»:

Բ.

Այս դէպքից յետոյ ծերը տուն դարձաւ,
Պատմեց պառաւին, թէ ինչ բան տեսաւ.
— Այսօր ես ծովից, գիտես ինչ, ա՛ կնիկ,
«Բռնեցի յանկարծ մի ոսկի ձկնիկ.
«Ոսկի եմ ասում, և ո՛չ քո գիտցած,
«Այսպիսի հրաշք ոչով չի տեսած:
«Նա խօսել գիտէր ուղիղ մեր լեզուով,
«Աղաչանք արաւ, որ յետ ձգեմ ծով:
— Թո՞ղ, ասաց, խնդրեմ, թող ինձ անվտանգ,
«Քեզ կրվճարեմ թանկագին փրկանք»:
«Բայց ես ո՛չ մի բան չպահանջեցի,
«Ոչինչ չեմ ուզում, գնա՛, ասացի,
«Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով
«Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»...

Պառաւը երբ որ այս բանը լսեց,
Խեղճ ալեորին խիստ յանդիմանեց,
Թէ ինչո՞ւ ձկնից փրկանք չէ ուզել
Ու այնպէս ձրի յետ ծովն է ձգել:

— Ա՛յ յիմար անմիտ, — հայհոյեց ծերին, —
«Գոնէ կասէիր դու ոսկի ձկին՝

«Մի նոր տաշտակ տուր, տանեմ իմ կնկան,
«Մերը կտարած է, էլ չէ պէտքական»...

Գարձաւ ծերունին, ծովի ափ գնաց.
(Տեսաւ նա ծովը մեղմիկ ծածանուած).

Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.

Չուկը լողալով մօտեցաւ ծերին:

— Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՞ւկ, — հարցրեց:

Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.

— Ողորմած լինիս, թագուհի-ձկնիկ,

«Ինձ նախատում է իմ պառաւ կնիկ,

«Հանգիստ չի թողնում խեղճ ալեորիս,

«Վրաս մըթմըթում, ուշունց է տալիս.

«Մի նոր տաշտակ է հարկաւոր իրան.

«Մերը կտարած է, էլ չէ պէտքական»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց:

— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, — ասաց. —

«Թող քո պառաւը շատ չնեղանայ,

«Այսօր նա մի նոր տաշտակ կունենայ»:

Գ.

Յետ դարձաւ ծերը դէպի իւր տնակ,

Տեսաւ կնկայ մօտ մի սիրուն տաշտակ.

Բայց կինը գո՛հ չէր. նա այս անգամ էլ

Ըսկեց ծերին սաստիկ նախատել.

— Գնացիր, անխելք, տաշտակ ուզեցիր.

«Ինչո՞ւ մի ուրիշ բան չխնդրեցիր.

«Յետ գնա՛ շուտով, անմիտ անասուն,

«Գլուխ տուր նրան և ուզիր մէկ տուն»...

Ծերունին դարձաւ ծովի ափ գնաց.

(Այս անգամ տեսաւ ծովը պղտորուած).

Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.

Չուկը լողալով մօտեցաւ ծերին:

— Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՞ւկ, — հարցրեց:

Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.

— Ողորմած լինիս, թագուհի ձկնիկ,

«Ինձ շատ նախատեց իմ պառաւ կնիկ.

«Խեղճ ալեորիս հանգիստ չի թողնում,

«Հիմա էլ կատգել՝ մէկ տուն է ուզում»:

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.

— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց. —

«Թող լինի այնպէս, ինչպէս կամենար,

«Դուք ձեր ցանկացած տունն էլ կունենար»:

Ծերը յետ դարձաւ կրկին դէպի տուն,

էլ նա չգտաւ իւր հին գետնատուն.

Մի նոր տուն տեսաւ լուսամուտներով,

Կտուրից հանած ծխահաններով.

Պատ ու վառարան մաքուր սուաղած,

Կրով ու կաւճով սպիտակացրած.

Վարպետի տաշած կաղնի տախտակից

Մեծ դուռն էր կախած լայն բակի կողմից:

Պատուհանի տակ կինն ուռած նստել,

Իւր շարութիւնից ուզում է տրաքել.

Ի՞նչ անէ՞ծք ասես աշխարհիս տակին՝

Բոլորն էլ թափեց խեղճ մարդի գլխին.

Վերջը՝ երբ փոքր ինչ բարկութիւնն իջաւ,

Մոռութը կախած՝ ծերունուն դարձաւ.

— Անշնորհք ծերուկ, տնակ ուզեցիր,

«Երեւի քո մէջ մեծ բան կարծեցիր.

«Յետ դարձիր, անխելք, յետ դարձիր, գնա՛,

«Ոսկի ձկնիկին իմ կողմից ասա՛,

«Որ էլ չեմ ուզում մնալ գեղջուկ կին,

«Ուզում եմ լինել գերսզնիւ տիկին»:

Դ.

Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց.
 (Այս անգամ տեսաւ ծովը վրդովուած).
 Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
 Չուկը լողալով մօտեցաւ ծերին:
 — Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ, — հարցրեց:
 Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.
 «Ողորմած լինիս, թագուհի-ձկնիկ,
 «Հանգիստ չի տալիս ինձ իմ չար կնիկ.
 «Էլ չի կամենում մնալ գեղջուկ կին,
 «Ուզում է լինել գերագնիւ տիկին:
 «Չգիտեմ՝ գլուխն ինչ քամի մտաւ,
 «Որ գեղջուկիւնից յանկարծ ձանձրացաւ»:

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
 — Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, — ասաց.
 «Թող քո պառաւը հէնց այսօրուանից
 «Ազատ համարուի իւր գեղջուկիւնից»:

Յետ դարձաւ ծերը և ինչ է տեսնում.
 (Կարծեց՝ ցնորք է աչքին երևում.)
 Մի տուն հոյակապ. վերնասրահում
 Պառաւն է կանգնած՝ ինչպէս նոր խանում,
 Հագին սամուրէ բաճկոնակ սիրուն,
 Գլխին դիպակէ շարդաթ գոյնզգոյն.
 Վիզը զարդարած մարգարիտներով,
 Մասներին մատնիք, անգին քարերով.
 Մաշիկներն ինչպէս կաս-կարմիր որդան,
 Միւս հագուստներն էլ մետաքս պատուական.
 Ծառաներ ունի մի քանի տասնեակ,
 Բոլորն էլ իրան հլու հպատակ:

Մարդին որ տեսաւ՝ պառաւը կատղեց,
 Խեղճ ծառաներին ծեծել սկսեց.

(Երնի ուզեց ցոյց տալ իւր մարդին,
 Որ այժմ ինքն է գերագնիւ տիկին).
 Հայհոյանք թափեց ամենքի վրայ,
 Տեղի-անտեղի քօթկեց անխնայ.
 Մէկի մագերից բռնեց, քաշքշեց,
 Միւսին էլ մի լաւ ապտակներ զարկեց:

Ծերը մօտեցաւ դող-դող քայլերով,
 Ասաց պառաւին խոր գլուխ տալով.
 — Բարով գերագնիւ խանում-խաթունիս.
 «Հիմա խօս գո՛հ ես, հանգիստ կըլինիս»:

Պառաւ տիկինը այնպէս բղաւեց,
 Որ խեղճ ծերունու լեղին պատառեց.
 Նրան հրամայեց, որ իսկոյն գնայ,
 Գոմն աւելէ, քերէ ու այնտեղ մնայ:

Ե.

Մէկ երկու շաբաթ հազիւ անցկացաւ,
 Պառաւ խանումը նորից կատղեցաւ:
 — Չուտ կանես, կերթաս, — ասում է մարդին, —
 «Ու կողմանէ կասես ձկնիկին,
 «Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն արել,
 «Ուզում եմ ազատ թագուհի լինել»:

Այս խօսքի վրայ ծերունին սոսկաց
 Եւ աղաչելով պառաւին ասաց.
 — Գժուէ՛յ ես, ա՛ կնիկ, ես չեմ հասկանում.
 «Արդեօք դու գիտես, ինչ ես ցանկանում.
 «Մէկ նայիր վրադ, շէնք ու շնորհքիդ,
 «Լըբլըբան լեղուիդ, ծուռումուռ քայլքիդ,
 «Ախրը ինչ ունիս թագուհու վայել,
 «Որ խելքիդ այդպէս քամի է փչել:
 «Ըրի, լսիր ինձ, մի անիր այդպէս,
 «Ամբողջ աշխարհքին կըծիծաղեցնես»:

Ել չհամբերեց մեր պառաւ տատր,
 Որ վերջացնէր մարդն իւր խրատը.
 Նա այնպէս գոռաց, այնպէս որոտաց,
 Որ ամբողջ տունը հիմնովին թնդաց:
 — Ի՞նչպէս թէ այդպէս, յանդուգն ըստահակ, —
 Գոչեց ու զարկեց մի ուժգին ապտակ.
 «Համարձակու՞մ ես, գռեհիկ անգէտ,
 «Վիճել ինձ նման ազնիւ տիկնոջ հետ.
 «Քեզ հրամայում եմ պատուաւոր խօսքով,
 «Որ իսկոյն գնաս քո յօժար կամքով.
 «Եթէ ոչ՝ ահա ժողովուած կշտիդ,
 «Սրանք կըտանեն, խփելով վզիդ»:

Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց.
 (Այս անգամ տեսաւ ծովը սեպցած).
 Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
 Զուկը լողալով մօտեցաւ ծերին:
 — Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ, — հարցրեց.
 Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.
 — Ողորմած լինիս, թագուհի-ձկնիկ,
 «Էլի է կուում իմ պառաւ կնիկ.
 «Ներիբ ինձ, խնդրեմ, ես ամաչում եմ,
 «Որ չար պառաւիս նոր ուզածն ասեմ.
 «Բայց որ ջուրն ընկնեմ, հանգիստ չի թողնում,
 «Կլակն է ձգել, այրում, խորովում.
 «Գնա՛ ասում է, — ա՛խ, նզովեալ կին, —
 «Չուտ գնա՛, ասա՛ ոսկի ձկնիկին,
 «Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն անել,
 «Ուզում եմ ազատ թագուհի լինել»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
 — Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, — ասաց.
 «Թող քո պառաւի ուզածը լինի,
 «Թող գնայ, դառնայ ազատ թագուհի»:

Զ.

Ո՛վ կարէ պատմել, թէ ծերն ինչ տեսաւ,
 Երբ ձկան մօտից տուն վերադարձաւ.
 Ել ինչ տուն, ինչ բան... դու արքայական
 Ապարանք ասա՛ կամ հսկայական
 Մեծ-մեծ պալատներ շարիշար կանգնած,
 Բարձր բուրգերով չորս կողմը պատած.
 Զքեզ դահլիճներ, անթիւ սենեակներ,
 Մարդ կըշըշկուէր, եթէ մէջն ընկնէր:
 Ծերը բարձրացաւ մարմար սանդուխքով,
 Մի դահլիճ մտաւ խիստ պատկառանքով.
 Առջևը բացուեց մի նոր տեսարան,
 Երբ այնտեղ դաւա իւր պառաւ կնկան.
 Նա հիմա ազատ թագուհի դառած՝
 Առօք ու փառօք ճաշի է նստած.
 Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,
 Ոտի են կանգնած՝ որպէս ծառաներ,
 Թագուհու համար զինի են ածում
 Եւ ահուղողով աչք-ունքին նայում.
 Չէմքում կանգնել են ահեղ զինուորներ,
 Ուսերին բռնած կացնաձև սրեր.
 Մենակ պառաւն էր սեղանին բազմել.
 Ո՛վ կըյանդգնէր նրա հետ նստել.
 Բայց կերակուրներն այնքան շատ էին,
 Որ հարիւր հողի կըկշտացնէին.
 Եւ քանի տեսակ անժանօթ բաներ,
 Ի՞նչ անուշեղէն, ինչ տապականեր...
 Պառաւն ուտում էր մեծ ախորժակով
 Ու գինին դարտկում լիքը բաժակով.
 Վերջն էլ մեղրահաց կերաւ բաւական,
 Որ քաղցրացնէ շրթունք ու բերան:

Ծերն այս տեսնելով՝ մնաց շփոթուած,
 Ընկաւ պառաւի ոտներն ու ասաց.

— Բարձր վ քեզ, բարձր վ, ահեղ թագուհի,
«Քո մեծութիւնը յաւիտեան լինի»:

Այս խօսքից յետոյ կամաց շնչեց
Ու փսփսալով պառաւին հարցրեց.

— Հիմա որ բաղդի վերին ծայրումն ես,
«Խօս բաւական ես, ա՛ կնիկ, ի՛նչ կասես»:

Թագուհի դառած պառաւն այս անգամ
Մարդի երեսին շնայեց անգամ.
Հրաման մումուաց նա քթի տակին,
Որ դուրս վաճղեն մեր անկոշ հիւրին.
Հէնց որ լսուեցաւ թագուհու հրաման,
Հնազանդ երևալ ամենքն ուզեցան.
Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,
Ինչպէս որսորդի արնախում շներ,
Խփելով ծերի շնքակոթին,
Զքեզ դահլիճից դուրս վաճղեցին.
Չէմքումը կանգնած պահապաներն էլ
Իրանց կացիններն էին պատրաստել.
Վրայ վազեցին ամենքը մէկէն
Ու քիչ մնաց, որ խեղճին խողխողեն:

Ինչպէս որ եղաւ՝ մի կերպ դուրս պրծաւ,
Դուրսն էլ ամբոխի ծաղրի տակն ընկաւ,
Որ կարծես նրան լինէր սպասում
Անձրևի տակին, ցեխոտ փողոցում:
— «Ա՛յ թէ լաւ արին, ծերձուկ դու անգէտ,
«Ո՛ւմ հետ ես մեկնում անճոռնի ոտներդ.
«Թող այս քեզ համար լինի լաւ խրատ,
«Որ էլ չցանես մանր կտաւատ»:

է.

Այս դէպքից յետոյ շատ օրեր շանցան,
Պառաւի այծերն էլի մօտ եկան.
Ուղարկում նա է իւր իշխաններին,
Որ գտնեն, բերեն արտաքսուած ծերին:

եկաւ ծերունին: Պառաւն սկսեց.

— Դու պէտք է գնաս ձկան մօտ, — ասեց.

«Կերթաս, խոր գլուխ կըտաս դու նրան»

«Ու իմ փափագը կըյայտնես իրան»:

«Կասես՝ չեմ ուզում մնալ թագուհի,

«Ուզում եմ լինել ծովի տիրուհի.

«Ուզում եմ Ովկեան ծովումը կենալ,

«Ոսկի ձկնիկին ծառայ ունենալ.

«Որ իմ հրամանին միշտ պատրաստ լինի

«Եւ ինչ ուզենամ, իսկոյն կատարի»:

Պառաւին լսեց ծերը լուռ ու մունջ,
Առանց յայտնելու որ և է տրտունջ:
Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց.
(Այս անգամ ծովը խիստ էր փոթորկուած.
Փրփրած ալիքներ սարեր դառնալով,
Իրար են զարկում ահեղ գոռալով):
Ողբաձայն կանչեց ոսկի ձկնիկին.
Չուկը լողալով՝ մօտեցաւ ծերին:
— Ի՛նչ ես կամենում, ծերձուկ, — հարցրեց.
Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.
— Ողորմած լինիս, թագուհի-ձկնիկ,
«Իսպառ գժուել է իմ պառաւ կնիկ.
«Ի՛նչ անեմ արդեօք այդ նգովեային,
«Մինչև երբ տանջուեմ քաւթառի ձեռին.
«էլ չի կամենում թագուհի լինել,
«Այլ, տես, անիծածն ինչ է միտք արել.
«Իշխել է ուզում բոլոր ջրերին
«Եւ իշխանուհի դառնալ ծովային.
«Ուզում է Ովկեան ծովումը կենալ,
«Ոսկի ձկանդ ծառայ ունենալ,
«Որ իւր հրամանին միշտ պատրաստ կենաս,
«Եւ ինչ ուզենայ, շուտ կատարում տաս»...

Ոսկի ձկնիկը լուռ ու մունջ լսեց,
Քայց էլ ծերունուն չպատասխանեց:
Ջրի երեսին շրմփաց պոչով
Ու անցաւ, գնաց դէպի խորին ծով...

Չատ մնաց ծերը և շատ նայեցաւ,
Քայց ոսկի ձկնիկն էլ չերևեցաւ:
Դարձաւ գլխակոր, որ յայտնէ կնկան,
Թէ ինչ փորձանքի մէջ ձգեց իրան:

Եւ գնաց-տեսաւ... բայց ինչ տեսնի լաւ,
Որ արզար լինի և ոչ անիրաւ),
Հին խուղի շէմքում պառաւը նստած,
Կուրած տաշտակը առաջին ընկած...

Վ Ե Ր Զ

Յ Ա Ն Կ

№№	Երես.	№№	Երես.	
1.	Ծոյլ աշակերտը	3	24. Զի	22
2.	Տխուր երեխայ. Գ. Քաթիպա	4	25. Զին և էջը	24
3.	Ջանաւէր մանուկը	—	26. Գով	—
4.	Հրաւէր	5	27. Կթել և հարել	25
5.	Հայրը և որդիքը	6	28. Կթու կով	26
6.	Գիւղի զբաղէտը	7	29. Գառը գայլի մորթով, Կրիւով	27
7.	Եղբայրները. Լ. Տօլստոյ	—	30. Աղաւ. փոխ. Կրիւովից	28
8.	Որբի պահանջը. Մ. Մամիկոնեան	8	31. Փիղ, Լ. Տօլստոյ	—
9.	Վատ ընկեր.	9	32. Փիղ և քոթոթ. Կրիւով	29
10.	Գիր, Ա. Ծատուրեան	10	33. Ոչխարներն ու գայլերը	30
11.	Որդիական սէր	—	34. Պառան ու գայլը.	—
12.	Օրօրոցի երգ, Գամ.-Քաթիպա	—	35. Արագիլ. Գ. Պառչեան.	31
13.	Հրաշալի խոտ	12	36. Պանդուխտ պատանու երգը, Գողթեան	33
14.	Պապը և թռուիկը.	—	37. Գայլը և շունը	34
15.	Մեծեր և փոքրեր	13	38. Լուսնահաշ, Ղ. Աղայեան	35
16.	Չունն ու կատուն, Յովհ. Թու- մանեան	14	39. Գայլ և սկիւռ	—
17.	Ծիծեռնակներն ու ճնճողիկը	16	40. Պահպանեցէք ձեր բարեկամ- ներին	36
18.	Ծեծեռնակի յիշողութիւնը, Ղ. Աղայեան.	17	41. Մեղուն և արջը, Գ. Մելիք- Չահնաղարեան	37
19.	Առիւծը և մուկը. Լ. Տօլստոյ	18	42. Միջատների կերպարանափոխ.	38
20.	Մուկն ու կատուն. Խ. Արովեան	18	43. Մեղուն և արծիւր.	—
21.	Որսորդն ու կաքաւը. «Աղ- բիւր»-ից	20	44. Սարդն ու շերամը. փոխ. Ղ. Աղայեան	40
22.	Թուխակն ու սոխակը. Ղ. Աղայեան.	21	45. Մարդը և օձը	—
23.	Գերի թուխակ. Բաֆֆի	22	46. Պարտէզ	43

№№	Երես.	№№	Երես.
47.	Բոստանչի. Գամառ-Քաթիպա	43	
48.	Պարտիզպանն ու իւր որդիքը	44	
49.	Ծառիկ. Սըինգ	45	
50.	Ծառերի վէճը	—	
51.	Ծառերն ու կացինը. Խ. Աբովեան	46	
52.	Երկու խնձորենի	—	
53.	Խողը կաղնի ծառի տակ. Գրիլով	48	
54.	Աշխատասիրութիւն. Թարգ. Բ. Սեբովբեան	49	
55.	Մնառը և առուակը	50	
56.	Առուակ. Զօկ	51	
57.	Ջրի ճանապարհորդութիւնը. Ուշինսկի	52	
58.	Աղբիւր. Ս. Տէր-Մելիք	54	
59.	Օգ և քամի	55	
60.	Բարի գործ. Յովհ. Թումանեան	57	
61.	Քամին և արևը	—	
62.	Արև. Ղ. Աղայեան	58	
63.	Կրակ	58	
64.	Դարբին, Կ. Մ.-Չտհնազարեան	60	
65.	Երկու խոփ	—	
66.	Երկու քոյր. Գամառ-Քաթիպա	61	
67.	Զիւն	64	
68.	Զմեռը	—	
69.	Զմեռ. Ղ. Աղայեան	66	
70.	Գեներանդների բնակարանները ձմեռ ժամանակ	66	
71.	Աղբատութիւն	67	
72.	Թռչուն. Բարկաս	68	
73.	Գարնան սկզբին. Տուրգենև	69	
74.	Հրաւէր գարնան. Գամառ-Քաթիպա	—	
75.	Գարնանը	70	
76.	Հասոյի երգը. Բաֆֆի	—	
77.	Ապրիլ. Պ. Պուշեան	72	
78.	Հատիկ. Յ. Յովհաննիսեան	74	
79.	Մայիսուայ առաւօտը	75	
80.	Ամառ	—	
81.	Ամառը	76	
82.	Անձրևի կաթիլ. Ա. Ծատուրեան	78	
83.	Երաշտ և անձրև. Ուշինսկի	—	
84.	Հունձ	79	
85.	Օտարի օգնութիւնը	80	
86.	Աշուն. Գամառ-Քաթիպա	82	
87.	Աշնանը	—	
88.	Զհնձած արտ	84	
	Արևամանուկ. Ղ. Աղայեան	86	
	Ոսկի ձկնիկ, ազատ Թարգ. Ղ. Աղայեանի	100	

504

սք

0

0

2013

3323-3325

« Ազգային գրադարան

NL0295340

« Ազգային գրադարան

NL0295339

« Ազգային գրադարան

NL0295338

С
П
е
Б